

ALANYA ALAADIN KEYKUBAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Alexander CAMACHO MURCÍA

**AMERİKA KITASINDAKİ ÜLKELER İLE TÜRKİYE ARASINDAKİ DIŞ
TİCARET: EKONOMETRİK BİR ANALİZ**

Danışman

Yrd. Doç. Dr. Mehmet ÖZER DEMİR

Uluslararası Ticaret Ana Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2017

Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Alexander Camacho MURCIA'nın bu çalışması, jürimiz tarafından Amerika kıtasındaki Ülkeler Türkiye ile Dış Ticaret İlişkiler: Ekonometrik bir model Yüksek Lisans Programı tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Doç. Dr. Kemal Ustunozturk
Üye (Danışmanı) : Yrd. Doç. Dr. Mehmet İler
Üye : Doç. Dr. Sergin IRMAK

Tez Başlığı:

Onay : Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Tez Savunma Tarihi : .../.../2017

Mezuniyet Tarihi : .../.../2017

Doç. Dr. Harun UÇAK
Müdür

AKADEMİK BEYAN

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Amerika Kıtasındağı Ülkeler ile Türkiye Arasındağı Dış Ticaret: Ekonometrik Bir Analiz” adlı bu çalışmamın, akademik kural ve etik değerlere uygun bir biçimde tarafımca yazıldığını, yararlandığım bütün eserlerin kaynakçada gösterildiğini ve çalışma içerisinde bu eserlere atıf yapıldığını belirtir; bunu şerefimle doğrularım.

Alexander CAMACHO MURCİA

İmza

İÇİNDEKİLER

ŞEKİLLER LİSTESİ	iii
TABLolar LİSTESİ	vi
KISALTMALAR LİSTESİ	vii
ÖZET	ix
SUMMARY	x
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

DEĞİŞKENLERİN TANIMI

1.1. Dış Ticaret Maliyeti Analizlerinde Kullanılan Değişkenlerinin Tanımları.....	3
1.1.1. İkili Ticaret Hacmi	3
1.1.2. Uluslararası Ticarete Mesafe Faktörü	4
1.1.3. Dış Ticaret Maliyetleri Tanımı.....	5
1.1.4. Bir Ticaret Engeli Olarak Zaman	6
1.1.5. GSYH Yıllık Büyüme Oranı	7
1.2. Çekim Model Analizinde Kullanılan Değişkenlerin Tanımları	7
1.2.1. Gayri Safi Yurt İçi Hasıla (GSYH)	7
1.2.2. Toplam Nüfus.....	7
1.2.3. Enflasyon.....	8
1.3. Doğrudan Yabancı Yatırım Analizinde Kullanılan Değişkenlerin Tanımları.....	8
1.3.1. Doğrudan Yabancı Yatırım: Net Girişler	8
1.3.2. Heritage Örgütü Ekonomik Özgürlük İndeksleri	8
1.3.3. Döviz Kurları	10

İKİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN KULLANILAN TEORİLER

2.1. Uluslararası Ticarete Klasik Teoriler	12
2.1.1. Mutlak Üstünlük Teorisi	12
2.1.2. Karşılaştırmalı Üstünlükler Teorisi	13
2.1.3. Faktor Donatımı Teorisi (Heckcher-Ohlin Modeli)	14
2.2. Dış Ticaret Maliyetleri Analizi Yaklaşımı	15
2.2.1. Dış Ticaret Maliyetleri Analizinde Mesafe Faktörü.....	16
2.2.2. Dış Ticaret Maliyetinde Nakliye Maliyetinin Rolü.....	18

2.2.3. Dış Ticaret Maliyetinin Bir Değişkeni Olarak Zaman	19
2.3. Çekim Modeli Analizi Yaklaşımı	20
2.3.1. Temel Yer Çekimi Modeli	20
2.3.2. Ekonomik Kapsam Altında Yer Çekimi Modeli	21
2.4. Doğrudan Yabancı Yatırım Analizi Yaklaşımı	27
2.4.1. Doğrudan Yabancı Yatırımın Klasik Anlamı.....	27
2.4.2. GSYH'in DYY Akışlarına Etkisi.....	28
2.4.3. Bir Ekonominin Açıklığı	29
2.4.4. Enflasyonun Doğrudan Yabancı Yatırıma Etkisi	29
2.4.5. Döviz Kuru Oranının DYY Üzerine Etkisi	30
2.4.6. Yolsuzlukla DYY Arasındaki İlişki	30
2.4.7. Ülkeler ve Bölgeler Genelinde DYY'nin Deneysel Çalışmaları.....	31

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN EKONOMETRİK VE İSTATİSTİK ANALİZİ

3.1. Araştırmanın Amacı	33
3.2. Hipotezler	33
3.3. Araştırmanın Yöntemi.....	33
3.4. Araştırmanın Kapsamı.....	33
3.5. Araştırmanın Bulguları ve Yorumlar	34
3.5.1. Dış Ticaret Modeli	34
3.5.2. Çekim Modeli ve Analizi	39
3.5.3. Doğrudan Yabancı Yatırım Modeli ve Analizi	42
3.6. Amerika Kıtasındaki Ülkeler ile Türkiye Arasındaki Ekonomi Rakamlar (İstatistik Analizi, 2005-2014).	48
SONUÇ	89
KAYNAKÇA.....	91

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1 Dış Ticaret Üzerindeki Önemli Etkileyen Faktörleri	5
Şekil 2. Heckscher-Ohlin Modeli	15
Şekil 3. Nakliye Maliyetleri ve Mesafe arasında Teknoloji ilişkisi	17
Şekil 4. Maerskten Ana Liman Hizmeti	18
Şekil 5. Newton Evrensel Kütle Çekim Yasası Formülü	21
Şekil 6. Bağımlı Değişken -Ticaret Hacminin-Ülkeler Arasındaki Farklılığı.....	35
Şekil 7. Bağımlı Değişken -Ticaret Hacminin- Yıllar Arasındaki Farklılığı	35
Şekil 8. Amerika Ülkeleri ile Türkiye Arasındaki Doğrudan Yabancı Yatırımlar (Net Girişler): ABD dâhil değildir, 2005-2014).....	43
Şekil 9. Bağımlı değişken için ülkelerle çeşitliliği (Doğrudan Yabancı Yatırım).....	44
Şekil 10. Bağımlı değişken için yıllar genelinde çeşitliliği (Doğrudan Yabancı Yatırım)	44
Şekil 11. Amerika Kıtasındaki Ülkeler ile Türkiye'nin arasında GSYH Karşılaştırılması (ABD doları) 2005 – 2014.....	49
Şekil 12. Amerika Kıtasındaki Ülkeler ve Türkiye'nin GSYH Karşılaştırılması (ABD doları, ABD dâhil değildir) 2005 – 2014.....	50
Şekil 13. Amerika Kıtasındaki Ülkeler ve Türkiye'nin GSYH Yıllık Büyüme Oranı (%) 2005 – 2014.....	51
Şekil 14. Amerika Kıtasındaki Ülkeler ile Türkiye'nin KBGSYH'si Karşılaştırılması (ABD Doları, 2005 – 2014).....	52
Şekil 15. Amerika Kıtasındaki Ülkeler ve Türkiye KBGSYH'si Yıllık Büyüme Oranı (%) 2005 – 2014.....	53
Şekil 16. Amerika Kıtasındaki Ülkeler ve Türkiye'nin GSYH'den Yıllık Ticaret Oranı (%) 2005 – 2014.....	54
Şekil 17. Amerika Kıtasındaki Ülkeler ve Türkiye'nin İhracat Karşılaştırılması (BoP, cari ABD Doları) 2005 – 2014.....	55
Şekil 18. Amerika Kıtasındaki Ülkeler ve Türkiye'nin İhracat Karşılaştırılması (BoP, cari ABD Doları, ABD dâhil değildir) 2005 -2014.....	56
Şekil 19. Amerika Kıtasındaki Ülkeler ve Türkiye'nin Yıllara Göre İhracat Büyüme Oranı (%) 2015 -2014.....	57
Şekil 20. Amerika Kıtasındaki Ülkeler ve Türkiye'nin İthalat Karşılaştırılması(BoP, ABD doları) 2005 – 2014	58

Şekil 21. Amerika Kıtasındaki Ülkeler ile Türkiye'nin İthalat Karşılaştırılması (BoP, ABD doları, ABD Dâhil değildir) 2005-2014	59
Şekil 22. Amerika Kıtasındaki Ülkeler ile Türkiye'nin İthalat Yıllara Göre Büyüme Oranı (%) 2005-2014.....	60
Şekil 23. Amerika Kıtasındaki Ülkeler ile Türkiye'nin Nüfuslara Göre Karşılaştırılması (2005-2014)	61
Şekil 24. Amerika Kıtasındaki Ülkeler ile Türkiye'nin Yıllara Göre Nüfuslar Büyüme Oranı (%) (2005-2014)	62
Şekil 25. Amerika Kıtasındaki Ülkeler ile Türkiye'nin İhracat Maliyetinin Karşılaştırılması (ABD doları) 2005-2014	65
Şekil 26. Amerika Kıtasındaki Ülkeler ile Türkiye İthalat Maliyeti Karşılaştırılması (ABD Doları) 2005-2014	66
Şekil 27. Amerika Kıtasındaki Ülkeler ile Türkiye Enflasyon Yıllara Göre Karşılaştırılması (%) 2005-2014.....	67
Şekil 28. Amerika Kıtasındaki Ülkeler ile Türkiye İhracat Zamanı Karşılaştırılması (Sürer Günleri, 2005-2014)	68
Şekil 29. Amerika Kıtasındaki Ülkeler ile Türkiye İthalat Zamana Göre Karşılaştırılması (Sürer Günleri, 2005-2014)	69
Şekil 30. Türkiye İhracatının Amerika Kıtasındaki Ülkelerine Göre (ABD doları) 2005-2014	70
Şekil 31. Türkiye'nin İhracatının Amerika Kıtasındaki Ülkelerine Göre (ABD doları, ABD dâhil değildir) 2005-2014	71
Şekil 32. Türkiye İthalatının Amerika Kıtasındaki Ülkelerine Göre (ABDDoları) 2005-2014	72
Şekil 33. Türkiye'nin İthalatının Amerika Kıtasındaki Ülkelerine Göre (ABD Doları, ABD dâhil değildir) 2005-2014	73
Şekil 34. Türkiye'nin Ticaret Dengesinin Amerika Kıtasındaki Ülkelere Göre (ABD Doları) 2005-2014.....	74
Şekil 35. Türkiye'nin Ticaret Dengesinin Amerika Kıtasındaki Ülkelere Göre (ABD Doları, ABD dâhil değildir) 2005-2014.....	75
Şekil 36. Amerika Kıtasındaki Ülkeler ile Türkiye'nin Ticaret Hacmi (ABD doları) 2005-2014	76
Şekil 37. Amerika Kıtasındaki Ülkeler ile Türkiye'nin Ticaret Hacmi (ABD doları, ABD dâhil değildir) 2005-2014	77

Şekil 38. Amerika Kıtasiındaki Ülkeler ile Türkiye Arasiındaki Liner Nakliye Bağlantı İndeksi (% ,2005-2014).....	78
Şekil 39. Amerika Kıtasiındaki Ülkeler ile Türkiye Arasiındaki Doğrudan Yabancı Yatırımları (Net Girişler), 2005-2014).....	79
Şekil 40. Amerika Kıtasiındaki Ülkeler ile Türkiye Arasiındaki Doğrudan Yabancı Yatırımlar (Net Girişler): ABD dâhil değildir, 2005-2014(B).....	80
Şekil 41. Amerika Kıtasiındaki Ülkeler İle Türkiye Arasiındaki GSYH'den Doğrudan Yabancı Yatırımları (% , 2005-2014).....	81
Şekil 42. Amerika Kıtasiındaki Ülkeler ile Türkiye Arasiındaki Yolsuzluk Kontrolü İndeks Karşılaştırması (2005-2014).....	82
Şekil 43. Amerika Kıtasiındaki Ülkeler İle Türkiye Arasiındaki Siyasi İstikrar Ve Şiddet Olmaması İndeks Karşılaştırılması (2005-2014).....	83
Şekil 44. Amerika Kıtasiındaki Ülkeler ile Türkiye Arasiındaki Hükümet Etkililiği	84
Şekil 45. Amerika Kıtasiındaki Ülkeler İle Türkiye Arasiındaki İş Özgürlüğü İndeks Karşılaştırılması (2005-2014).....	85
Şekil 46. Amerika Kıtasiındaki Ülkeler İle Türkiye Arasiındaki Ticaret Özgürlüğü İndeks Karşılaştırılması (2005-2014).....	86
Şekil 47. Amerika Kıtasiındaki Ülkeler İle Türkiye Arasiındaki Yatırım Özgürlüğü İndeks Karşılaştırılması (2005-2014).....	87
Şekil 48. Amerika Kıtasiındaki Ülkeler İle Türkiye Arasiındaki Finansal Özgürlük İndeks Karşılaştırılması (2005-2014).....	88

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1 Uluslararası Ticaret üzerinde Mesafe Faktörünün Etkisi.....	4
Tablo 2. Smith'in Mutlak Üstünlük Teorisi Modeli.....	13
Tablo 3. 2000-2010 Arasında İki Taraflı Ticaret Akışlarını Kullanarak Yer Çekimi Modeli Araştırmasının Yapılması.....	23
Tablo 4. Dış Ticaret Maliyetinin Analizinde Hausman Testi.....	36
Tablo 5. Dış Ticaret Maliyetinin Analizinde Breusch-Pagan Lagrange Multiplier(LM) Testi	36
Tablo 6. Rastgele Etki Regresyonu Kullanarak Dış Ticaret Maliyetinin Analiz	37
Tablo 7. Dış Ticaret Analizinde Korelasyon Testi	38
Tablo 8. Çekim Modelinin Analizinde Hausman Testi.....	40
Tablo 9. Çekim Modelinin Analizinde Breusch-Pagan Lagrange Multiplier (LM) Testi.....	40
Tablo 10. Rastgele Etki Regresyonu Kullanarak Çekim Modeli Analiz Edilmesi	41
Tablo 11. Çekim Modeli Analizinde Korelasyon Testi.....	42
Tablo 12. Doğrudan Yabancı Yatırım Analizinde Hausman Testi	45
Tablo 13. Doğrudan Yabancı Yatırım Analizinde Breusch-Pagan Lagrange Multiplier (LM) Testi	46
Tablo 14. Rastgele Etki Regresyonu Kullanarak Doğrudan Yabancı Yatırımın Analiz Edilmesi.....	46
Tablo 15. Doğrudan Yabancı Yatırım Analizinde Korelasyon Testi	47
Tablo 16. Amerika Kıtasındaki Ülkelerin ve Türkiye'nin Döviz Kuru Karşılaştırılması.(ABD Doları vs Ülkeler Döviz Kuru'nun Ortalaması, 2005-2014).....	63

KISALTMALAR LİSTESİ

- AB:** Avrupa Birliği.
- ABD:** Amerika Birliği Devletleri.
- AGR:** Agriculture (Tarım).
- ASEAN:** Güneydoğu Asya Uluslar Birliği.
- BTA:** Bölgesel Ticaret Anlaşmalar.
- CPİ:** Uluslararası Yolsuzluk İndeksi.
- COMTRADE:** Birleşmiş Milletler Ticaret veritabana.
- Diğ:** Diğer.
- DOLS:** Dynamic Ordinary Least Squares.
- DYY:** Doğrudan Yabancı Yatırımları
- EFTA:** Avrupa Serbest Ticaret Birliği.
- EMFTA:** Avrupa-Akdeniz Serbest Ticaret Anlaşması.
- EMU:** Avrupa Para Birliği.
- GİNİ:** Bir sıklık dağılımının eşitsizlik miktarı değerlerini göstermektedir.
- GSYH:** Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla.
- GSMH:** Gayri Safi Millî Hâsıla.
- GSYHBO:** Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla Büyüme Oranı.
- H-O:** Heckscher–Ohlin.
- KBGSYH:** Kışı Başına Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla.
- LM:** Breusch-Pagan Lagrange Multiplier Testi.
- M:** İthalat.
- NAFTA:** Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşması.
- NATO:** Kuzey Atlantik Paktı Teşkilatı.
- NAGR:** Non agricultural /Tarım olmayan).
- NTB:** Ticari olmayan bariyerler (Non trade Barrier).
- OECD:** Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü.
- OLS:** Ordinary Least Squares.
- PQML:** Poisson Quasi Maximum Likelihood Testi.
- STA:** Serbest Ticaret Anlaşması.
- TÜİK:** Türkiye İstatistik Kurumu.
- TH:** Ticaret Hacmi.

UNCTAD: Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı.

USD: ABD doları.

X: İhracat.

%: yüzde.

ÖZET

Bu araştırmanın temel amacı Amerika kıtasındaki ülkeler ile Türkiye arasındaki ticaret hacmini etkileyen faktörleri analiz edilmektedir. Çalışma Amerika kıtasındaki ülkeler ve Türkiye arasındaki dış ticaret ilişkileri üzerine yapılmış ilk akademik ve ekonometrik çalışma özelliği taşımaktadır. Araştırmada hem Dünya Bankası Veritabanı hem de COMTRADE, Heritage Foundation, OECD, OEC, Tradingeconomics, TÜİK ve UNCTAD gibi websitelerinden veri tabanları kullanılmıştır; fakat bilgi ve istatikselsel veri eksiliğinden dolayı sadece on yıllık (2005 – 2014) periyod ele alınmıştır. Ayrıca, bu araştırmaya Amerika kıtasındaki Türkiye ile en büyük ticaret hacmine sahip olan ondört ülke dâhil edilmiştir ve üç adet ekonometrik model oluşturmuştur.

Birinci ekonometrik modelin (Dış Ticaret Maliyetleri) sonuçlarına göre Türkiye ile Amerika kıtasındaki ülkeler arasındaki mesafenin azalması ikili ticaret hacmi üzerinde olumlu bir etki göstermiştir. Aynı zamanda, ihracat için önemli olan zaman faktörü ele alındığında Amerika kıtasındaki ülkeler ile yapılan ticaret zamanındaki azalmanın Türkiye ile ikili ticaret hacmini olumlu etkileyeceği kanıtlanmıştır. İkinci ekonometrik modelin (Çekim Modeli) sonuçlarına göre GSYH'deki artış ve mesafe faktöründeki azalış iki yönlü ticaret hacmi üzerinde pozitif bir etkiye sahip olduğu görülmüştür. Sonuçlar Türkiye ile Amerika kıtasındaki ülkeler arasındaki ikili ticaret ilişkisini analiz etmek için yer çekimi modeli uygun bir model olduğu şeklinde yorumlanmıştır. Üçüncü ekonometrik modelin (Doğrudan Yabancı Yatırımı) bulgularına göre doğrudan yabancı yatırımlar ile ticari özgürlük indeksi arasında pozitif bir ilişki olduğu görülmüştür. Aynı zamanda beklentilerin aksine enflasyondaki bir artışın doğrudan yabancı yatırım akışlarına pozitif etkisinin olduğu gözlenmiştir. Son olarak yolsuzluk indeksindeki ilerleme ve GSYH artışlarının doğrudan yabancı yatırımlara olumlu bir etkisinin olduğu belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Dış Ticaret Maliyetleri, Çekim Modeli, Doğrudan Yabancı Yatırım, Ticaret Hacmi, Ekonomik Özgürlük İndeksleri.

SUMMARY

The main purpose of the study is to analyze the factors which effects the trade volume between Turkey and the most important countries of Continental America. At the same time, this is the first academic and econometric approach performed for studying the international trade relations between the Continental America and Turkey. For the study, data is gathered from the World Bank Database as well as other websites, such as COMTRADE, Heritage Foundation, OECD, OEC, Tradingeconomics, TÜİK and UNCTAD; however due to the lack of information and statistics the study researches 10 years period from 2005 to 2014. Even more, this research does just contain the fourteen most relevant countries in terms on trade volume between Continental America and Turkey, and then three econometric models are conducted.

The first econometric model (International Cost of Trade) showed that a decrease on the distance factor generates a positive effect on the bilateral trade volume. At the same time, it was observed that a decrease on the time for export for American countries has a positive effect on the bilateral trade volume. The second econometric model (Gravity Model) demonstrated that an increase on the GDP and a decrease on the distance factor, as it is denoted into the Gravity Model formula, has a positive relation on the bilateral trade volume. Therefore it is possible to suggest that the gravity model is suitable for analyzing the bilateral trade relations between Continental America countries and Turkey. The third econometric model (Foreign Direct Investment) showed that there is a positive relationship between the trade freedom index and the foreign direct investment. It was also observed, and against the expectation, that, there is a positive relation between the foreign direct investment and the inflation rate. Finally, it was observed that there is a positive relation between the foreign direct investment and the corruption index and the GDP.

Key words: International Trade Costs, Gravity Model, Foreign Direct Investment, Trade Volume, Economic Freedom Indexes.

GİRİŞ

Amerika kıtası ülkeleri ile Türkiye arasındaki dış ilişkiler 19. Yüzyıla kadar uzanmaktadır. Türkiye ile Amerika kıtasındaki ülkeler arasındaki ilişkilerin başladığı ilk bölge Kuzey Amerika bölgesidir. Osmanlı İmparatorluğu ve ABD arasında 1830 tarihli bir ticaret anlaşması olmasına rağmen 19. yüzyılda ve 20. yüzyılın başında ilişkiler oldukça sınırlı kalmıştır. Birinci Dünya Savaşı nedeniyle, diplomatik ilişkiler 1917-1927 yılları arasında kesilmiştir. Diplomatik ilişkiler 1927 yılında yeniden kurulmuş olmasına rağmen iki ülke arasındaki ilişkiler ve işbirliği esasen II. Dünya Savaşı sonrasında gelişmiştir. (Dışişleri Bakanlığı, 2011) Türkiye ile Kanada arasındaki ilişkiler ise 1943 yılında başlamıştır.

Latin Amerika ülkeleri ile olan ilişkilerse 19 yüzyıla dayanmaktadır. Birinci dünya savaşı sırasında Osmanlı İmparatorluğundan Latin Amerika'ya göç dalgaları olmuştur. Göçmenler (genelde Araplar), yani Osmanlı pasaportuna sahip olanlar "Los Turcos" adını almıştır. Ancak 18.yüzyıldan itibaren, Osmanlı İmparatorluğu ile Brezilya arasındaki diplomatik ilişkiler (Ticari Dostluk Anlaşması/1858) kurulmuştur. Türkiye Cumhuriyeti Devleti kurulduktan sonra Latin Amerika ülkelerinden ilk tanıyan ülke Şili'dir. Bununla birlikte 1926 yılında iki ülke arasında diplomatik ilişkiler başlamıştır. İki yıl sonra yani 1928'de Brezilya ile Türkiye Cumhuriyeti dış ilişkilerini yenilemişlerdir¹.

İkinci Dünya Savaşı bittikten sonra ve Soğuk Savaş başlayınca Türkiye Cumhuriyeti Devleti NATO üyesi olmasından dolayı, kontenjan bir ülke rolündeydi. Bundan dolayı Türkiye'nin Amerika kıtasındaki ülkeler ile olan dış ilişkileri daha çok ABD ile gelişmiştir.

Coğrafi uzaklık, farklı kültür ve az gelişmiş dış ilişkiler nedeniyle, altmış yıl boyunca Amerika kıtasındaki ülkeler ile Türkiye'nin dış ilişkileri durağan bir şekilde seyretmiştir; fakat 90'lı yıllarda (1995) Türkiye'nin merhum Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel; Arjantin, Brezilya ve Şili'ye resmi ziyaretleriyle ülkeler arasında yeni bir dostluk sayfası açmıştır.

Son on yıl boyunca ticaret (özellikle ticaret hacmi) ve yatırım ilişkilerinin geliştirilmesi amacıyla, Türkiye'nin Cumhurbaşkanı Sayın Recep Tayyip Erdoğan 2015'te

---

¹ <http://www.mfa.gov.tr/i-turkiye-nin-latin-amerika-ve-karayiplere-yonelik-politikasi-ve-bolge-ulkeleri-ile-iliskileri.tr.mfa>, (erişim tarihi 09.01.2017).

Kolombiya, Kuba, Meksika'ya ziyarette bulunmuş ve 2016'da Ekvator, Peru ve Şili'yi tekrar ziyaret etmiştir.

Bu araştırmanın temel amacı Amerika kıtasındaki ülkeler ile Türkiye arasındaki Ticaret Hacmini etkileyen faktörleri incelemektir. Çalışmanın akademik olarak özgünlüğü, Amerika kıtasındaki ülkeler ile Türkiye arasındaki ticari ilişkiyi makro ekonomik olarak inceleyen ilk ekonometrik ve ampirik çalışmasıdır.

Tez üç ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Dış Ticaret Maliyetleri, Çekim Modeli ve Doğrudan Yabancı Yatırımı değişkenleri incelemektedir. İkinci bölümde literatür taraması ve geçmiş çalışmalar ve uluslararası ticaret teorileri incelenmiştir. Üçüncü bölümde oluşturulan her üç modelin ekonometrik analizi yapılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

DEĞİŞKENLERİN TANIMI

Bu bölümde 2005-2014 döneminde ondört Amerika ülkesi ve Türkiye arasındaki dış ticaret hacmini incelemekte kullanılan dış ticaret modellerinde kullanılan değişkenlerin tanımları verilmiştir. Çalışmanın analizinde kullanılacak olan dış ticaret modelleri; Dış Ticaret Maliyetleri Modeli, Çekim Modeli ve Doğrudan Yabancı Yatırım modelleridir ve bu bölümde bu dış ticaret modellerin ilgili değişkenler incelenmiştir.

1.1. Dış Ticaret Maliyeti Analizlerinde Kullanılan Değişkenlerinin Tanımları

Dış ticaret hacmi (ihracat ve ithalat toplamı), uluslararası ticaret üzerindeki mesafe faktörü, ihracat ve ithalat maliyetlerini içeren genel dış ticaret maliyetleri, bir ticaret engeli olarak zaman faktörü, döviz kurları ve GSYH yıllık büyüme oranı açıklanacaktır.

1.1.1. İkili Ticaret Hacmi

İkili ticaret hacmi, basit tanım olarak iki ülke arasındaki toplam ticaret miktarıdır. Formül olarak Ticaret Hacmi (TH); toplam ihracatın değeri (X) ile toplam ithalatın değerinin (M) toplanması ile ifade edilmektedir.

1.1.1.1. Mal ve Hizmet İhracatı (X)

Mal ve hizmet ihracatı, dünyanın geri kalanına sağlanan tüm mal ve diğer piyasa hizmetlerinin değerini temsil eder. Bunlar mal, navlun, sigorta, ulaşım, seyahat, telif, lisans ücretleri ve iletişim, inşaat, finans, bilgi, iş, kişisel ve devlet hizmetleri vb. diğer hizmet değerlerini içerir. Çalışanların tazminatları, yatırım gelirleri ve transfer ödemeleri dahil değildir. Bu veriler, ABD doları cinsinden açıklanmaktadır (Dünya Bankası, 2015).

1.1.1.2. Mal ve Hizmet İthalatı (M)

Mal ve hizmet ithalatı dünyanın geri kalanından alınan tüm malların ve hizmetlerin değerini temsil eder. Bunlar mal, navlun, sigorta, ulaşım, seyahat, telif, lisans ücretleri ve iletişim, inşaat, finans, bilgi, iş, kişisel ve devlet hizmetleri vb. diğer hizmet değerlerini içerir. Çalışanların tazminatları, yatırım gelirleri ve transfer ödemeleri dahil değildir. Bu veriler, ABD doları cinsinden açıklanmaktadır (Dünya Bankası, 2015).

1.1.2. Uluslararası Ticarete Mesafe Faktörü

İki ülke arasındaki mesafe etkisi coğrafi, ekonomik, kültürel ve yönetsel olarak dört boyutta tanımlanabilir. Coğrafi mesafe taşıma ve iletişim maliyetleri ile ilgilidir; bu nedenle ağır ve hacimli ürünler taşıyan şirketler açısından veya yüksek derecede koordinasyon gerektiren operasyonlar açısından özel bir öneme sahiptir (Pankaj Ghemawat, 2001). Kültürel mesafe dini inançlar, ırk, sosyal kurallar ve dil yönüyle tüm farklılıklar göz önüne alınarak hesaplanmaktadır. Bunlardaki farklılıklar iki ülke arasındaki ticarete mesafe oluşturabilir ya da ticaret akışı ve tüketici tercihlerini etkileyen ticaret dinamikleri üzerinde büyük bir etkiye sahip olabilir. Frankel ve Rose (2000) Çekim modelini kullanarak mesafe değişkeninin ticaret dinamiklerini hangi derecede etkilediğini araştırmıştır. Onların bulgularına göre, koloni-sömürgeci ilişkisi olan ve ortak dil gibi kültürel faktörler, mesafe üzerinde yüksek bir etkiye sahiptir.

Tablo 1: Uluslararası Ticaret üzerinde Mesafe Faktörünün Etkisi

Mesafe Özniteliği	Uluslararası Ticarete değişim
Gelir düzeyi: KBGSYH (%1 artış)	+0.7
Ekonomi büyüklük	+0.8
Fiziksel mesafe (%1 artış)	-1.1
Fiziksel büyüklük (%1 artış)	-0.2
Okyanusa erişim	+50
Ortak sınır	+80
Ortak dil	+200
Ortak bölgesel ticaret bloğu	+330
Koloni- Kolonizer ilişkisi	+900
Ortak Kolonizer	+190
Ortak Politika	+300
Ortak Para Birimi	+340

Kaynak: Jeffrey Frankel ve Andrew Rose, “An Estimate of the Effects of Currency Unions on Growth”, May 2000

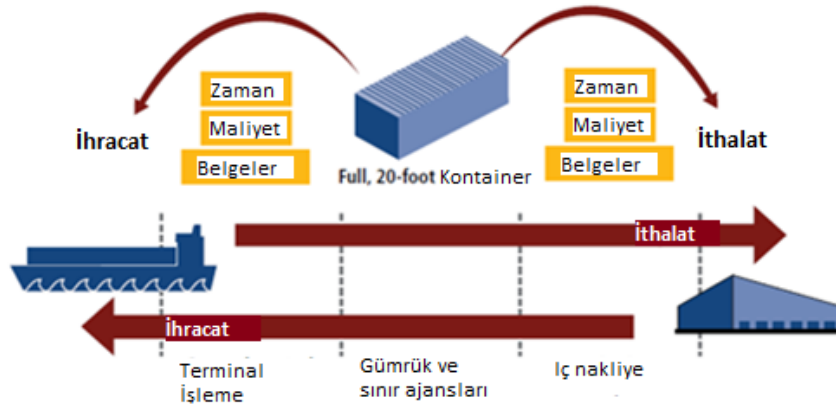
1.1.3. Dış Ticaret Maliyetleri Tanımı

Genel anlamda dış ticaret maliyetleri bütün ticaret işlemlerinin gerçekleştirilmesinde ortaya çıkan tüm maliyetleri ifade eder. Bu maliyetler ulaşım maliyetleri gibi maddi maliyetler de olabilir, tarifeler, ticarete geçen zaman gibi maddi olmayan maliyetler de olabilir. Dış ticaret maliyetleri aynı zamanda altyapı gelişmişlik düzeyi gibi içsel maliyetler ve ticaret performansını etkileyen yurt içi politikalar olarak da düşünülmelidir. Fakat bu çalışmada sadece 20 ton konteyner başına uluslararası navlun maliyetleri dış ticaret maliyetleri olarak kullanılmıştır.

OECD'ye göre, ticaret maliyetleri üç ana değişken ile ölçülür: Bunlar, deniz taşımacılığı maliyetleri; bir ticaret engeli olarak zaman ve döviz kurudur.

1.1.3.1. Deniz Taşımacılığı Maliyetleri

Deniz taşımacılığı maliyetleri yurtdışı ticareti yaparken katlanılan bütün nakliye masraflarını ifade etmektedir. Deniz taşımacılığı maliyetleri liman altyapısı, taşıyıcılar arasındaki rekabet, petrol fiyatlarındaki değişim, ticaret zamanı ve buna benzer çeşitli faktörler tarafından etkilenebilir. Dünya ticaret hacminin yüzde doksanı gemilerle yapılır. Örneğin 2007 yılındaki deniz trafiği 2003 yılındaki deniz trafiği düzeyinin neredeyse iki katına çıkmıştır. Ticaret gemileri 2007 yılında yaklaşık olarak dolar 380 milyar \$ net gelir elde etmiştir. Bu rakam toplam dünya ticaretinin yaklaşık yüzde beşine eşdeğerdir²

Şekil 1: Dış Ticaret Üzerindeki Önemli Etkileyen Faktörleri

² <http://www.oecd.org/tad/benefitlib/trade-costs.htm> (erişim tarihi 09.01.2017).

Kaynak: Trading accross borders, Doing Business 2002

Deniz taşımacılığı maliyetlerinin bir parçası olarak ve Dünya Bankası veri tabanı bilgilerini dikkate alarak, dış ticaret maliyetlerinin ihracattan veya ithalattan türetilmesine bağlı olarak iki kısma ayrılabilir.

1.1.3.2. İhracat Maliyetleri (Konteyner Başına).

Dünya Bankası veri tabanına göre bu maliyet ABD doları cinsinden 20 Ayak konteynıra uygulanan ücret ile ölçülür. Ayrıca ihracat maliyetine bürokratik maliyetler, gümrükleme ve teknik kontrol, gümrük komisyoncusu ücretleri, terminal kontrol ücretleri, iç taşıma belgeleri masrafları ve idari ücretleri gibi ihracat prosedürlerinin tamamlanması ile ilgili tüm olası ücretler de dâhildir. Buna rağmen tarifeler ve ticaret vergileri dış ticaret maliyetleri içinde yer almamaktadır³.

1.1.3.3. İthalat Maliyetleri (Konteyner Başına)

Dünya Bankası veri tabanına göre bu maliyet ABD doları cinsinden 20 Ayak konteynıra uygulanan ücret ile ölçülür. Ayrıca ithalat maliyetine bürokratik maliyetler, gümrükleme ve teknik kontrol, gümrük komisyoncusu ücretleri, terminal kontrol ücretleri, iç taşıma belgeleri masrafları ve idari ücretleri gibi ithalat prosedürlerinin tamamlanması ile ilgili tüm olası ücretler dâhildir. Buna rağmen tarifeler ve ticaret vergileri gibi maliyetler dış ticaret maliyetleri içinde yer almamaktadır⁴.

1.1.4. Bir Ticaret Engeli Olarak Zaman

Dış ticaret alanında zaman değişkeni ticaret işlemlerinin gerçekleştirilmesinde önemli bir faktördür. Bu değişken aynı zamanda ticaret akışını ve ikili/çok taraflı ticaret ortaklarını belirleyebilir. Örneğin 20 günlük bir ortalama deniz yolculuğunda denizde geçirilen fazladan bir gün iki ülke arasındaki tarımsal ürünlerin ticaretinde yüzde 4.5% bir düşüş anlamına gelmektedir⁵.

OECD'ye göre, dış ticaret işlemleri için gereken zaman uzadıkça ticaret hacmi küçülmektedir. Aslında, ihracat ve ithalat yapmak için gereken zaman son derece dikkate değerdir çünkü yasal prosedürlerin ve bürokrasinin ticaret hacmi ve akışı üzerinde doğrudan etkisi olmaktadır. Bu varsayım yıllık olarak yayınlanan Doing Business raporunda

³ <http://data.worldbank.org/indicator/IC.EXP.COST.CD> (erişim tarihi 09.01.2017).

⁴ <http://data.worldbank.org/indicator/IC.EXP.COST.CD> (erişim tarihi 09.01.2017).

⁵ <http://www.oecd.org/tad/benefitlib/trade-costs.htm> (erişim tarihi 09.01.2017).

incelenmiştir ve zaman faktörünün belirli bir sektör içindeki bir firma ya da bir ülkenin rekabet gücünü belirleyebildiği ortaya konmuştur⁶

Bir ticaret engeli olarak zamanın başka bir tanımı Dünya Bankası tarafından ifade edilmiştir⁷ Buna göre ihracat ve ithalat zamanı takvim günü olarak kaydedilir. Bu zaman hesaplaması ticaretin başladığı anda başlar ve tamamlanana kadar devam eder. Buna rağmen denizde geçen süre ne ihracatçının ne de ithalatçının zaman kaybetmek ve gecikme yaşamak istememesinden dolayı zaman hesaplanırken dikkate alınmaz.

1.1.5. GSYH Yıllık Büyüme Oranı

GSYH yıllık büyüme oranı bir ülkede fert başına GSYH'nın sürekli olarak artması anlamına gelmekte olup reel GSYH'deki yüzdelerle ölçülür. Reel ekonomik büyüme oranı bir ülkede mal ve hizmet üretim kapasitesinde meydana gelen yüzdesel artıştır. Reel GSYH hesaplanırken enflasyonun etkisi arındırılmış olur⁸.

1.2. Çekim Model Analizinde Kullanılan Değişkenlerin Tanımları

Ondört Amerika ülkesi ile Türkiye arasındaki dış ticaretin analizinde kullanılan Çekim Modeli Teorisinin ilgili değişkenleri tanımlanmıştır. Bunlar GSYH (Cari, ABD doları), toplam nüfus, dış ticaret hacmi ve enflasyondur. Dış ticaret hacminin bir üst bölümde tanımı yapıldığı için burada tekrar tanımı yapılmayacaktır.

1.2.1. Gayri Safi Yurt İçi Hasıla (GSYH)

Dünya Bankası veri tabanına göre, GSYH bir ekonomide yerleşiklerin tüm ürettikleri mal ve hizmetlerin brüt değerlerinin toplamına üretim vergilerinin eklenmesi ve sübvansiyonların çıkarılması ile hesaplanır. Bu hesaplamada yurt içinde yaşayan yabancıların gelirleri yer almaz. Birlikte yurt dışında yaşayan o ülke vatandaşlarının gelirleri yer almaz. Bu değişken, ABD doları cinsinden ölçülür.

1.2.2. Toplam Nüfus

Birleşmiş Milletler verilerine göre, toplam nüfus bir ülkenin nüfus sayımına giren tüm kişilerden oluşur. Bu kişiler ya ülkenin tüm olağan sakinleridir ya da nüfus sayımında ülkede 'de facto' yaşayan herkesi içerebilir (Birleşmiş Milletler, 1998).

⁶ <http://www.oecd.org/investment/toolkit/measuringprogress> (erişim tarihi 09.01.2017).

⁷ <http://data.worldbank.org/indicator/IC.EXP.DURS> (erişim tarihi 09.10.2017).

⁸ <http://databank.worldbank.org/data> (erişim tarihi 09.01.2017).

Dünya Bankası için, mülteciler veya kalıcı olarak yerleşmeyen insanlar nüfus olarak kabul edilmez. Geldikleri ülke nüfusunun bir parçası olarak kabul edilir. Birleşmiş Milletlerin açıkladığı nüfus verileri yıl ortası tahminler olarak sunulmaktadır.

1.2.3. Enflasyon

Enflasyon mal ve hizmet fiyatların genel seviyesinde yüzdelik bir artışı gösterir. Bir ekonomide enflasyon varsa paranın değeri azalır çünkü belirli bir miktar para ile bir önceki döneme göre daha az mal ve hizmet satın alınabilir. Genellikle tüketicilerin en çok tükettikleri mal ve hizmetler bir sepette toplanır ve belirli bir dönem boyunca o sepetin fiyatlarındaki değişiklikler karşılaştırılarak enflasyon hesaplanır⁹. Yıllık enflasyon oranı bir yıldan diğerine fiyat endekslerindeki değişim yüzdesi olarak ele alınır.

1.3. Doğrudan Yabancı Yatırım Analizinde Kullanılan Değişkenlerin Tanımları

Literatür incelendiğinde, Doğrudan Yabancı Yatırım analizi için enflasyon oranı, döviz kuru ve GSYH değişkenlerinin açıklayıcı değişken olarak kullanıldığı görülmektedir. Ayrıca bu çalışmada doğrudan yabancı yatırım analizinde kullanılmak üzere *ticaret özgürlük indeksi* ve *yolsuzluk indeksi* gibi Heritage Örgütü özgürlük indekslerinden bazıları değişken olarak modelde yer almıştır.

Bu anlamda, bu bölümde söz konusu indeksler ve Heritage Örgütüne göre bunları ölçme yolu açıklanmıştır. Diğer bağımsız değişkenlerin tanımlarına daha önce yer verildiği için bu bölümde tekrar açıklanmayacaktır.

1.3.1. Doğrudan Yabancı Yatırım: Net Girişler

Doğrudan yabancı yatırım (DYY) bir ülkenin birey ya da şirketi tarafından, ya hedef ülkede bir şirket satın alarak ya da o ülkede varolan şirketlerin operasyonlarını genişleterek hedef ülkede üretime veya işletmeye yapılan doğrudan yatırımlardır (Narendra, 2014).

Dünya Bankası veritabanına göre DYY öz sermaye, kazançların yeniden yatırımı ve diğer sermayelerin toplamı ile hesaplanmaktadır. Doğrudan yatırımlar ülkelerarası yapılan yatırımları ele alır.

1.3.2. Heritage Örgütü Ekonomik Özgürlük İndeksleri

Ekonomik Özgürlük her bireyin kendi emek ve mülkiyetini kontrol edebilmesi için temel hakkıdır. Özgür bir toplumda bireyler çalışma, üretim, tüketim ve yatırım kararlarına

⁹ <http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Glossary:Inflation> (erişim tarihi 09.01.2017).

almada özgürdürler. Özgür toplumlarda hükümetler emek, sermaye ve malların özgürce dolaşımına izin veriler, zorlamadan veya özgürlükleri kısıtlamaktan kaçınırlar.

Ekonomik özgürlük daha büyük zenginlik getirir. Ekonomik özgürlük indeksi, ekonomik özgürlük ile birçok sosyal ve ekonomik hedefler arasında pozitif bir ilişki olduğunu göstermektedir. Ekonomik özgürlükler ile daha sağlıklı toplum, daha temiz çevre, daha büyük kişi başına refah, insanî gelişme, demokrasi ve yoksulluğun azaltılması arasında güçlü bir bağ vardır.

Heritage örgütü ekonomik özgürlüğü 4 geniş kategoriye ayırarak 10 faktör ile ölçmektedir.

- Hukukun Üstünlüğü (Mülkiyet Hakları, Yolsuzluk İndeksi)
- Hükümet Kısıtlamaları (Mali özgürlük, Kamu harcamaları)
- Verimlilik (İşletme özgürlüğü, Emek özgürlüğü, Parasal özgürlük)
- Açık Piyasalar (Ticaret Özgürlüğü, Yatırım özgürlüğü, Finansal özgürlük)

Bu indeksler nicel ve nitel yolla ölçülür, 0 ile 100 arasında bir ölçekte derecelendirilirler. Bir ülkenin toplam puanı on ekonomik özgürlük faktörünün ortalaması alınarak elde edilir.

Bu çalışmada, Hukukun Üstünlüğü kategorisine ait 'Yolsuzluk İndeksi' ve Açık Piyasalar kategorisine ait 'Ticaret Özgürlüğü' indeksleri kullanılmıştır¹⁰.

1.3.2.1. Hukukun Üstünlüğü: Yolsuzluk İndeksi

Yolsuzluk faktörü bir ülkeye güvensizlik ve ekonomik istikrarsızlaştırma getirerek ekonomik özgürlüğü önemli derecede etkiler. Bu nedenle, bu skor 2011 yılından beri Uluslararası Yolsuzluk İndeksi (CPI) olarak adlandırılmaktadır.

CPI indeksi 10 puanlık bir ölçeğe göre ölçülür: 0 puan yolsuzluğun çok olduğu bir hükümeti gösterirken 10 puan yolsuzluğun neredeyse hiç olmadığı bir hükümeti göstermektedir. Yolsuzluk indeksi Heritage Örgütü tarafından CPI puanının 10 ile çarpılmasıyla elde edilir. Örneğin, bir ülkenin CPI değeri 7.8 ise, yolsuzluk indeksi puanı 78 olmaktadır.

1.3.2.1.Açık Piyasalar: Ticari Özgürlük indeksi

Heritage Örgütü'ne göre Ticari Özgürlük indeksi, mal ve hizmet ithalat ve ihracatını etkileyen tarifeler ve tarife dışı engellerin bulunmaması ile ilgili bir ölçüdür. Bu indeks ticaret

¹⁰ <http://www.heritage.org/index/about> (erişim tarihi 09.01.2017).

ağırlıklı ortalama tarife oranı ve tarife dışı engeller şeklinde iki faktör dikkate alınarak hesaplanabilir. Ağırlıklı ortalama tarifeler temelde sayısaldir ve formülü aşağıdaki gibidir:

$$Trade\ Freedom_i = (((Tariff_{max} - Tariff_i) / (Tariff_{max} - Tariff_{min})) * 100) - NTB^{11}_i$$

Ticari Özgürlük_i (Trade Freedom_i), i ülkesinin ticari özgürlüğü demektir; Tariff_{max} ve Tariff_{min} maksimum ve minimum tarife oranlarıdır; ve Tariff_i, i ülkesindeki ağırlıklı ortalama tarife oranıdır. Bu formülde tarife üst sınırı yüzde 50 olarak belirlemiştir ve minimum yüzde sıfır olmaktadır. Ayrıca bir NTB cezası hesaplanır ve taban puandan çıkarılır. Ceza 5 ile 20 puan arasındadır:

- **20**—NTB uluslararası ticaret miktarı üzerinde olumsuz ve önemli bir etki sağlayan birçok mal ve hizmetler için kullanılır.
- **15**—NTB Potansiyel uluslararası ticaret üzerinde olumsuz ve önemli bir etki yaratan pek çok mal ve hizmetlerde kullanılır.
- **10**—NTB uluslararası ticaret üzerinde daha düşük bir etki yaratan belirli mal ve hizmetlere uygulanır.
- **5**—NTB uluslararası ticaret üzerinde kısıtlı bir etki yaratan birkaç mal ve hizmete uygulanır.
- **0**—NTB uluslararası ticareti önlemek için kullanılmaz.

NTB kategorisi altında miktar kısıtlamaları, fiyat kısıtlamaları, düzenleyici kısıtlamalar, yatırım kısıtlamaları, gümrük kısıtlamaları ve doğrudan hükümet müdahalesi gibi diğer cezalar bulunmaktadır.

1.3.3. Döviz Kurları

Döviz kurları, uluslararası ticaret dinamikleri ve akışlarında karmaşık ama temel bir rol oynar, bazı durumlarda ticaret açıkları veya fazlaları düşük/yüksek kur seviyeleri ile elde edilebilir. Bazı OECD analizlerine göre döviz kurlarının ve kur oynaklıklarının Çin, Euro bölgesi ve ABD arasındaki dış ticaret akışı üzerinde etkisi çok azdır. Ancak kur seviyeleri tarım, imalat ve madencilik sektörlerini etkiler ama bu durum üç büyük ekonomideki ticaret dengesizliklerini bütünüyle açıklamamaktadır¹².

¹¹ NTB : Non Trade Barriers (Ticaret olmayan Bariyerler).

¹² <http://www.oecd.org/tad/benefitlib/trade-costs.htm> (erişim tarihi 09.10.2017)

Genel olarak döviz kuru başka bir para birimi cinsinden bir ülkenin parasının fiyatıdır. Bir döviz kurunun yerli para ve yabancı para birimi olmak üzere iki bileşeni vardır ve doğrudan ya da dolaylı kotasyon olarak ifade edilebilir. Doğrudan kotasyonda yabancı para birimi fiyatı yerel para cinsinden ifade edilir. Dolaylı kotasyonda yerli para birimi fiyatı yabancı para cinsinden ifade edilir¹³.

---

¹³ <http://www.investopedia.com/terms/e/exchangerate.asp> (erişim tarihi 09.10.2017)

İKİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN KULLANILAN TEORİLER

Araştırmanın amacı kapsamında, aşağıdaki bölümde uluslararası ticaret alanındaki önemli teoriler verilecektir. İlk bölümde uluslararası ticaret modellerine ilişkin klasik teoriler incelenecektir. İkinci bölümde ise, dış ticaret maliyetleri modeli, çekim modeli teorisi ve doğrudan yabancı yatırım modellerinin dış ticarete, ekonomik büyümeye ve ikili ticaret ilişkilerine etkisini inceleyen yeni yaklaşımlar açıklanacaktır.

2.1. Uluslararası Ticarete Klasik Teoriler

Ekonomik modeller insanoğlunun varlığı kadar eskidir ve bu modeller yüzyıllar boyunca değişikliğe uğramıştır. Ancak merkantilizm döneminden sonra, 1776 yılında Adam Smith ilk ve en önemli iktisadi yaklaşımı ortaya koyarak hem milletler arasındaki ticaret modellerini açıklamış hem de yeni ekonomik teoremleri tanıtmıştır. En önemli çalışmasını, mutlak üstünlük teorisi ve emek değer teorisi gibi dış ticaret işlemlerini etkileyen faktörlerin açıklanıp analiz edildiği 'Ulusların Zenginliği' kitabında özetlemiştir¹⁴.

Uluslararası ticaret alanındaki ikinci önemli iktisatçı, Karşılaştırmalı Üstünlükler Teorisini iktisat literatürüne kazandıran David Ricardo'dur. Ama bu çalışmada etkisi araştırılan dış ticaretin maliyetleri, dış ticaret engelleri, tarifelerin etkisi, vergiler gibi konular hem Adam Smith'in Mutlak Üstünlük Teorisi hem de David Ricardo'nun Karşılaştırmalı Üstünlükler Teorisinde dikkate alınmamıştır.

20. yüzyılın başlarında, ekonomist Eli Heckscher, Bertil Ohlin'in kullandığı modeli 1933 yılında Heckscher-Ohlin Modeli olarak geliştirmiştir¹⁵. Bu model kapsamında dış ticaret yaparken ülkelerin faktör donanımları dikkate alınarak ticaret ve üretim desenleri (modelleri) tahmin edilmiştir. Bu model, ülkelerin bol ve ucuz olarak sahip olduğu üretim faktöründe yoğun olarak kullanıldığı malları ihraç ve kıt üretim faktörünün yoğun olarak kullandığı malı ithal etmesini açıklamaktadır.

2.1.1. Mutlak Üstünlük Teorisi

Schumacher (2012: s: 57), Adam Smith'in uluslararası ticareti diğer tüm ticaret şekilleri gibi aynı güdü ile ele aldığını ve O'nun "bir şeyi başka bir şey için taşıma, takas etme

¹⁴ <http://www.investopedia.com/updates/adam-smith-wealth-of-nations> (erişim tarihi 09.01.2017).

¹⁵ http://press.princeton.edu/chapters/s2IT3_8736.pdf(erişim tarihi 09.10.2017).

ve değiştirme” olarak ele aldığını ifade eder. Uluslararası ticaret ekseninde serbest ticaretin faydaları “Mutlak Üstünlük Teorisi” (Theory of Absolute Advantages) ile açıklanır. Teoriye göre, her ülke hangi malları daha düşük bir maliyet ile üretiyorsa o mallar üzerinde uzmanlaşıp ihraç etmeli ve kendisinin ucuz üretmediği malları da ithal etmelidir (Erk, 2015:13; Schumacher, 2012).

Tablo 2. Smith’in Mutlak Üstünlük Teorisi Modeli.

Ülkeler	Mallar	
	X	Y
Ülke I	10	20
Ülke II	20	10

Adam Smith dış ticaret kalıplarını dikkate alarak mutlak maliyet avantajı teorisini öne sürmüştür. Bu teoriye göre eğer bir ülke diğer ülkelerden daha düşük maliyetli olan bir malı üretebilirse uluslararası ticaret mümkün olabilir. Teori iki ülke, iki mal ve tek üretim faktörünü (emek) varsayar.

Birinci ülke 10 birim iş ile bir “X” malı üretebilir ve 20 birim iş ile bir “Y” malını üretebilmektedir. İkinci ülke, 20 birim iş ile bir “X” malını üretebilir ve 10 birim iş ile bir “Y” malını üretebilmektedir. Ülke I, “X” üretmek için mutlak maliyet avantajına sahiptir. Bu nedenle, Ülke I “X” malının üretimine odaklanacak ve Ülke II “Y” malının üretimine odaklanacaktır. Eğer Ülke I ve Ülke II iki farklı bölge olsaydı, yine benzer bir durum olacaktır.

Mutlak Üstünlükler Teorisi gelişmiş ülkeler ile azgelişmiş ülkeler arasındaki dış ticaretin açıklanmasına yardımcı olabilecek bir niteliğe sahiptir. Fakat gelişmiş ülkeler birçok malın üretiminde uzmanlaştığından, bu teorinin gelişmiş ülkeler arasında gerçekleştirilen ticaretin açıklanmasında yetersiz olduğu söylenebilir (Arıç, 2013:4). Bunun için, David Ricardo, karşılaştırmalı üstünlükler teorisi ile bu modeli geliştirmeye çalışmıştır.

2.1.2. Karşılaştırmalı Üstünlükler Teorisi.

1817 yılında, David Ricardo karşılaştırmalı üstünlük teorisini geliştirmiştir. Baumol ve Blinder’e göre (2009) bu teoride bir ülkenin işçileri diğer ülkelerdeki işçilerden daha üretken ve verimli olsa da, uluslararası ticaretin yine de gerçekleşebileceğini belirtmiştir. Ayrıca, eğer iki ülke iki farklı mal üretebilir ve daha sonra bu ülkeler bir serbest piyasa haline gelirse, her ülke karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olduğu malı ihraç edecek, diğer malı ise ithal

ederek toplam tüketimini arttırabilecektir. Bu olay her iki ülke arasındaki işgücü verimliliğinin farklı olduğunu göstermektedir .

David Ricardo'nun Karşılaştırmalı Üstünlükler teorisini açıklamak için bir örnek vermek gerekirse, Portekiz kendi iç talebini karşılamada yıllık kumaş üretimi için 90 birim işgücüne, şarap üretimi için ise 80 birim işgücüne ihtiyaç duymaktadır. İngiltere kendi iç talebini karşılamada yıllık kumaş üretimi için gerekli işgücü 100 birim iken, şarap üretiminde gerekli olan işgücü 120 birimdir (Baiman, 2010:422).

İngiltere'nin her iki mal açısından mukayeseli üstünlüklerine bakıldığında, daha az işgücüyle kumaş üretebildiği için, kumaş üretiminde üstün olduğu görülebilmektedir. Portekiz, İngiltere'yle mukayese edildiğinde her iki malın üretiminde daha az işgücü kullandığından, her iki malın üretiminde de mutlak üstünlüğe sahiptir. Her iki ülkenin şarap ve kumaş üretimi için ihtiyaç duydukları işgücü oranlarına bakıldığında $80/120 < 90/100$ biçimindeki ifade, Portekiz'in şarap üretiminde daha az emek kullanarak mukayeseli üstünlüğe sahip olduğunu ve şarap karşılığında kumaş alabileceğini göstermektedir (Baiman, 2010:422).

Ricardo modeli, karşılaştırmalı üstünlüğün belirlenmesinde oldukça faydalı olsa da dış ticaret üzerinde doğrudan etkisi olan gümrük engelleri veya taşıma maliyetleri gibi bazı dış ticaret maliyetlerini dikkate almamıştır.

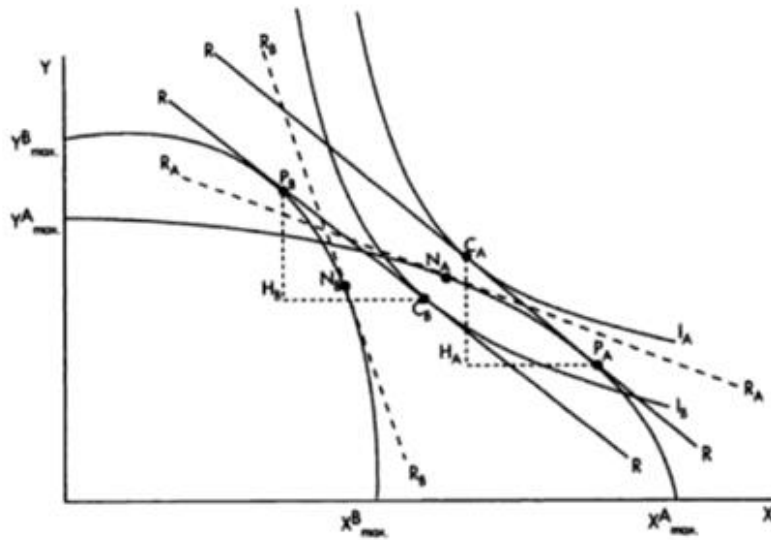
2.1.3. Faktor Donatımı Teorisi (Heckcher-Ohlin Modeli)

Heckcher-Ohlin teorisi Ricardo'nun modelini devamıdır. Ricardo modelinde uluslararası ticaret karşılaştırmalı maliyet farklılıklarına dayanır. Fakat bu teori karşılaştırmalı maliyetlerdeki farklılıkların nerede kaynaklandığını açıklamamıştır. Buna karşın Heckcher-Ohlin teorisi bu farklılıkların temel nedenini ortaya koymuştur. Heckcher-Ohlin klasik teoriyi reddetmemiştir ve karşılaştırmalı üstünlüğü dış ticaretin nedeni olduğunu kabul etmiştir. Bu nedenle, Heckscher-Ohlin'nin teorisi Ricardo'nun teorisini tamamlamaktadır¹⁶

Heckscher-Ohlin modeli ülkelerin en kolay ve bol hangi ürünü üretirse onu ihraç edeceklerini ortaya koyan bir ekonomi modelidir. Heckcher-Ohlin modeli özellikle farklı özelliklere sahip ülkeler arasındaki ki ticaret dengeleri üzerinde durur. Bu model ülkelerin yoğun olarak sahip oldukları üretim faktörlerinin kullanıldığı malların nasıl ihraç edileceğini ve etkin olarak üretmedikleri malların nasıl ithal edileceğini vurgulanmaktadır¹⁷.

¹⁶ <http://www.yourarticlelibrary.com/international-trade/heckscher-ohlin-theorem-of-international-trade>. (erişim tarihi 09.01.2017).

¹⁷ <http://www.investopedia.com/terms/h/heckscherohlinmodel> (erişim tarihi 09.10.2017).

Şekil 2. Heckscher-Ohlin Modeli

Kaynak: Bajo, Oscar, Teorías del Comercio Internacional, 2009.

Model varsayımlarına göre ticaret yapan 2 ülke vardır. Modelde 2 mal ve 2 üretim faktörü (sermaye ve işgücü) vardır. Model tam istihdam varsayımına dayanır. Ticaret engelleri veya taşıma maliyetleri yoktur. Faktör hareketliliği yoktur ve bütün ülkeler ve piyasalarda tam rekabet koşulları hâkimdir.

Bu modelin bir sonucu olarak dış ticaret başlayınca mal fiyatları bir birine yaklaşacak, üretim faktörlerinde bir değişim yaşanacak (faktör hareketliliği) ve ülkede yoğun olarak faktörün sahipleri az bulunan faktörün sahiplerine oranla avantajlı duruma geleceklerdir.

2.2. Dış Ticaret Maliyetleri Analizi Yaklaşımı

Dış ticaret maliyetleri yabancı ülkedeki son tüketicinin ödediği fiyat ile yerli firmanın üretiminin marjinal maliyeti arasındaki fark olarak tanımlanabilir. İç ticaretin aksine, ihracat yapan ülkede ortaya çıkan maliyetler ve ithalatçı ülkede oluşan maliyetler olarak bu maliyetler iki farklı coğrafi bölgeye ayrılabilir (Khan vd., 2011:3).

Dış ticaret maliyetleri ülkeler, bölgeler ve mallar arasında farklı duyarlılığa sahiptir (Anderson vd., 2004:189). Aslında, uluslararası makroekonomide tüm önemli konular ticaret maliyetlerine dayanmaktadır (Obstfeld vd., 2000:341). Dış ticaret maliyetleri "doğal" ticari engellerin büyüklüğüne ve biçime dayanan en uygun tercihli ticaret anlaşmalarının oluşturulmasında önemli bir rol oynayabilir (Krugman, 1991:3).

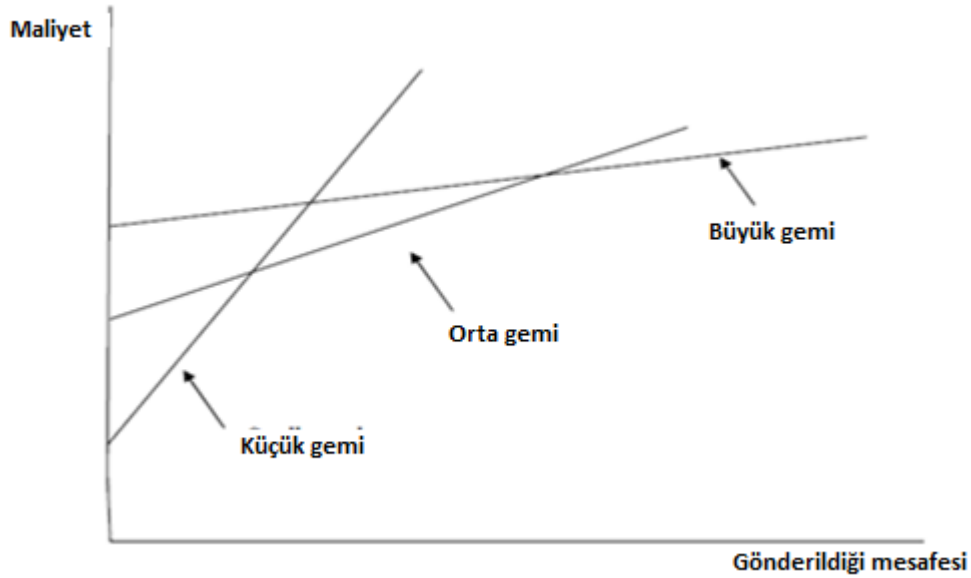
Taşıma maliyetleri sadece ticaret hacmine şekil vermez aynı zamanda taşımanın hangi yolla yapılacağına seçimini de belirler. Dış ticarete malların çoğu gemi ile taşınır, ancak son yıllarda hava yoluyla sevk edilen malların hacmi artmıştır. 1975-2004 döneminde, deniz yoluyla yapılan ticaret % 4.4 artarken hava yolu ile yapılan ticaret yılda % 7.4 oranında büyümüştür. Hacim bakımından, malların % 1'den daha azı hava yoluyla taşınırken ABD tarafından ithal edilen malların değerinin üçte birinden fazlası artık uçak ile gelmektedir (Behar vd., 2010:4).

Deniz yoluyla gönderilerin değeri, kara yolu ile yapılan nakliye değerini aşmaktadır (Moreira vd.,2008:9). Ancak, deniz taşımacılığı hala uluslararası ticaret işlemleri üzerinde belirleyicidir. OECD (2011)'ye göre dünya toplam ticaret hacminin yüzde doksanı gemi ile taşınır. 2007 yılında, deniz trafiği 2003 yılına göre iki kat artmıştır. 2007 yılında neredeyse 380 milyar ABD doları değerinde deniz taşımacılığı yapılmıştır. Bu rakam o yılda dünya toplam ticaret hacmi rakamının yüzde beşidir. Bu nedenle, deniz yoluyla nakliye maliyetlerinin ticaret hacmi ve işlemleri üzerinde büyük bir etkisi vardır.

2.2.1. Dış Ticaret Maliyetleri Analizinde Mesafe Faktörü

Dış ticaret maliyetleri kapsamında, özellikle deniz taşımacılığı maliyetleri üzerinde en önemli değişkenlerden birisi mesafe faktörüdür. Araştırmacılar çekim model teorisinde de kullanılan bu değişkeni ülkeler ve bölgeler arasında ticaret dinamiklerini analiz ederken kullanırlar.

Mesafe sadece ikili ticaret ilişkilerini belirlemez, aynı zamanda ticaret akışı ve hacmi üzerinde büyük bir etkiye sahiptir. Deniz mesafesinde %10'luk bir artış nakliye maliyetlerini %1,3 artır (Radelet ve Sachs, 1998), veya denizde 1000 kilometre bir mesafe artışı nakliye maliyetlerini konteyner başına 190\$ yükseltir (Lima ve Venables, 2001:460).

Şekil 3. Nakliye Maliyetleri ve Mesafe arasında Teknoloji ilişkisi

Kaynak: Hummels, 2001.

Mesafe ve taşıma maliyetleri arasındaki korelasyon teknolojik yeniliğe bağlı olarak gelişmektedir. Gemiler büyüdükçe ve hızlandıkça ölçek ekonomileri nedeniyle ton başına maliyet ciddi biçimde azalmaktadır. Büyük gemiler limanlara vardıklarında daha yüksek maliyetler ödenir çünkü daha uzun yükleme ve boşaltma süreleri daha fazla zaman harcama demektir (OECD, 2011).

Diğer yandan, önceki çalışmalarda nakliye maliyetleri için mesafe faktörü kullanılmış olmasına rağmen bazı ciddi sınırlamaları da vardır. Örneğin, taşıma maliyetleri taşınan malın değeri ya da mal özellikleri gibi diğer faktörlerden de etkilenir. Diğer bazı akademisyenler dış ticaret maliyetlerini tahmin ederken mesafenin önemli bir rol olmadığını öne sürmüştür. Bu anlamda, Martinez-Zarzoso ve Nowak-Lehmann (2007) deniz yoluyla olan veya olmayan nakliye maliyetlerinin çeşitli faktörlere bağlı olarak değişebileceğini gözlemlemiştir. Bu faktörler doğrudan navlun, kargo taşıma, servis yapıları, hizmet kalitesi ve zamandır. Dolayısıyla onlara göre mesafe faktörü deniz taşımacılığı maliyetlerini belirlemede iyi bir tahmin aracı değildir, fakat karayolu taşımacılığı için bu mümkündür.

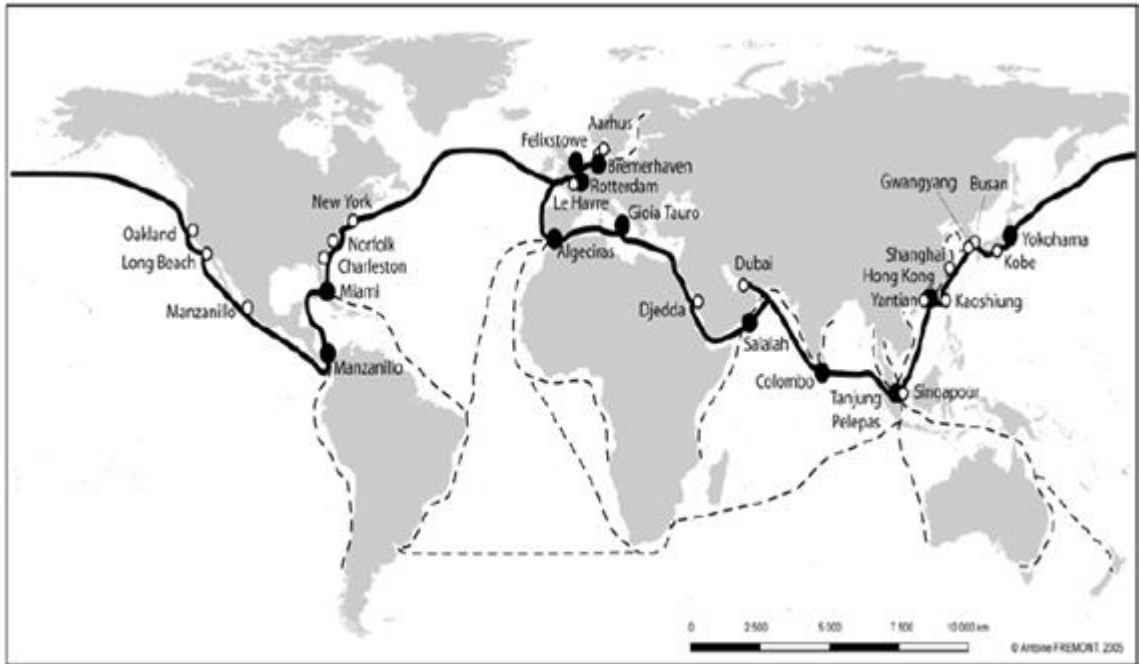
Grossman (1996) ve Hummels (2001) çekim modeli teorisini test ettikten sonra mesafe etkisinin taşıma maliyetlerinin iyi bir açıklayıcısı olmadığını düşünmüşlerdir. Bu yüzden, Grossman'a göre, ülkeler arasındaki mesafe sadece yakınlığa dayalı olmamalı, alışma

faktörü olarak da dikkate alınmalıdır. Alışma faktörü hedef pazar hakkındaki bilgi düzeyi gibi, mesafeden daha önemli olan diğer engel tipleri olabilir.

Mesafenin dış ticaret akımlarını ve hacmini belirlenmesinde önemli bir değişken olup olmadığı hakkında hala bir tartışma vardır. Yapılan istatistiksel ve ekonometrik ampirik gözlemlere göre, ve aynı zamanda bu çalışmaya göre, her durumda dış ticarete mesafe hala önemli bir faktördür.

2.2.2. Dış Ticaret Maliyetinde Nakliye Maliyetinin Rolü

Teknolojik yenilikler ve ilerlemeler gemi ve işletme maliyetinde sürekli bir azalmaya yol açmaktadır; yakıt tasarrufu, ölçek ekonomileri ve liman işletmelerinin otomasyonu çevresel ve finansal maliyetlerin azalmasına neden olmaktadır (UNCTAD, 2015). Taşıma ve nakliye maliyetleri çeşitli şekillerde olabilmesine rağmen ülkelere, ürünün kökenine ve varış yerine bağlıdır. Genellikle küçük ve az gelişmiş pazarlara oranla büyük pazarlara ithalat ve ihracat yapmak daha kolaydır, çünkü deniz yolları gelişmiş ülkelerde daha sık kullanılmaktadır (OECD, 2011).

Şekil 4. Maerskten Ana Liman Hizmeti

Kaynak: OECD 2011, Antoine F., 2005.

Ürün ambalajlamasına ve şartnamesine bağlı olarak büyük ve dayanıksız ürünlerde özel yükleme işlemi gerekebilmektedir. Örneğin ilkel bir ekipman ya da makine ile taşınabilen ticari bir ürün olan kömürün, meyve ve canlı çiçeklere göre taşınması daha kolaydır. Sigorta maliyetleri gemicilikle ilişkili olarak risk ve ağırlık oranı değeri içinde göz

önüne alınmalıdır. Aynı zamanda her sektörün kendi taşıma gücünün yanından farklı taşıma maliyetleri olması onların farklı sektörler olduğu anlamına gelir. Konteynırla taşımada oranlamalar her bir konteynıra oranlandıkça ürün çeşitlerinin taşıma maliyetlerindeki rolü azalmaktadır (<http://www.doingbusiness.org>).

Benzer şekilde nakliye maliyetlerinin değişkenliği ticaret bileşiminden elde edilmektedir. Örneğin, konteynırla taşınan gıda ithalatlarında ürünün değerindeki %10'luk bir artış, taşıma maliyetini %7,6 oranında arttırmaktadır. Bu yüzden uluslararası taşıma maliyeti ticaret maliyetinin ve ekonomik gelişmenin bir göstergesi olarak kullanılmaktadır (Wilmsmeier vd, 2009:56).

Birçok gelişmiş ülkelerden bile üç dört kat yüksek taşıma maliyetleri olan Afrika'da denize kıyısı olmayan birçok ülkede ithalat maliyetlerinin %15-20'sini nakliye maliyetleri oluşturur (Raballond ve Maccti, 2008). Ticaret birleşimi, ticari taşıma maliyetlerinin sigortalıktan dolayı ülkeler genelinde farklılaşmaktadır. Ürün değişimlerinde yüksek ürün değerine sahip olanlar kendi birim ağırlığının daha yüksek olarak ücretlendirilmelidir.

Sigortalama ücreti işlem değerinin yaklaşık %2'sidir ve toplam deniz nakliye ücretleri değerinin %15'ini ifade eder. Katma değeri yüksek olan ürünlerin ihracatında toplam maliyet sigortalıktan ötürü her bir birim ağırlığa daha yüksek fiyat uygulanmasına yol açmaktadır. Ayrıca bazı ürünler için özel taşıma şartları gerektirdiğinden dolayı farklı nakliye ücretleri uygulanmaktadır (Clark ve diğer, 2004:1). Seyahat süresiyle alternatif taşıma modlarının nakliye maliyetlerini kıyaslamakta araştırmacılar taşımadaki zaman tasarrufu değerinin ölçülmesini önermektedirler (Behar ve diğer, 2010:2). Bu durumda gemicilik taşımacılık modu hariç tüm modlar her yönde benzer özellikler göstermektedir (Ticari ürün, kaynak ülke, varılacak son yer) (Hummes, 2001:27). Yukarıdaki gözlemlere göre nakliye ücretinin ticaret maliyetini belirleyen dinamikler üzerinde orta derecede bir etkiye sahip olduğu belirtilebilir. Ürünün çeşidine ve taşıma moduna bağlı olarak, nakliye ücreti taşıma maliyetini açıklar. Ulaşım altyapı düzeyi ile ticaret hacmi arasında pozitif bir ilişkinin olduğu her durumda taşıma maliyetleri altyapı düzeyine ters şekilde ilişkili olacağından, yakıt fiyatları, işletme maliyetleri ve diğer maliyetler gibi doğrudan olmayan faktörler hesaba katılsa bile nakliye ücretleri ayrı olarak analiz edilemez (Bougheas vd., 1999:185).

2.2.3. Dış Ticaret Maliyetinin Bir Değişkeni Olarak Zaman

Zaman bütün ekonomik tartışmalarda ve uluslararası ticaret yapısı kurmada en çok öne çıkan değişkendir; bir firma kurmak için gerekli olan toplam gün sayısını ölçmede kullanılan ayrıca ülkeler genelinde pozisyon belirlemeye yardımcı olan zaman değişkeni küresel ve

yıllık işletme faaliyet raporunun yapılanmasında önemli şekilde göz önüne alınır. Ayrıca uluslararası ticaret üzerine geniş etkisi bulunmaktadır. Örneğin, ticaret akış modelini belirleyen ve dünya bankasının veri tabanında bulunan zaman değişkeni ihracat ve ithalat performansının kaç günde gerçekleştiğini kestirebilmek için ve zamana duyarlı tarım ve imalat ürünleri ve bunların denize kıyısı olmayan ülkelere geçişini gözlemlenmede kullanılır. İhracat varış yerine kargo gemisiyle nakliyelerdeki bir günlük azalma ticaret ortaklarına olan mesafeyi 70 km azaltmaya eş değerdir (Djankov vd., 2006:2).

Zamana duyarlı tekstil giyim ürünleri mesafeye daha hassastırlar (Evans vd, 2005:25). Bazı yazarlar ihracat yaparken sınırların arkasındaki zamanı azaltarak coğrafi dezavantajların üstesinden gelinebileceğini (Nordaz vd., 2006:6), ya da merkezi aktarma noktası olmadığından bu değişkenin doğrudan denizcilik mesafesiyle daha ilişkili olduğunu, bu nedenle zamanın mesafe değişkeni içinde yer almadığını ortaya çıkarmışlardır (Wilmsmeier vd, 2008:131).

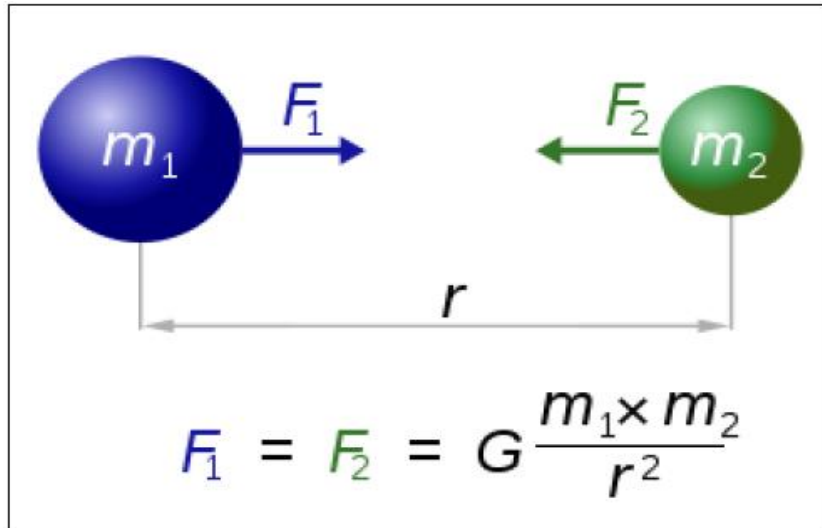
2.3. Çekim Modeli Analizi Yaklaşımı

Son 50 yıldan bu yana yer çekimi modeli ekonomik serbest ticaret anlaşması, uluslararası sınırlar, para birlikleri, göçmen stoku, dil, bariyer ve iki yönlü ya da çok yönlü ticaret akışmalarına etki eden ticaret maliyetleri vb. değişkenler arasındaki ilişkileri incelemekte kullanılan ekonometrik bir modeldir.

Birçok araştırmacı Newton'un yer çekimi kanunu ve Einstein'nın yer çekimi teoreminden esinlenerek, çekim modeliyle iki ülkenin GSYH'sini ve iki ülke arasındaki mesafeyi ülke çiftleri arasındaki iki yönlü ticaret maliyetlerini yansıtmak için kukla değişkenler kullanarak açıklamaya çalışmışlardır. Bir ülkeden diğer bir ülkeye yapılan ticaret akışlarının bağımlı değişken varsayılması küresel uluslararası ticareti açıklamak için kullanılır; bu yaparken geleneksel yer çekimi eşitliği kullanılır (Baier vd, 2009:74).

2.3.1. Temel Yer Çekimi Modeli

17. yüzyılda Isaac Newton'un geliştirdiği Yerçekimi Teorisi'ne göre her bir noktasal kütle diğer noktasal kütleyle, ikisini birleştiren bir çizgi doğrultusunda bir kuvvet ile çeker. Bu kuvvet iki kütlelerin büyüklükleriyle doğru orantılı, aralarındaki mesafenin karesiyle ters orantılıdır (Turhan, 2012).

Şekil 5. Newton Evrensel Kütle Çekim Yasası Formülü

Kaynak:

<https://commons.wikimedia.org/wiki/File:NewtonsLawOfUniversalGravitation.svg>

F = iki kütle arasındaki çekim kuvvetinin büyüklüğü.

G = Evrensel çekim sabiti: $6.67428(67) \times 10^{-11} \text{ m}^3/(\text{kg} \cdot \text{s}^2)$.

m_1 = birinci kütlenin büyüklüğü.

m_2 = ikinci kütlenin büyüklüğü.

r = iki kütle arasındaki mesafedir.

Bu formül Newton'un evrensel yer çekimi kanunu olarak tanımlar: Kütle m_1 Kütle m_2 yi bir doğru boyunca çeker. Kuvvet iki ürün kütesinin oranlamasıdır ve mesafenin karesi ile nokta kütleler karesinin tersine oranlamasıdır. Mesafe ya da kütle hakkında Kuvvet 1 ve kuvvet 2 nin şiddeti her zaman eşit olacaktır. Y değişkeni sabit yer çekimi olarak ele alınır; $G=6,67428 (67)*10^{-11} \text{M}^3/(\text{Kg}*\text{S}^2)$.

2.3.2. Ekonomik Kapsam Altında Yer Çekimi Modeli

1962 yılına Jan Tinbergen, uluslararası ticaret akımlarını incelemek amacıyla temel yer çekimi kanunu ekonomi alanına uyarlamış ve Çekim Modeli'nin temellerini atmıştır. Tinbergen'e göre, ülkelerin potansiyel ihracat hacimleri ile fiili ihracat hacimleri arasındaki farkın hesaplanması, ihracatın temel belirleyicilerinin açığa çıkarılması açısından atılacak ilk adımdır. İhracat yapan ülkenin, ithalat yaptığı ülkelerde ayrıcalıklı ya da ayrımcı işlemlere tabi kalıp kalmadığını göstereceği gibi, dış ticarete ülkeler arasındaki farklılıkların nedenlerinin araştırılması için de bir zemin sağlayacaktır (Tinbergen, 1962; Dinçer, 2013:4).

Tinbergen'in gravite denklemine göre: X_{ij} , bir çift ülke arasındaki ticaret akışının boyutuna karşılık gelir; M_i , bir ülkenin j 'ye sağlayabileceği ihracat miktarına karşılık gelir, Ekonomik büyüklüğüne bağlı olarak (GSMH ile \$ cinsinden ifade edilerek); M_j , ithalat pazarının büyüklüğüne tekabül eder (GSMH'yi kullanarak \$ cinsinden ifade eder); F_{ij} , iki ülke arasındaki 1.000 deniz mili arasındaki coğrafi mesafe olarak, ulaşım masraflarını temsili ölçümü olarak kullanılır.

Doğrusal bir model olarak (log-log for) sağlanmıştır; bu nedenle ticaret akış esnekliği olarak ele alınan bir modelden yer çekimi eşitliğini tahmin etmek için ilk girişimi yapmıştır (Anderson, 1979:108). Sonra 1985'de Bergstrand sadece tekel rekabetçi planını gözlemleyerek teorik çift taraflı ticaret kalıbını tanımlamayı denemiştir, aynı yıl eksik rekabetçi pazarlarda ölçüm yaparak ekonominin kötüye istismar edilmesinden dolayı uluslararası ticaretin geleneksel faktör donanımları teorisinin bir sentezini sağlamaktadır (Arnold, 2010:238); 10 yıl sonra 1995'te standart ticaret teorilerinden yer çekimi eşitliğinin basit bir formuyla ticaret kalıplarını açıklamanın mümkün olduğu gösterilmiştir (Deardoff, 1995:9). 2001'de yer çekimi modeli genellikle ön görünümün arkasındaki teoriye uymadığını kanıtlamıştır. Endüstrileşmiş ülkeler arasındaki ticareti yaklaşık %30 azaltırken ABD ile Kanada arasındaki ticareti yaklaşık %44 azalttığı görülmüştür (Anderson vd, 2001:6).

2.3.2.1. Çekim Modeli Denklemi

Son zamanlarda yer çekimi modeli deneysel dış ticaret analizlerinde popüler bir araç haline gelmiştir. Bu model kısmen doğrudan yabancı yatırıma, daha genelde uluslararası ticaret akışlarında başarılı bir şekilde uygulanmaktadır. Bu modele göre I ülkesinden J ülkesine ihracat ekonomik ölçümleri (GSYH ve GSMH), nüfusları, doğrudan coğrafi mesafeleri ve özgün akışlara kurumsal karakteristiğin bir çeşidini içeren kukla değişkenin konulmasıyla açıklamaktadır (Martines- Zarzoso ve Nows-Lehman, 2002).

Çekim modeli şu şekilde ifade edilir;

$$\ln(T_{ij}) = \alpha_0 + \alpha_1 \ln(Y_i Y_j) + \alpha_2 \ln(N_i N_j) + \beta \ln(D_{ij}) + \alpha_3 DUM_{ij}^k + \varepsilon_{ij},$$

$\ln(T_{ij})$ ikili ticaret hacmi logaritmasını göstermektedir. $\ln(Y_i Y_j)$ i ve j ülkelerinin GSYH logaritması demektir. $\ln(N_i N_j)$ i ve j ülkesinin nüfusu logaritmasını ifade etmektedir. D_{ij} iki ülke arasındaki yaklaşık mesafedir D_{in} , dil, yerel sınırlar, ticaret engelleri, vergiler, gümrük vergileri ve diğer etkisi olabilecek faktörler ya da değişkenlerdir.. ε_{ij} denkleminin hatasını temsil eder.; U_{ij} rastgele etki regresyonu olması durumunda yapılmış

modelin türüne göre değişebileceğini belirtmek önemlidir. Yer çekimi eşitliğine dayanan deneysel çalışmalar ekonomik faaliyetlerin daha iyi anlaşılmasına katkı yapmakta ve birçok değişkeni tahmin etmek için ticaret dinamikleri genelini açıklamaya yardımcı olmaktadır. Breuss ve Egger (1999) ve Egger (2000), Wei, (1996); Soloaga ve Winters (1999) 58 -AB ve Avrupa Serbest Ticaret Birliği (EFTA)- ülkelerini ile çekim modeli kullanarak bölgeselliğin ve ticaret anlaşmalarının etkisini incelemiştir. Limao ve Venables (1999), Bougheas vd., (1999), Fukao vd. (2003) çekim modelini kullanarak Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşması (NAFTA)'nın ticaret saptırma ve yaratma etkilerini analiz etmiştir. Carrère (2006), 130 ülkeyi çekim modeli kullanarak incelemiş ve bölgesel ticaret anlaşmalarının etkilerini göstermiştir. Bun ve Klaassen (2007) 15 AB ülke arasındaki ticarete Euro'nun etkisini araştırmıştır. Kepaptsoglou vd. (2009) AB ile Akdeniz ülkeleri arasındaki serbest ticaret anlaşmalarının etkilerini çekim modeli kullanarak incelemişlerdir. Bütün bu çalışmalar yer çekimi modelinin ekonomik değişkenlerin etkilerini daha iyi anlamaya yardımcı olduğunu göstermektedir.

Tablo 3'te 2000-2010'dan bu yana bağımlı değişkenin çift yönlü ticaret olduğu yer çekimi modeli üzerine geliştirilmiş deneysel çalışmaların bazıları gösterilmiştir.

Tablo 3. 2000-2010 Arasında İki Taraflı Ticaret Akışlarını Kullanarak Yer Çekimi Modeli Araştırmasının Yapılması

Yıl	Yazarlar	Çalışmanın amacı	Veri tabanı	Bağımlı Değişkenler	Bağımsız değişkenler	Kullanılan yöntem
2005	Sohn	Güney Kore'nin ticaret akışı analizi	Yatay Kesit Kore ve 30 Ticaret Ortakları, 1995	İki Taraflı Ticaret Akışı	GSYH, KBGSYH, Kişi Başı Gelir Mesafe, Ticaret Tamamlayıcı, APEC Üyeliği	OLS
2007	Baier ve Bergstrand	STA etkisinin Ölçülmesi	1960,1965, 2000, 96 yılları için ticaret ortaklarıyla Panel veri	İki Taraflı Ticaret Akışları	GSYH, Mesafe, Yerel Sınırlar, Yerel Dil, STA Üyeliği	OLS, Sabit Etki, İki yönlü sabit etki, Rastgele etki, Farklılaştırılmış öngörü

2007	Lee ve Park	Doğu Asya için uygun hale getirilmiş bölgesel ticaret anlaşmaları	Panel veri, 50 ülke, 1994-1999	İki ticaret akışları	GSYH, KBGSYH, Mesafe, Ülke yüzey alanı, Yerel sınırlar, Yerel dil, Yerel kolonileşme, (Eski ve Yeni), Para birliklerine katılım, Gümrük vergisi, Ticaret Rahatlamaları, STA Üyeliği	Sabit ya da rastgele etkiyle OLS
2007	Bunt ve Klaassen	Ticarette Avrupa Etkisi	Panel veri, AB-15, Norveç, İsviçre, Kanada, Japonya, ABD, 1967-2002	İki taraflı Ticaret Akışları	GSYH, KBGSYH, STA üyeliği, Avro Entegrasyonu	Sabit etkiyle OLS, DOLS
2007	Sarker, ve Jayasinghe	Bölgesel ticaret anlaşmaları ve tarım yoluyla elde edilen gıda ürünlerinde ticaret	1985'den 2000'e AB-15, 57 Ülke	İki taraflı Ticaret Akışları	Mesafe, GSYH, KBGSYH, AB (AB üyesi), ABA (AB üyeliğine açıklık)	OLS
2007	Tzouvelekas	Yer çekimi modelinin bir olasılık katsayısı	1997, 15 AB ülkesi	İki taraflı Ticaret Akışları	GSYH, Mesafe, Nüfus	Yer çekimi modeli ve OLS, olasılık çeşitlendirmesi katsayısı
2007	Melitz	Kuzey – güney mesafesinin görünümü	157 ülke, 1970-1995, 5 yıl içsel	İki taraflı Ticaret Akışları	GSYH, Mesafe, Yerel sınırlar, Kuzey ve Güney Farkı, Yerel dil, Para birlikteliği, STA, Yerel ülkeler, eski koloniler, yerel kolonileşmeler	OLS sabit etki
2008	Grant ve Lambert	Bölgesel ticaret anlaşmalarının a ticaret akışları etkisinin görülmesi (RTAs).	1982–2002, AGR ve NAGR ticareti mal. Verileri (COMTRADE) den elde edilmiştir	İki taraflı Ticaret Akışları	GSYH, Mesafe, Yakınlık, Dil, Denize kıyısı olamamak, BTA	OLS sabit etki

2008	Henderson ve Millimet	Düzyer içinde yer çekimi modeli ön görülmesi ve parametre dışı metodlarla logsvia	132 endüstrisiz ülke, 1948-1997	İki taraflı Ticaret Akışları	Mesafe, para birlikleri, Yerel dil, bölgesel ticaret anlaşması, komşular, Denize kıyısı olmayanların sayısı, ada sayısı	
2008	Boriss Siliverstovs, Dieter Schumacher	Yer çekimi modeline dayanan ols yaklaşımı Poisson Quasi Maximum Likelihood (PQML) öngörü prosedürü ile log-lineer'e uygulandı	1988-1990, 22 OECD Ülkesi	İki taraflı ticaret akışı	mesafe, komşu, tercih edilen bir bölgeye üyelik: Avrupa birliği, Avrupa serbest ticaret anlaşması, ABD VE Kanada ile serbest ticaret anlaşması, Asya pasifik ekonomi birliği, dil bağı, tarihsel bağ.	OLS, Poisson Quasi Maximum Likelihood (PQML)
2009	Kepaptsoglou ve dig.	EMFTATicaret anlaşması analizi	Panel veri, AB ve Akdeniz ülkeleri, 1993-2007	İki taraflı ticaret akışları	İthalat ve ihracat taşıma maliyetleri, STA's, vergileri	İki yönlü sabit ve rastgele etkiyle SURE

Sohn (2005) de Güney Kore'nin ticaret akışlarını orta gelirden ya da ürün farklılaştırma modelinden daha çok H-O modeliyle göstermiştir. Çin ve Japonya'da gerçekleşmemiş geniş ticaret potansiyeli ile STA için kabul edilebilir bir ticaret ortak olduğunu önermektedir.

Baier ve Berstrand (2007) STA'nın ticaret akışlarını 5 katına çıkaran etkisini incelemişlerdir ve ortalama bir STA yaklaşık olarak on yıldan sonra çift yönlü ticarete sahip olan üye sayısını ikiye katlamıştır.

Lee ve Park (2007)'in bulgularına göre aralarında STA ve ticaret kolaylaştırması bulunan ülkeler kendi aralarında ticaret yaratan ülkelerdir. Büyük olasılıkla bu ülkeler Dünya ticaretinde öncüdürler. İkinci olarak tarifeleri ortadan kaldırarak elde edilen ticari kazançlar Güney-Güney BTA'lar için daha çok olacaktır (Asean-Çin BTA gibi). Üçüncü olarak ticaret kolaylaştırıcı bütünleşmelerden elde edilen kazançlar doğu Asya'daki Kuzey-Kuzey BTAları için daha büyük olacaktır (Japonya-Kore BTAsı gibi).

Bunt ve Klaasen (2007) de Avro etkisinin yansımalarının örnek ülkelerdeki uygulamaların ilk iki yılda ticaret değerleri üzerindeki Avro oluşumunun olumsuz etkisi

olduğunu göstermiştir. Yani, o yılki uygulama için ticaretin önemli bir gelişme sağlamadığını göstermiştir. Avro uygulamasının olumsuz etkisi sürekli değildir, zaman içinde ticaret değerinde pozitif bir etkisi olacaktır, bu nedenle avro uygulaması EMU üyesi olan ve olmayanların her birinin üzerinde aşamalı olarak bir etki gösterecektir. Sarker ve Jasinhe (2007) de 1980 ortalarından bu yana ABD'deki gelişmelerin üye ülkeler arasındaki zirai gıda ticaretini önemli derecede desteklediğini bulmuşlardır. Tzouvelekase (2007) de çeşitlilik söz konusu olduğunda standart yer çekimi ön görüşünün önemli şekilde farklılaşabileceğini göstermiştir.

Sarker ve Jayasinghe (2007) de 1980 ortalarından beri AB de yaşanan gelişmelerin tarımsal gıdanın üyeler arasında önemli şekilde hızlanmasına yol açtığını bulmuşlardır.

Melitz (2007) den sonraki ihracat sayıları ve her bir ihracatçı için eskiden söylenenlerin genişleyen ve yoğunlaşan kar marjının içinde ticari anlaşmazlıkların etkisinin ticari akışlar üzerine dağılabileceğini gözlemlemiştir. Aynı zamanda bazı ticari firmaların etkisi karakteristik özelliklerine göre ülke çiftleri genelinde çeşitlenmektedir. Özellikle gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasında ve daha az gelişmiş ülke çiftleri arasında bu sebeple varyasyon geniştir.

Grant ve Lambert (2008) de ticaret üyelerini etkileyen ticari anlaşmalarının büyük ölçüde tarımsal ya da tarım dışı sektörler üzerine odaklanıp odaklanmadığına bağlı olduğunu gözlemlemiştir. Henderson ve Millement (2008) de belirtilen teoriyi doğrudan takip etmediğini, iki yönlü ticarete yer çekimi modelinin deneysel uyarlamalara ihtiyaç duyan birçok uygulamalara dayandığını göstermiştir. Örneğin gözlemlenemeyen ticaret maliyetleri gözlemlenebilen maliyetlerin bir logaritmik doğrusal fonksiyonu olduğu var sayılır, ikinci olarak ticari akışlara ticaret maliyetinin etkisinin ülke çiftleri genelinde sürekli olduğu var sayılır.

Silverstovs ve Schumacher (2008) de özellikle toplam ticaret akışları için deneysel yer çekimi modelinde gözlemlediği sürece özgün endüstri düzeyinde kısmi ticaret verisi kullanarak bir yer çekimi modeli hesaba kattığında toplam ticaret akışlarının geniş bir şekilde gözden kaybolduğunu belirtmektedirler.

Kepaptsoglou vd. (2009) da yeni uygulamaya konulan kısa mesafeli deniz hizmetlerinin AB ile Afrika ülkeleri arasında uygulanan ticari baskılar altında iki yönlü ticaret hacmini geliştirdiğini gözlemlemiştir.

Yukarı da bahsedildiği gibi yer çekimi modelini ve denklemini genellikle ticari akışları açıklayan faktörleri ve uluslararası ticaret modellerini belirlemek için pratik bir araç olarak kullanılabileceğini varsaymak uygundur. Diğer yazarlar, ticari akışlara önceden bilinen

parametrelerin etkisini araştırmak için ya da modele yeni faktörler ve yeni parametreler ilave etme potansiyeli olduğunu belirtmektedirler (Kepaptsoglou vd., 2009:11).

2.4.Doğrudan Yabancı Yatırım Analizi Yaklaşımı

Doğrudan yabancı yatırımını etkileyen faktörleri açıklamak için birçok çalışma yapılmıştır. Geleneksel literatür daha çok H-O ya da Solow modeline dayanır (1956). Bu çalışmalar genel makroekonomiyi ve DYY akış modelini ve etkisini açıklamaya çalışmışlardır.

Diğer yandan, son zamanlarda literatürde doğrudan yabancı yatırımını ampirik çalışmalarla destekleyen ve enflasyon, döviz kuru gibi geleneksel değişkenler yanında özgürlük endeksi gibi Heritage Foundation tarafından sağlanan yeni değişkenlerle açıklamaya çalışan çalışmalar da mevcuttur. Gelişmişlik seviyesi için verilen değer ülkenin küreselleşmesini etkiler, bu da ekonomik özgürlük verilmesini ifade etmektedir.

Bundan dolayı devam eden bölüm boyunca akademik tartışmanın yeni katkılara açık olduğu durumda uygun model gösterilecek ve DYY net akışlarını nelerin etkileyeceği açıklanacaktır.

2.4.1. Doğrudan Yabancı Yatırımın Klasik Anlamı

Dünya Bankası (2006)'ya göre Doğrudan Yabancı Yatırım yatırımcıların kendi ülkeleri dışındaki yerde bir firma oluşturarak uzun dönemde sahip olmak ve çıkarlarını kontrol etmek için yapılan iştir.

Jarantin vd. (2014)'e göre doğrudan yabancı yatırım yabancı ülkelerdeki işletmeler üzerinde kontrolü elinde bulunduran, çok uluslu ya da aile şirketi olan uluslararası sermaye akışıdır. Son 30 yılda artan bir şekilde önemli bir araç olduğundan beri ulusal sınırlar boyunca ekonomik performansı, endüstriyel ve uluslararası rekabet edebilirliği ve ihracatı desteklemek için yapılan kaynak akışı olarak tanımlanır (Cho, 2003).

Birleşmiş Milletler 2005 yıllık raporuna göre DYY'nin dünya genelindeki akışı 916 milyar dolara yükselmiştir. Bu akışın yarısından fazlası gelişmekte olan ülkelerdeki işletmeler tarafından oluşturulmuştur, ancak 2008 küresel ekonomik krizi sonucunda küresel ekonominin kırılganlaşmasıyla son yıllarda düşmektedir. 2015 Dünya Yatırım Raporunda gösterildiği gibi doğrudan yabancı yatırım akışı 2013'de 1,47 trilyon dolar iken 2014 %16'lık düşüşle 1,23 trilyon dolara gerilemiştir. DYY akışlarındaki düşüş büyük ölçüde küresel ekonominin kırılganlığından, yatırımcılar için politik risklerden ve artmış coğrafi risklerden etkilenmiştir (<http://unctad.org/>). Doğrudan yabancı yatırım ekonomik büyüme için halen

önemli bir bileşendir. Dunning ve Rugman (1985)'e göre doğrudan yabancı yatırım ev sahibi ülkenin bürüt sermaye oluşumuna, büyümeyi arttırmasına, endüstriyel verimliliğine, rekabet edebilirliğine ve teknoloji transferine, yönetim uzmanlığına, insan kaynaklarındaki kalitenin desteklenmesine ve yatırımlarının arttırılmasına destek olur.

Dunning (1993) de doğrudan yabancı yatırımını üç grupta tanımlanarak analiz edilmesi gerektiğini ileri sürmüştür. İlki doğrudan yabancı yatırım için yerel ve bölgesel pazarlarda hizmet vermeyi vurgulayan *pazar araştırması*; ikincisi firmaların ve şirketlerin hammadde ve doğal kaynak için dışarıya yatırım yapması işlemi olan *kaynak arayış türü*; üçüncüsü ise firmanın başka ülkedeki faaliyetlerinde daha avantajlı olduğundaki *verimlilik arayışdır*.

Ayrıca bu belirleyiciler 1998'de UNCTAD tarafından da kabul edilmiştir; yine de ortak tanım eksikliğinden dolayı güncel araştırmacılar DYY'yi belirleyen kalıpları daha iyi anlamayı sağlamak için taslak ve literatürlerini deneysel çalışmalarla desteklemektedirler. Pazarın boyutu doğrudan yabancı yatırımın net akışlarını belirlemektedir.

2.4.2. GSYH'in DYY Akışlarına Etkisi

Büyük bir pazar olmak, yani yüksek GSYH'ya sahip olmak, uygun bir iş iklimini akla getiren ve bundan dolayı da yabancı yatırımcıyı çeken bir faktörken, diğer tarafta ise ev sahibi ülkede yabancı yatırımın etkisini ölçen bir indikatör olarak hizmet etmektedir.

Artige ve Nicolini (2005) de ekonometrik çalışmalarda en sağlam DYY belirleyicisi ölçeni olarak görünen GSYH ve KBGSYH'i kullanarak pazarı ölçmüşlerdir. Charkrabarti (2001) de kaynaklardan daha iyi faydalanmak için geniş pazarın olması gerektiğini gözlemlemiştir, bu da sonraki büyüme anlamına gelen pazar ölçüsünün gerçek düzey ve değerlerde büyüdüğünde DYY'nin artmaya başlayacağı anlamına gelmektedir. Lim (1983)'e göre hızlı büyüyen ekonomiler yavaş büyüyen ya da hiç büyümeyen ekonomilere göre kar yapmak için en iyi fırsatları sunmaktadır.

Ayrıca Schneider ve Frey (1985) de ekonomik büyümenin doğrudan yabancı yatırım akışlarına pozitif bir etkisinin olduğunu gözlemlemiştir. Bazı araştırmacılar KBGSYH'nın DYY akışlarını belirlemek için en iyi araç olduğunu gözlemlemiştir. Edwards (1990) ve Jaspersen ve diğ. (2000) de KBGSYH DYY/GSYH ile ters ilişkili olduğunu gözlemlemiştir. Asiedu (2002) de yüksek bir KBGSYH'ye sahip ev sahibi ülkelerde KBGSYH ile DYY arasında pozitif bir ilişki bulmuştur.

GSYH ve KBGSYH doğrudan yabancı yatırım net akışlarının belirleyen hassas bir faktör olmasına rağmen; günümüzde DYY net akışları üzerinde doğrudan etkiye sahip olan ev

sahibi ülkenin ekonomik politikalarını etkileyen başka değişkenler de vardır. Bengoa ve Sanchez-Robles (2003) vergiler, makroekonomik durağanlık, dış ticaret açığının boyutu, politik iklim, ekonomik özgürlüğün derecesi, pazardaki düzenlemelerin yokluğu ve hatta borç çıkıntı koşulu (Latin Amerika ülkeleri için) doğrudan yabancı yatırım net akışları üzerine doğrudan etkisi olduğunu belirtmektedirler.

2.4.3. Bir Ekonominin Açıklığı

Bir ekonominin açıklığı GSYH'e karşı ticaret oranı (ihracat ve ithalat) alınarak tahmin edilir. Bu değişken ev sahibi ülke DYY akışını etkileyen ilişkili başka bir belirleyendir. Jordaan (2004)'e göre DYY üzerine etki eden etmenler yatırım türüne bağlıdır; örneğin yatırım pazar araştırmasına dayanırsa, ticaret engelleri DYY üzerine pozitif bir etkiye sahip olabilir.

Bu varsayım, ev sahibi ülkede ürünlerin ithalatı zor olduğunda yabancı firmaların yeni pazar aramayı denediği yerlerde ikame tesisler kurmaya karar verebilmesi “tarife atlama” hipotezine dayanır. Bu varsayımlar altında Wheeler ve Mody (1992) de imalat sektörünü gözlemlerken hipotez için güçlü pozitif bir destek bulmuşken elektronik sektör için zayıf negatif bir ilişki bulmuştur. Panagiotis ve Konstantinos (2011) de ekonometrik model kullanarak DYY akışları ile ticari açıklık arasında pozitif ve önemli bir ilişki bulmuşlardır. Ayrıca politik istikrar, döviz kuru oranında istikrar ve DYY'nin oluşmasında pozitif etkisi olan pazar ölçüsü (GSYH içinde tanımlanan) gibi başka faktörlerin olduğunu bulmuşlardır.

2.4.4. Enflasyonun Doğrudan Yabancı Yatırıma Etkisi

Genel varsayımlarda yüksek enflasyon bir hükümetin bütçe dengeleme ve sürdürmesindeki yetersizlikten olur, ayrıca merkez bankasının adam akıllı bir para politikası oluşturmada hata yaptığının bir göstergesidir. Düşük bir enflasyon ise içsel bir ekonomik istikrarın göstergesidir. Bundan dolayı normal varsayımlar içinde ev sahibi ülke için yüksek enflasyon ülke içine düşük DYY akışı, düşük enflasyon ise daha çok DYY anlamına gelir. Ancak bu teori kesinleşmiş değildir. Örneğin Omankhanlen (2011) de Nijerya'da DYY üzerine yaptığı araştırmada iki değişken arasında anlamlı bir etki ve ilişkinin olmadığını bulmuştur. Buna karşın Sayek (2009) da çok uluslu yatırımcıların makroekonomik çevre üzerine ve bunun DYY üzerine etkisini araştırarak, DYY'yi bir garanti aracı olarak kullanıp vergi faizinin etkisini hafifleterek yasal bir garanti mekanizması olmasa bile enflasyonun gerçek olumsuz etkisini azaltabileceğini bulmuştur.

2.4.5. Döviz Kuru Oranının DYY Üzerine Etkisi

Temel bir varsayım altında oynaklık ve spekülasyondan etkilenmesinin yanında birçok başka faktörlerden etkilenebilen döviz kuru oranı, bir ev sahibi ülke içindeki yabancı para birimine verilen fiyattır. Bu para birimi değeri değer kazancı ya da kaybına uğrayabilir. Bir değer kaybı olması para birimi değerinin diğer bir para birimi karşısında düşmesidir; bu durumda ev sahibi ülkenin parasının gerçek bir değer kaybı yaşaması yatırımcılar için üretken bir kapasite elde etmesi için yerel bir çekicilik oluşturmaktadır.

Bundan dolayı her hangi bir ev sahibi ülkede yer alan döviz kuru doğrudan yabancı yatırımının toplam miktarını ve ülkeler ve bölgeler genelindeki paylaşımını etkileyebilir. Tam tersi, eğer bir değer kazancı olursa ev sahibi pazar yabancı yatırımcılar için çekiciliğini kaybedecektir. Blonigen (1997) de yabancı ve ev sahibi firmaların yerel varlık satın alma etkisi analizinde, DYY akışlarının belirlenmesinde döviz kurunun önemini bulmuştur. Ayrıca yabancı bir kurun değer kaybının yabancı ekonomiye olan DYY'yi arttırmaya öncülük edeceğini belirtmiştir. Benzer şekilde oynaklık sadece kur değerinin değil ayrıca DYY akışlarının belirlenmesinde de önemli bir rol oynamaktadır.

Örneğin Barrell vd. (2004) de AB'de ABD'li firmaların pazar gücünün DYY üzerine kur oynaklığı etkisini azaltmıyor gibi görünmese bile, risk karşıtı ve yatırımcıların döviz kuru oranı oynaklığı eğiliminde olabileceğini gözlemlemiştir. Aizenman (1992) de kur oranı değişkenliğinin yabancı yatırımı etkileyebileceğini, çünkü kur oranının fiyatlardaki kar fonksiyonu açısından ve bir rekabet yapısı altındaki kapasite açısından geri dönüşümü olmayan masraflar meydana getirdiğini gözlemlemiştir.

2.4.6. Yolsuzlukla DYY Arasındaki İlişki

Yolsuzluğun küresel ekonomilerde yaptığı gerçek etkiyi tam olarak tahmin etmek halen imkansızdır. Bir ülke ya da bölge içinde birçok değişken ve faktör DYY performansını belirlese de, ekonomik gelişmeyi ve DYY net akışlarını belirlemede yolsuzluk önemli bir faktör olarak rol oynamaktadır. Bu nedenle geçen 10 yılda yolsuzluğun ekonomide sebep olduğu pozitif ya da negatif etkileri analiz etmek için anahtar bir değişken olarak kullanılmıştır. Bu amaçla yolsuzlukla ney doğrudan yabancı yatırım akışları arasındaki ilişkiyi ölçmeye çalışan araştırmacılar yolsuzluğu en kullanışlı ve kapsamlı araç olarak modellerine dahil etmişlerdir.

Örneğin, Mauro (1995) de yolsuzluğun özel yatırımlar ve ekonomik gelişmeyle olumsuz ilişkisi olduğunu kanıtlamıştır. Benzer bir yaklaşımla Ades ve Di Tella (1999) da yerel firmaların yabancı rakiplerden ticarete konulmuş doğal ya da politik engellerle korunduğu ülkelerde yolsuzluğun daha yüksek olduğunu, ayrıca birkaç firma tarafından

hakim olunan ekonomilerde ya da tekelcilik karşıtı düzenlemelerin etkisiz olduğu yerlerde de yolsuzluğun daha yüksek olduğunu göstermişlerdir.

Hellman vd. (2002) de iş çevresi ve yatırımcı performans anketlerine dayanan çalışmalarında: a) Yolsuzluğun DYY akışlarını azaltacağını ve daha düşük kalitede yatırım çekeğini, b) DYY firmaları ülkede olan sorunları ve rüşvet almayı arttırabileceğini, c) DYY firmaları yolsuzluğun bu türlerine girişerek rekabetçi üstünlüğe sahip olabileceğini, d) Rüşveti engellemek için uluslararası yasal engeller yabancı yatırımcılar arasında ortak bir tutuma öncülük etmeyeceğini bulmuşlardır.

Bellos ve Subasat (2011) de çekim modeli kullanılarak yüksek düzeyde bir yolsuzluğun yüksek düzeyde bir DYY stokuyla ilişkili olduğunu ve aynı şekilde doğrudan yabancı yatırımın yolsuzluğa neden olduğunu bulmuşlardır. Bu muğlak ve tek bir sonuç olmamasına rağmen Swaleheen ve Stansel (2007) de sabit etki modelini ve 1984-2007 yılları arası panel veri kullanarak; a) yolsuzluk kontrolü ve demokrasi düzeyinin ekonomik gelişmeyle pozitif ilişkili olduğunu, b) yolsuzlukla ekonomik büyüme ilişkisinin demokrasilerde daha az pozitif ilişkisi olduğunu gözlemlemişlerdir.

Yolsuzluğun net doğrudan yabancı yatırım akışları üzerine pozitif ya da negatif etkisinin halen açık olup olmadığını tahmin etmek için yapılan tartışmalar devam etmektedir. Sonuçlara göre ekonomik büyümelerdeki etkisi oldukça muğlaktır. Latin Amerika ülkeleri için yapılan analize göre doğrudan yabancı yatırım net akışları ile yolsuzluk düzeyi arasında pozitif bir ilişki olduğunu belirtilmektedir. Belki DYY'nin bölgelere gidişini etkileyebilecek olan diğer dışsal etkenleri gözlemek de önemlidir ama örneğin küresel ticari malların fiyat artışı, 2008 ekonomik krizi ve bölgeler genelinde DYY akışlarının belirleyenlerine krizin etkileri, yerel hükümet politikalarının mukayeseli desteği ve diğer faktörler gibi kısıtlamalardan ötürü tahmin modelinde kullanılmadı.

2.4.7. Ülkeler ve Bölgeler Genelinde DYY'nin Deneysel Çalışmaları

DDY hakkında geniş bir deneysel literatür vardır. Yazarlar bölgeler ve ülkeler genelindeki net doğrudan yabancı yatırım akışlarını belirleyen değişkenleri anlamaya çalışmaktadır.

Lipsev (1999) da ABD'den Asya ülkelerine olan DYY akışlarını çalışarak ABD'nin doğrudan yatırımları ve DYY girişimlerini geliştirmekte olan ülkelere çeken en önemli özelliğin pazar büyüklüğü ve yüksek kişi başı gelir olduğunu gözlemlemiştir.

Tuman ve Emmert (1999) da Japonya'dan Latin Amerika'ya yapılan doğrudan yabancı yatırım çeşitliliğini 1979-1992 dönemi için çoklu regresyon modeli kullanarak

incelemesi sonucunda pazar büyüklüğü, ekonomik politika ayarlamaları ve politik istikrarsızlığın Japonya'nın bölgedeki DYY'sine etki ettiğini bulmuşlardır.

Love ve Lage-Hidalgo (2000) de eş bütünleşme analizi kullanarak ABD'den Meksika'ya yatırım akışlarını 1967-1994 dönemi için yaptığı analiz sonucuna göre yerel talebin ve ilgili faktör maliyetlerinin doğrudan yabancı yatırım akışlarını etkilediğini, ayrıca döviz kuru oranlarındaki hareketliliğin yatırım kararlarını etkilediğini bulmuşlardır.

Bengoa ve Sanchez- Robles (2003) de 1970-1999 dönemi için 18 Latin Amerika ülkesi için panel veri kullanarak yaptıkları çalışmada ev sahibi ülkede doğrudan yabancı yatırımların ekonomik büyümeyle pozitif ilişkili olduğunu bulmuşlardır, modellerine yeni bir değişken olarak ekonomik özgürlüğü ekleyerek ev sahibi ülkede DYY akışlarını belirlediğini gözlemlemişlerdir.

Diğer yandan Tung ve Cho (2001) de ayrıcalıklı vergi oranının ve vergi yoğunluğunun Çin'de bölgesel yatırımların belirlenmesinde önemli olup olmadığını incelemişler ve düşük vergi oranlı ve arttırılmış vergi yoğunluklarının daha fazla DYY miktarını çekmek için uygun olduğunu bulmuşlardır.

Noorbakhsh vd. (2001) de ev sahibi ülkedeki insan sermayesinin DYY'nin coğrafik dağılımını etkileyip etkilemediğini bulmak için yaptıkları değerlendirmede insan sermayesinin DYY akışlarının belirlenmesinde istatistiki olarak önemli olduğunu, insan sermayesinin en önemli belirleyenlerden birisi olduğunu ve öneminin de zaman içinde artan şekilde genişlemesinden geldiğini gözlemlemişlerdir.

Dritsaki vd. (2004) de eş bütünleşme analizi yaparak 1960-2002 dönemi için Yunanistan'daki ticaret, DYY ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi inceledikleri çalışmalarında ticaret, DYY ve ekonomik büyümenin serbest ticaret politikaları altında karşılıklı olarak pekiştirdiğini bulmuşlardır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN EKONOMETRİK VE İSTATİSTİK ANALİZİ

3.1. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı Amerika kıtasındaki ülkeler ile Türkiye arasındaki Ticaret Hacmini etkileyen faktörleri belirlemektir. Bu çalışma da ekonometrik ve ampirik bir yaklaşım kullanılarak, Amerika kıtasındaki ülkeler ile Türkiye arasındaki ticari ilişkiyi makro ekonomik olarak açıklanmaya çalışılmıştır.

3.2. Hipotezler

Araştırmanın hipotezleri şu şekildedir:

- H₁: Mesafenin Ticaret Hacmi üzerinde negatif bir etkisi vardır.
- H₂:İhracat zamanının Ticaret Hacmi üzerinde negatif bir etkisi vardır.
- H₃: Dış ticaret maliyetlerinin Ticaret Hacmi üzerinde negatif bir etkisi vardır.
-
- H₄: DYY ile Ticaret Özgürlüğünün arasında pozitif bir ilişki vardır.
- H₅: Yolsuzluk indeksinin ve Doğrudan Yabancı Yatırım üzerinde olumsuz etkisi vardır.
- H₆: DYY ile GSYH arasında pozitif bir ilişki vardır.

3.3. Araştırmanın Yöntemi

Araştırmada hem Dünya Bankası veri tabanı hem de COMTRADE, Heritage Foundation, OECD, OEC, Tradingeconomics, TÜİK, UNCTAD ve diğer kaynaklardan elde edilen veriler kullanılmıştır. Analizler için STATA v.10 istatistiksel analiz programı ve Microsoft Excel programı karşılaştırma şekilleri oluşturmak için kullanılmıştır. Daha sonra, bu veriler ile Farklılık testi, Hausman testi, Breusch-Pagan Lagrange Multiplier (LM) testi ve Korelasyon Testi yapılmıştır.

3.4. Araştırmanın Kapsamı

Bilgi ve istatistiksel veri eksiliğinden dolayı sadece on yıllık, 2005 ile 2014 periyodu ele alınmıştır. Ayrıca, araştırmaya Amerika kıtasında yer alan ve Türkiye ile en önemli ticaret hacmine sahip olan ondört ülke dâhil edilmiştir.

3.5. Araştırmanın Bulguları ve Yorumlar

3.5.1. Dış Ticaret Modeli

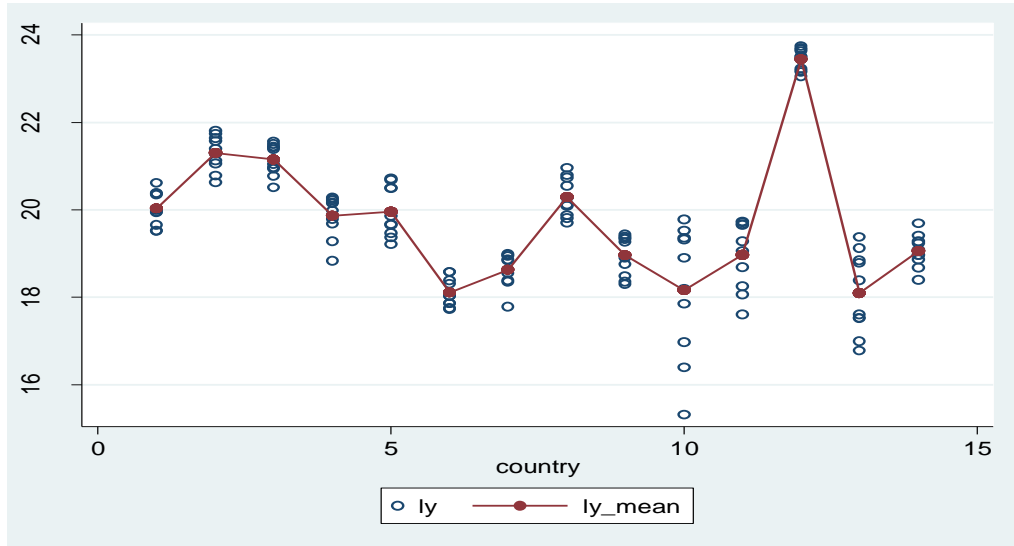
Coğrafi mesafelerle iki yönlü ticaret hacmi arasındaki negatif ilişki ekonomide en güvenilir deneysel buluş olarak göz önüne alındığında iki yönlü ticaret seviyelerini etkileyen ticari maliyetler hakkında bilgi veren kaynaklar daha çok yer çekimi modeli teorisi ve bazı deneysel çalışmalardan oluşur (Leoner ve Levinsohn, 1995). Fakat ticaret maliyetlerinin bir biriyle bağlantılı mı ya da tek mi olduğunu ayırt etmek zordur. Mesafeden başka etki eden faktörler olması halinde coğrafik mesafenin artma eğiliminde olduğu doğrudur (Rocco, 2006:162).

Bu nedenle aşağıdaki çalışmada sadece Amerika Kıtadaki ülkeler ile Türkiye arasında yapılan karşılıklı ticaret seviyesinin etkileri analiz edilmeyecek ayrıca ithalat ve ihracat maliyetleri, ihracat için gerekli olan zaman ve 2005-2014 periyodundaki GSYH büyümesi de analiz edilecektir.

Bunu yapabilmek için bağımlı değişken olarak: Ticaret Hacmi (Y) ve bağımsız değişkenler olarak: Mesafe (X1), Türkiye ithalat maliyeti (X2), Amerika kıtasındaki ülkeler ihracat maliyeti (X3), Amerika kıtasındaki ülkelerin ihracatı için gerekli olan zaman (X4) ve Amerika kıtasındaki Ülkelerin GSYHBO (X5) seçilmiş ve rastgele etki modeli için hata katsayısı eklenmiştir.

$$\text{Log}Y = \text{Log}X1*\beta1 + \text{Log}X2*\beta2 + \text{Log}X3*\beta3 + X4*\beta4 + X5*\beta5 + Ui + Ei.$$

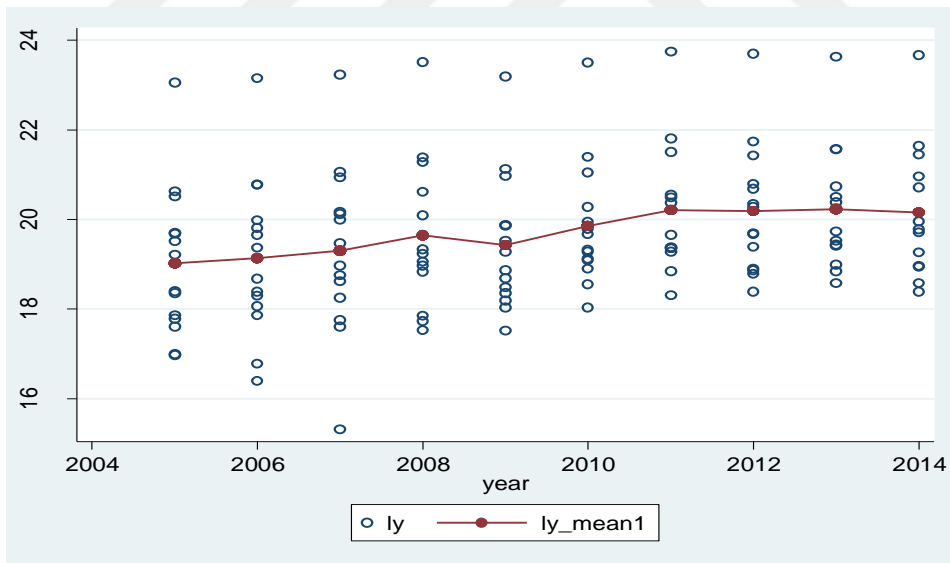
Modeli kurmak için birçok değişkenin logaritması alınmış ve STATA v.10 programı kullanılarak bağımlı değişken olan ticaret hacminin ülkeler ve yıllar boyunca gözle görülür değişimi olup olmadığının analizi yapılmıştır. Bu nedenle aşağıda görüldüğü gibi ülkeler ve yılların farklılık testi yapılmıştır.

Kaynak: STATA çıktısı

Şekil 6. Bağımlı Değişken Ticaret Hacminin Ülkeler Arasındaki Farklılığı

Öncedeki şekil (Şekil 6) bağımlı değişken(Ticaret Hacmi) kullanılarak ülkelerin varyansları arasındaki farklılığını gösterir. Kırmızı noktalar varyansların ortalamasını temsil eder. Bu teste ile hangi regresyonun (Sabit ya da Rastgele) kullanılacağını amacımız **belirler**.

Kaynak: STATA çıktısı

Şekil 7. Bağımlı Değişken Ticaret Hacminin Yıllar Arasındaki Farklılığı

Öncedeki şekil (Şekil 7) bağımlı değişken(Ticaret Hacmi) kullanılarak yılların varyansları arasındaki farklılığını gösterir. Kırmızı noktalar varyansların ortalamasını temsil eder. Bu teste ile hangi regresyonun (Sabit ya da Rastgele) kullanılacağını amacımız belirler.

STATA'dan elde edilen çizelgeye göre bağımlı değişken olan ticaret hacmi ülkeler arasında bir kez farklılık görülmüştür ama bu farklılık yıllar boyunca görülmemiştir. Modeli

hatasız ve en uygun şekilde test edebilmek için birçok test yapılması gerekliydi. Bu testlerden ilki Hausman Testidir. Hausman testini kullanarak tek hatanın olduğu ya da H_0 olmadığı yerde sabit etki mi ya da rastgele etki mi H_1 yönünü belirlemede kullanılıp kullanılmayacağına karar verilir (Tablo 4).

Tablo 4. Dış Ticaret Maliyetinin Analizinde Hausman Testi

Değişken	Sabit	Rastgele	Olasılık>chi2
Gdpgrow	0.48	0.04	0.5189
Lcostmtur	2.71	2.58	
Lcostx	0.80	0.83	
Timex	-0.03	-0.04	

Kaynak: STATA çıktısı

STATA'dan elde edilen sonuçları gözlemleyerek: $Olasılık > chi2 = 0,5189$ olduğundan dolayı tek hatanın eğilim yönüyle ilişkili olmadığı belirlenmiştir. Bu nedenle Amerika kıtasındaki ülkeler ile Türkiye arasındaki ikili ticaret hacmine etki eden ticaret maliyetini tahmin etmek için Rastgele Etki Modeli kullanılabilir sonucuna ulaşılmıştır. Sonra rastgele etki regresyonun mu ya da basit OLS regresyonunun mu uygun olup olmadığını belirlemek için **Breusch-Pagan Lagrange multiplier (LM)** testi uygulanmıştır. Burada sıfır hipotezi H_0 kuruluş arasındaki sıfıra eşittir. Buda bir fark olmadığı (panel etkisi olmadığı) anlamına gelir.

Tablo 5. Dış Ticaret Maliyetinin Analizinde Breusch-Pagan Lagrange Multiplier (LM) Testi

	Var	Olasılık > chi2
Ly	2.47	0.000
E	0.19	
U	1.08	

Kaynak: STATA çıktısı

Olasılık $\chi^2 = 0.000$ olduğu için ülkeler arasındaki farklılıklar vardır. Bu yüzden basit OLS yapmanın uygun olmayacağından dolayı rastgele etki regresyonu yapma ihtiyacı olmuştur (Tablo 6).

Tablo 6. Rastgele Etki Regresyonu Kullanarak Dış Ticaret Maliyetinin Analiz

Ly	Katsayı	O	R2
Ldistance	-5.85	0.028	0.45
Lcostmtur	2.58	0.000	
Lcostx	0.83	0.000	
Timex	-0.41	0.000	
Gdpgrowth	0.04	0.000	
_const	51.07	0.041	

Kaynak: STATA çıktısı

Not: Ldistance, Mesafenin logaritmasını temsil eder. GDPgrow GSYH büyümeyi ifade eder. Lcostmtur, Türkiye'nin ithalat maliyetlerinin logaritmasını gösterir. Lcostx Amerika ülkelerinin ihracat maliyetlerinin logaritmasını ifade eder; ve Timex, Amerika ülkelerin ihracat zamanı anlamına gelmektedir

Bu sonuçlara göre Türkiye ile Amerika kıtasındaki ülkeler arasındaki mesafenin azalmasının ikili ticaret hacmi üzerinde -5.85'lik katsayı ile de yansıtıldığı gibi olumlu bir etkisinin olacağını göstermiştir. Yani mesafenin ticaret hacmi üzerinde önemli bir etkisinin olduğu ikili ticaretteki bir birimlik artışın mesafe üzerinde -5.85'lik etki yapacağı anlamına gelir. Ayrıca ihracat için belirtilen -0.41'lik zamandan görüldüğü gibi Amerika kıtasındaki ülkeler ile yapılan ticaret üzerinde zamanındaki azalma Türkiye ile ikili ticaret hacminde olumlu etki yapacağını göstermektedir.

Aynı zamanda, Türkiye'nin ithalat katsayısı 2,58 ve Amerika kıtasındaki ülkelerin ihracat katsayısı 0.83 olarak hesaplanmıştır. Amerika kıtasındaki ülkelerin ihracat maliyetindeki bir artış ve Türkiye'nin ithalat maliyetlerindeki bir artış ikili ticaret hacmi üzerinde tahminlerin aksine pozitif bir etkiye sahiptir. Bu bulgu vergiler, nakliye maliyetleri ve gümrük ücretlerindeki artışların ticaret performansını doğrudan azaltmadığı, bu durumun

her biri deneysel olarak açıklanabilmektedir. Ticaret işlemlerindeki artış anlamına gelen işletme maliyetleri altyapıyı ya da daha iyi ticaret performansını ve hizmetleri destekleyebilir. Ayrıca 0.04'lük katsayısından da görüldüğü gibi Amerika kıtasındaki ülkelerin GSYHBO'ı artışı Türkiye ile ikili ticaret hacmi üzerinde pozitif bir etkiye sahiptir. Rastgele etki regresyonundaki son gözlemlerde R^2 katsayısı 0.45 olarak hesaplanmıştır.

Hipotezleri test etmek için kullanılan diğer bir test ise korelasyon testidir. Korelasyon testi bağımlı değişkenler ile bağımsız değişkenler arasındaki ilişkileri göstermektedir (Tablo 7).

Tablo 7. Dış Ticaret Analizinde Korelasyon Testi

	Ly	Ldistance	Lcostmtur	Lcostx	Timex	Gdpgrow
Ly	1.0000					
Ldistance	-0.4730* 0.0000	1.0000				
Lcostmtur	0.2519* 0.0027	-0.0000 1.0000	1.0000			
Lcostx	0.2064* 0.0144	-0.3155* 0.0001	0.3113* 0.0002	1.0000		
Timex	-0.5112* 0.0000	0.0893 0.2939	-0.1277 0.1327	0.3574* 0.0000	1.0000	
Gdpgrow	-0.2632* 0.0017	0.2543* 0.0024	-0.2070* 0.0141	-0.3570 0.0000	0.0466 0.5846	1.0000

Kaynak: STATA çıktısı

*1%'de anlam.

Korelasyon testi yaparak ikili ticaret hacmi ve Türkiye'nin ithalat maliyetleri arasındaki ticaret hacmi 0.25'lik, ikili ticaret hacmi ve Amerika kıtasındaki ülkelerin ihracat maliyetleri arasında 0.20'lik, Amerika kıtasındaki ülkeler ile Türkiye arasındaki mesafe ve Amerika kıtasındaki ülkelerin ihracat süreleri arasında 0.08'lik, Amerika kıtasındaki ülkelerin ihracat maliyetlerine karşın ihracat için gerekli olan zaman arasında 0.35'lik pozitif bir ilişki bulunmuştur.

Diğer yandan, ikili ticaret hacmiyle GSYHBO arasında -0.26'lık, ikili ticaret hacmi Türkiye ile Amerika kıtasındaki ülkeler arasında -0.47'lik, ikili ticaret hacmi ve Amerika kıtasındaki ülkelerin ihracatı için gerekli olan zaman arasında -0.51'lik ve Amerika kıtasındaki ülkelerin GSYH büyümesine karşı ihracat maliyeti arasında -0.31'lik bir negatif ilişki bulunmuştur.

3.5.2. Çekim Modeli ve Analizi

Uluslararası ticaret alanlarında ticaret kalıplarını ve ilişkilerini analiz etmek için geliştirilen en ilginç teorilerinden birisi Yer Çekimi Teorisidir. Timbergen (1962) ve Pöyhönen (1963) uluslararası ticaret akışlarını araştırmak için yer çekimi eşitliğini uygulayan ilk araştırmacılarıdır. O zamandan beri yer çekimi modeli deneysel dış ticaret analizleri için popüler hale gelmiştir. Uluslararası ticaret teorilerinde oldukça yeni olan model göçmenlik, doğrudan yabancı yatırım ve özellikle uluslararası ticaret akışlarına çok iyi uyarlanmıştır (Martinez-Zarzoso, 2002). Modele göre ülkeler arasındaki ikili ticaret akışları sadece ülkelerin GSYH ölçüleri ve aralarındaki coğrafi mesafelere göre değişen taşıma maliyetleriyle açıklanabilir (Dinçer, 2013: S. 10).

Bu yüzden bu araştırmadaki hedefler doğrultusunda ondört Amerika kıtasındaki ülkenin çoklu GSYH'sı ve Türkiye'nin GSYH'si tahmin edilerek Amerika kıtasındaki ülkeler ile Türkiye arasındaki temel çekim modeli teorisi test edilecek, sonra aşağıda gösterildiği gibi katsayılar alınıp ve her ülke arasındaki sıralı mesafelere bölünecektir.

$$Y(\text{İkili Ticaret Hacmi}) = X1 * \beta1 ((GSYH_i * GSYH_{Türkiye} / \text{Mesafe}_{i,j}))$$

Bu katsayılar alındıktan sonra yer çekimi modeline karşın ticaret hacmi bağımsız değişken olarak varsayılacaktır; ayrıca ikili ticaret hacmi karşı doğrusal bir model kurmak için diğer açıklanabilir değişkenler gibi nüfusun (X2) ve Amerika kıtasındaki ülkelerin enflasyonlarının (X3) logaritmasını da içermektedir.

$$\text{Log}Y = \text{Log}X1 * \beta1 + \text{Log}X2 * \beta2 + \text{Log}X3 * \beta3 + U_i + E_i.$$

Regresyon için tek hatanın (U_i) H_1 dönüştürülmesiyle ilişki oluğunda ya da H_0 olmadığında sabit etki mi ya da rast gele etki modeli mi kullanılıp kullanılmayacağını belirlemek için Hausman testi yapmak gerekir (Tablo 8).

Tablo 8. Çekim Modelinin Analizinde Hausman Testi

Değişken	Sabit	Rastgele	Olasılık>chi2
Lgdpcounturdist	1.051	0.98	0.2394
Lpop	-0.75	-0.35	
Inf	-0.010	-0.147	

Kaynak: STATA çıktısı

Not: $lgdpcounturdist$, $GSYH_i * GSYH_{Türkiye}/mesafe$ logaritması anlamına gelir, $Lpop$ nüfusun logaritmasını ifade eder ve inf , enflasyon temsil etmektedir. Bu sonuçlara göre: $Olasılık>chi2 = 0,2394$ olduğundan dolayı tek hatanın dönüştürücüsüyle arasında ilişki yoktur. Bu yüzden Amerika kıtasındaki ülkeler ile Türkiye arasındaki çekim modeli teorisini test etmek için en iyi yöntem rastgele etki modelini kullanmaktır. Fakat H_0 hipotezi dağılımının kuruluşlar genelinde sıfır olduğunda **Breusch-Pagan Lagrange multiplier (LM) test'i** yapılması gereklidir (Tablo 9). Bu birimler genelinde anlamlı bir fark olmadığı anlamına gelir (panel etkisinin olmaması).

Tablo 9. Çekim Modelinin Analizinde Breusch-Pagan Lagrange Multiplier (LM) Testi

	Var	Olasılık> chi2
Ly	2.47	0.000
E	0.16	
U	0.13	

Kaynak: STATA çıktısı

STATA'dan elde edilen sonuçları göz önüne alarak $Olasılık>chi2 = 0.000$ olmasından dolayı yer çekimi modeli temelli teoriyi test ederken ülkeler genelinde önemli bir farkın olduğunu söylemek uygundur, bu nedenle basit bir OLS yapmak mümkün değildir. Bunun için rast gele etki modelini göz ardı etmek gerekir (Tablo 10).

Tablo 10. Rastgele Etki Regresyonu Kullanarak Çekim Modeli Analiz Edilmesi

Ly	Katsayı	O	R2
Lgdpcounturdist	0.98	0.000	0.88
Lpop	-0.35	0.004	
İnf	-0.014	0.020	
_const	-5.59	0.000	

Kaynak: STATA çıktısı

Gözlemlenen sonuçlar çoklu faktör ile iki yönlü ticaret hacmi arasında 0.98'lik pozitif bir katsayı hesaplanmıştır, bu değer Türkiye ile Amerika kıtasındaki ülkeler arasındaki ikili ticaret ilişkisini analiz etmek için yer çekimi modeli teorisinin geçerli bir yöntem olduğu söylenebilir. Aynı zamanda diğer akademik çalışmalar ve ticaret tahminleriyle ilgili önceki buluşlara karşın nüfustaki düşüş her zaman ticaret hacmi üzerinde bir düşüş yapacağı anlamına gelmediği nüfus logaritmasınının -0.35 olmasıyla kanıtlanabilir olduğu gözlemlenmiştir. Bunu açıklamak için uygun bir faktörde nüfustaki bütün bir artışın tüketim için net geliri arttırmamasıdır. Amerika kıtasındaki ülkeler ile Türkiye arasındaki mesafenin ikili ticaret hacmi üzerinde negatif etkisinin olduğu durumda ise, Amerika kıtasındaki nüfus Türkiye pazarındaki ürünlerden ziyade diğer pazarlardan tüketmeyi tercih etmektedir. Bu bir önceki analizlerde (Dış Ticaret Maliyeti analizi) kanıtlandığı gibi güncel çalışmalarla kanıtlanmıştır.

Genel yaklaşımlara karşı olan içsel fiyatlardaki ve yaşam maliyetindeki düşüş ticaret hacmine olumsuz etkisi -0.014'den de görüldüğü gibi Amerika kıtasındaki ülkelerin enflasyonuyla Türkiye olan ikili ticaret hacmi arasındaki ilişki negatif olarak gözlemlenmiştir. Güncel çalışmalar için ikinci bölümde (istatistiksel analiz) gösterildiği gibi belirlenen periyotta A.B.D., Kanada, Brezilya ve Türkiye arasındaki ikili ticaret hacmi sahip oldukları negatif enflasyon düzeyine karşın artmıştır. Son gözlemde görüldüğü gibi rastgele etki model regresyonunda R^2 katsayısı 0.88'dir.

Yapılmış olan diğer ilgili analiz ise, bağımlı değişkenin oluş sıklığını ya da tam tersini gösteren korelasyon testidir.

Tablo 11. Çekim Modeli Analizinde Korelasyon Testi

	Ly	Lgdpcounturdist	Lpop	inf
Ly	1.0000			
Lgdpcounturdist	0.9284* 0.0000	1.0000		
Lpop	0.8037* 0.0000	0.9018* 0.0000	1.0000	
Linf	-0.1902* 0.0244	-0.0506 0.5531	-0.0590 0.4889	1.0000

Kaynak: STATA çıktısı

*1%'de anlam.

Korelasyon testi yaptıktan sonra GSYH çarpanıyla ikili ticaret hacmi arasında 0.92 ile, ikili ticaret hacmi ile Amerika kıtasındaki ülkelerin nüfusu arasında 0.80'lik ile pozitif bir ilişki gözlemlendi. Diğer yanda ikili ticaret hacmi ile enflasyon arasında -1.019 luk, enflasyonla GSYH çarpanı -0.05'lik, enflasyonla Amerika kıtasındaki ülkelerin nüfusuyla enflasyon arasında -0.059'luk negatif bir ilişki olduğu görülmektedir.

3.5.3. Doğrudan Yabancı Yatırım Modeli ve Analizi

Literatürde DYY hakkında çok fazla teorik ve deneysel çalışmalar bulunmaktadır (Uwubanmwun ve Mayowa, 2012). DYY'nin ekonomik gelişmeye etkisine bakılırsa gelişmiş ülkelere gelişmekte olan ülkelere ileri teknolojinin transferi olarak ele alınabilir (Borensztein et al., 1998); diğer durumlarda ev sahibi ülkede üretilen hammaddenin taşıma ve iletişim ağı arttırılarak çıkarılmasını ve dağıtımını kolaylaştırabilir ve ayrıca DYY yerel insan sermayesinin kalitesini ve uzmanlığı ve yerel firmaların yönetsel becerilerini (izleme etkisiyle öğrenme) arttırabilir (Sanchez-Robles ve Bengoa, 2002).

DYY'nin kapsamı ekonomik büyümeyle olan ilişkisiyle sınırlı olmamasına rağmen ticaret göstergeleriyle (ticari açıklık, iş özgürlüğü, yatırım özgürlüğü), politik istikrar, hükümet dinamikleri, enflasyon, döviz kuru oranı ve diğer faktörlerden etkilenebilir. Sanchez-Robles ve Bengoa (2003) de ev sahibi ülkede ekonomik özgürlüğün DYY akışlarının pozitif bir belirleyeni olduğunu bulmuşlar, ayrıca DYY'nin ev sahibi ülkede ekonomik büyümeyle pozitif bir ilişkiye sahip olduğunu göstermişlerdir.

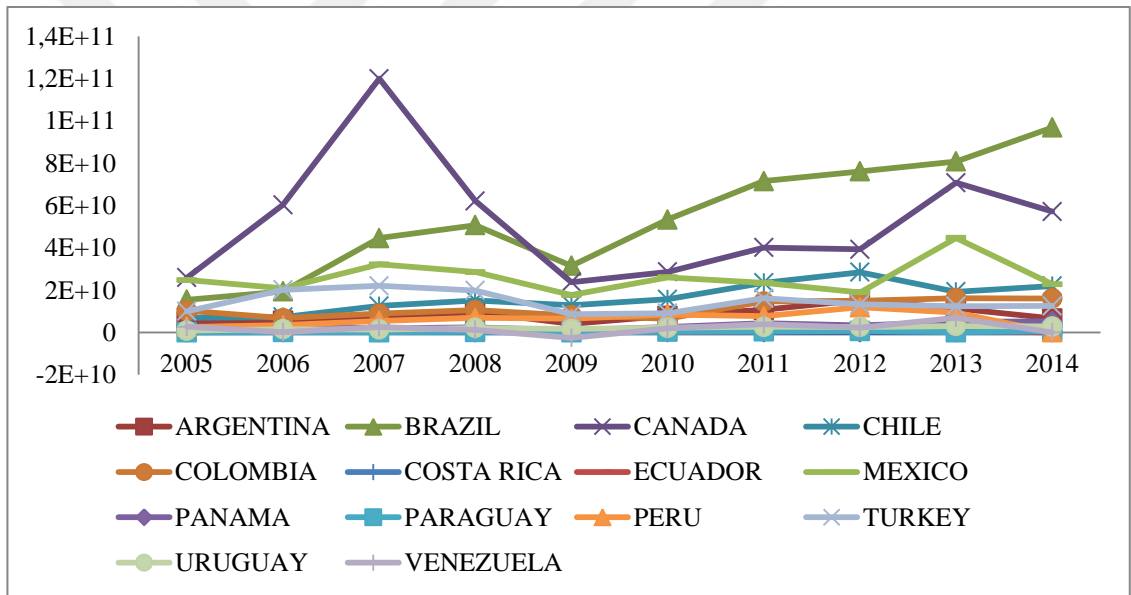
DYY'nin Türkiye ile Amerika kıtasındaki ülkeler arasındaki ticaret stratejilerini araştırmada bir yöntem olarak kullanılabilir olup olmadığına karar verirken, ticaret maliyetinde mesafenin ikili ticaret akışına negatif etkisinin olduğu gerçeği hesaba katılarak

değişkenler analiz edilecektir. Bunun için ilk olarak aşağıda tanımlanan ekonomik model kurulmuştur:

$$\text{Log}Y = X1*\beta1 + X2*\beta2 + X3*\beta3 + X4*\beta4 + X5*\beta5 + Ui + Ei.$$

$\text{Log}Y$ doğrudan yabancı yatırım akışlarının logaritmasını; $X1$, ticaret özgürlük indeksini; $X2$, enflasyon; $X3$, ABD dolarına karşı Döviz kuru oranı; $X4$, Gayri safi milli hasılayı temsil eder. Bütün değişkenler Dünya Bankası ve Heritage Organizasyonu'ndan elde edilmiştir.

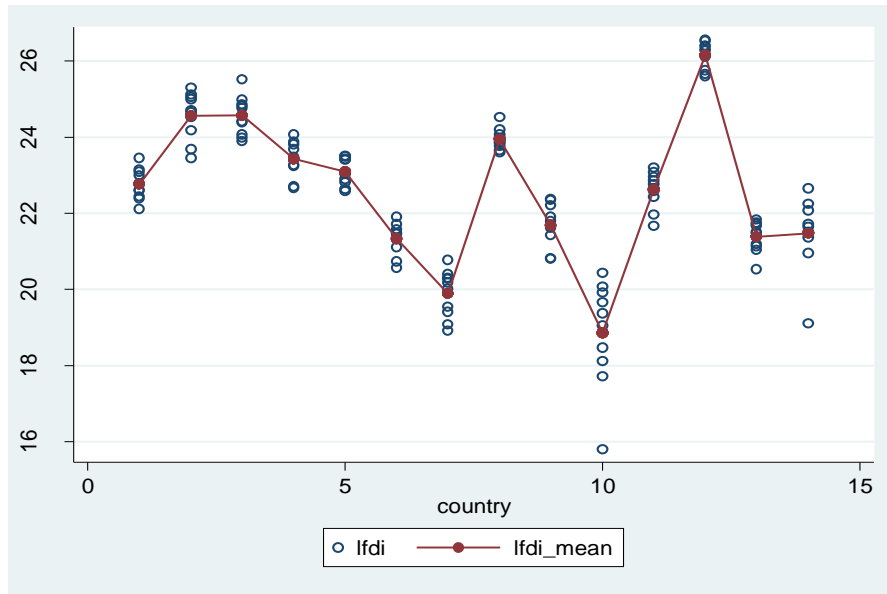
2005-2014 döneminde yıllara göre ülkeler genelinde doğrudan yabancı yatırımda bir ilerlemenin olup olmadığını tespit etmek için istatistiksel bilgiler grafik olarak düzenlenmiştir (Şekil 8).

Şekil 8. Amerika Ülkeleri ile Türkiye Arasındaki DYY (Net Girişler): ABD dâhil değildir, (2005-2014)

Bu analizi takiben ikinci adımda ülkeler ve yıllar genelinde doğrudan yabancı yatırımın çeşitlilik testinin yapılmıştır (Şekil 9).

Kaynak: STATA çıktısı

Şekil 9. Bağımlı değişken için ülkelerle çeşitliliği (DYY)

Öncedeki şekil (Şekil 9) bağımlı değişken(Doğrudan Yabancı Yatırımı) kullanılarak ülkelerin varyansları arasındaki farklılığı gösterir. Kırmızı noktalar varyansların ortalamasını temsil eder. Bu teste ile hangi regresyonun (Sabit ya da Rastgele) kullanılacağını amacımız belirler.

Kaynak: STATA çıktısı

Şekil 10. Bağımlı Değişken İçin Yıllar Genelinde Çeşitliliği (DYY)

Öncedeki şekil (Şekil 10) bağımlı değişken(Doğrudan Yabancı Yatırımı) kullanılarak ülkelerin varyansları arasındaki farklılığı gösterir. Kırmızı noktalar varyansların ortalaması

temsil eder. Bu testte ile hangi regresyonun (Sabit ya da Rastgele) kullanılacağını amacımız belirler.

STATA'dan elde edilen şekle göre ülkeler arasında bir çeşitliliğin olduğu ama bağımlı değişken için (DYY) yıllar genelinde bu çeşitliliğin gözlemlenmediğini söylenebilir.

Sonra doğru bir şekilde yapılması için modele Hausman testi yapıldı. Regresyon için tek hatanın (ui) düzenleyiciyle (H1)'le ilişkilendirilmesinde ya da H0 olmadığında sabit etki mi ya da rast gele etki modeli mi kullanılıp kullanılmayacağını belirlemede uygundur (Tablo 12).

Tablo 12. Doğrudan Yabancı Yatırım Analizinde Hausman Testi

Değişken	Sabit	Rastgele	Olasılık>chi2
Tradefree	0.009	0.021	0.0738
Inf	0.026	0.023	
Exch	-0.0008	-0.0004	
Corrup	0.393	0.413	
Lgdp	0.931	0.792	

Kaynak: STATA çıktısı

Not: Tradefree, Ticaret özgürlüğü endeks ifade eder. Inf, enflasyon anlamına gelir. Exch, döviz kuru temsil eder. Corrup, yolsuzluğu endeks gösterir; ve Lgdp GSYH Amerika ülkelerinin logaritmasına ifade etmektedir.

Hausman testi sonuçlarına göre $Olasılık > chi2 = 0.0738$ olduğundan düzenleyiciyle olan tek hataların ilişkili olmadığı belirtilmektedir. Bu yüzden ticaret özgürlüğünün, enflasyonun, döviz kuru oranının, yolsuzluğun ve Amerika kıtasındaki ülkeler arasındaki doğrudan yabancı yatırımlara GSYH'sine etkisini rast gele etki modeliyle tahmin edilebilir. İkinci adım rastgele etki regresyonu mu ya da basit OLS regresyonu mu kullanmanın uygun olup olmadığını belirlenmesidir. Bu amaçla **Breusch-Pagan Lagrange multiplier (LM) test**'i yapılmıştır. LM testi rast gele etki regresyonuyla ya da basit OLS regresyonu arasında seçim yapmaya yardımcı olur. Kuruluşlar genelindeki dağılım ülkeler genelinde önemli bir fark yoksa (panel etkisinin olmaması) $H(0)$ olmalıdır.

Tablo 13. Doğrudan Yabancı Yatırım Analizinde Breusch-Pagan Lagrange multiplier (LM) Testi

	Var	Olasılık> chi2
Lfdi	3.94	0.000
E	0.20	
U	0.47	

Kaynak: STATA çıktısı

Her $Olasılık > chi2 = 0.000$ olması ülkeler genelinde önemli bir fark olması anlamına gelir. Bu yüzden basit OLS'yi yapmanın uygun olmamasından dolayı rastgele etki regresyonu yapmak gerekliydi.

Tablo 14. Rast gele etki regresyonu kullanarak Doğrudan Yabancı Yatırımın analiz edilmesi

Lfdi	Katsayı	O	R2
Tradefree	0.021	0.015	0.85
Inf	0.023	0.002	
Exch	-0.0004	0.002	
Corrup	0.41	0.029	
Lgdp	0.79	0.000	
_const	0.13	0.953	

Kaynak: STATA çıktısı

Analiz bulgularına göre doğrudan yabancı yatırımla ticaret özgürlüğü indeksi arasında 0.021'lik katsayıyla pozitif yönlü bir ilişkin olduğunu belirtmek uygundur (Tablo 14). Bu ise Amerika kıtasındaki ülkelerin ihracat ve ithalat için vergi ve tarife dışı engellerin olmaması durumunda net doğrudan yabancı yatırım akışlarının etkilediğini kanıtlar.

Aynı zamanda tahminlere göre enflasyondaki bir artışın doğrudan yabancı yatırım akışlarına 0.023'lük katsayıyla pozitif etkisinin olduğu görülmektedir. Bu Amerika kıtasındaki ülkeler genelindeki ekonomik durumun iyileşmesiyle açıklanabilir. İkinci olarak genel ekonomik durumun olumsuz bir etkiye sahip olduğu Arjantin ve Venezuela hariç birçok

ülkede makul bir enflasyon oranı artışının olduğu gözlemlenmiştir. Örneğin Arjantin'in enflasyonu finansal çözümsüzlükten ve dış borçlardan, Venezuela'nın durumu ise petrol fiyatlarını içeren ekonomik ve politik istikrarsızlıklar ve sorunlardan etkilenmiştir.

Diğer yandan döviz kuru oranı ise 0.0004 katsayıyla doğrudan yabancı yatırım akışları üzerinde düşük ama negatif bir etkiye sahip olduğu bulunmuştur. Son olarak yolsuzluk indeksi (0.41) ve GSYH (0.79)'la doğrudan yabancı yatırımlara önemli bir etkisinin olduğu göstermektedir.

Ayrıca Heritage Organizasyonuna göre 10'luk ölçeğe dayanan yolsuzluk indeksine göre 10 rakamı az bir yolsuzluğu ve 0 rakamı ise çok yolsuzluk olan bir hükümetin olduğunu gösterdiğinin belirtilmesi önemlidir. Rastgele etki regresyonundaki son gözlemlere göre R² 0.85 katsayısı belirtir.

Yapılmış olan son analiz, bağımlı değişkenin bağımsız değişkenlere etkisini ya da etkisizliğini belirten korelasyon analizidir (Tablo 15).

Tablo 15. Doğrudan Yabancı Yatırım Analizinde Korelasyon Testi

	Lfdi	Tradefree	İnf	Exch	Corrup	Lgdp
Lfdi	1.0000					
Tradefree	0.3069* 0.0002	1.0000				
İnf	-0.1662 0.0505	-0.4952* 0.0000	1.0000			
Exch	-0.5429* 0.0000	0.1062 0.2119	-0.0432 0.6123	1.0000		
Corrup	0.5395* 0.0000	0.6811* 0.0000	-0.3722* 0.0000	-0.2725* 0.0011	1.0000	
Lgdp	0.8789 0.0000	0.1346 0.1127	-0.0643 0.4503	-0.4160* 0.0000	0.3501* 0.0000	1.0000

Kaynak: STATA çıktısı

*1%'de anlam.

Korelasyon analizi sonuçlarına göre doğrudan yabancı yatırım akışlarıyla ticaret özgürlüğü indeksi arasında 0.30'luk, doğrudan yabancı yatırım akışlarıyla yolsuzluk indeksi arasında 0.53'lük, ticaret özgürlüğü indeksiyle GSMH arasında 0.87'lik, ticaret özgürlüğü indeksiyle döviz kuru oranı arasında 0.10'luk, ticaret özgürlüğü indeksiyle yolsuzluk arasında 0.67'lik, ticaret özgürlüğü indeksiyle GSMH arasında 0.35'lik bir pozitif ilişkinin olduğu bulunmuştur.

Diğer yandan doğrudan yabancı yatırım akışlarıyla enflasyon arasında -0.16'lık, doğrudan yabancı yatırım akışlarıyla döviz kuru oranı arasında -0.54'lük, ticaret özgürlüğü

indeksiyle enflasyon arasında -0.48'lik, enflasyonla döviz kuru oranı arasında -0.03'lük, enflasyon ve yolsuzluk indeksi arasında -0.36'lik, enflasyonla GSMH arasında -0.068'lik, döviz kuru oranıyla yolsuzluk indeksi arasında -0.27'lik ve döviz kuru oranıyla GSMH arasında -0.41'lik bir negatif ilişkinin olduğu gözlemlenmiştir.

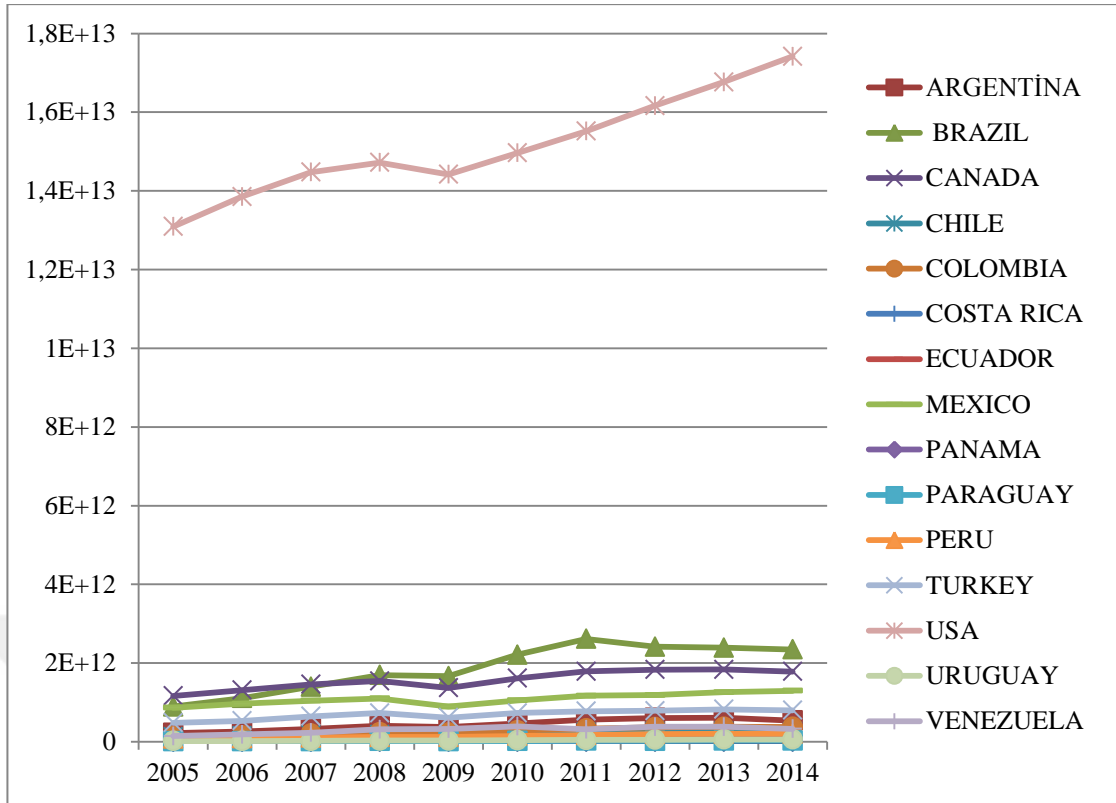
3.6. Amerika Kıtadaki Ülkeler ile Türkiye Arasındaki Ekonomi Rakamlar (İstatistik Analizi, 2005-2014).

Amerika kıtasındaki ülkeler ve Türkiye arasındaki ikili ilişkilerin ayrıntılı ve doğru analizini gerçekleştirmek için GSYH, KBGSYH, ihracat, ithalat, nüfus, ticaret maliyeti, döviz kuru vd. gibi ekonomik büyümeye ve dış politika üzerinde doğrudan ve dolaylı etkisi olan önemli ticaret dinamikleri vardır. Analizlerde, muhasebe yöntemlerinin değişmesi ve veri eksikliğinden dolayı (2005 sonrası ve 2014 öncesi) sadece 10 yıllık dönem için analiz yapılabilmektedir.

Hatta gümrük tarifleri, serbest ticaret/yatırım anlaşmaları, direkt-endirekt bariyerler, ihracat-ithalat vergileri vb. gibi ikili ticari ilişkilerin analizi için kullanılabilecek değişkenler de olduğunu belirtmekte fayda vardır. Araştırma amacına uygun ekonometrik model olan yer çekimi modeli kuramı kullanılarak ilişkileri test etmek amacıyla araştırmada çoğunlukla ticaret hacmi, GSYH ve mesafe değişkenlerinin etkileri üzerinde durulmuştur.

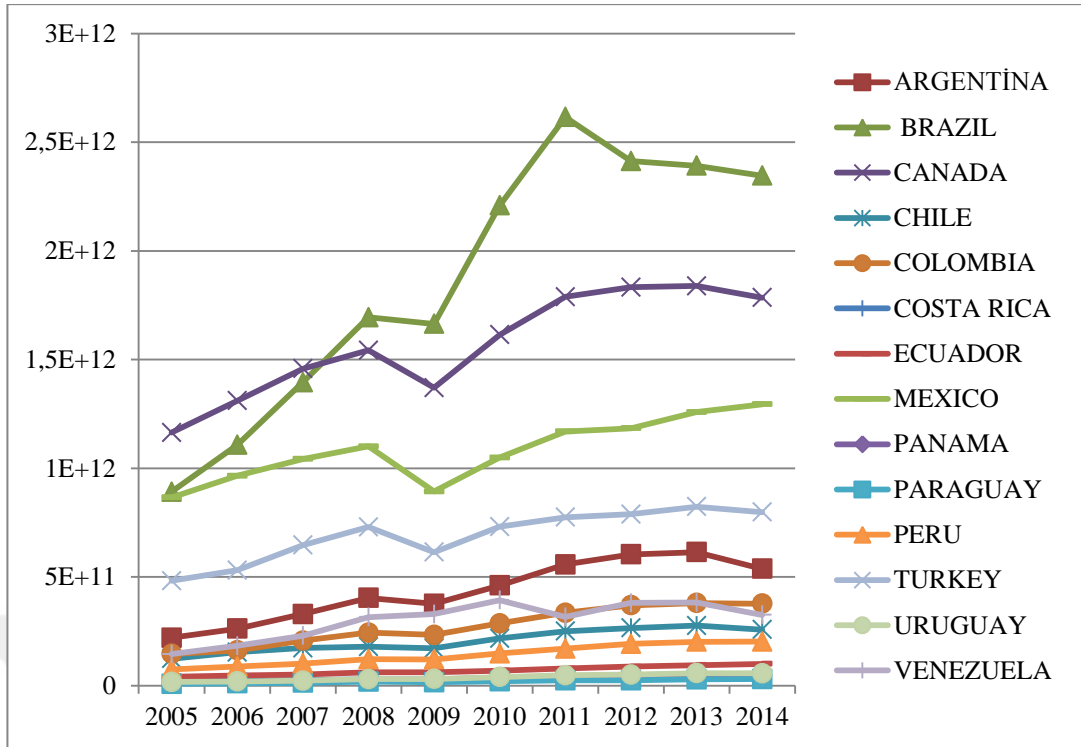
Veriler Dünya Merkez Bankasının veri tabanından derlenmiştir; ancak hem Amerika kıtasındaki ülkelerinin resmi Merkez Bankaları web sitelerinde hem de TÜİK web sitesinde, eksik veriler bulunmakta ya da tamamen farklı bilgiler yer almaktadır. Bu durumun nedenleri araştırmada gösterilip anlatılacaktır.

Aynı zamanda ABD'nin ekonomik büyüklüğü hakkında net ve daha iyi bir fikir elde edebilmek için, bazı özel değişkenler (GSYH, GSYH Kişi Başına, İhracat, İthalat, Ticaret Hacmi, Ticaret Dengesi, Nüfus vd.) Türkiye'nin de arasında olduğu 14 Ülkenin bulunduğu bir (ABD'nin olmadığı) grafik üzerinde gösterilecektir.

Şekil 11. Amerika Kıtasındaki Ülkeler ile Türkiye'nin arasında GSYH Karşılaştırılması (ABD doları) 2005 – 2014

Verilere göre, en yüksek Gayri Safi Yurtiçi Hasılaya (GSYH) ABD sahiptir. ABD'nin GSYH'si istikrarlı büyümüş; fakat Dünya Finansal Krizden dolayı 2009 yılında ABD'nin GSYH'sinde hafif bir düşüş olmuştur. Yani 2005 yılında GSYH 13 trilyon dolar; 2006 yılında, 13trilyon dolar; 2007 yılında, 14,4 trilyon dolar; 2008 yılında 14,7 trilyon dolar; 2009 yılında ise 14,4 trilyon dolar olarak gerçekleşmiştir. Son gözlenen yıl olan 2014'de ABD'nin GSYH'si 17,4 trilyon dolar olmuştur.

Şekil 12. Amerika Kıtasındaki Ülkeler ve Türkiye'nin GSYH Karşılaştırılması (ABD doları, ABD dâhil değildir) 2005 – 2014

Amerika kıtasındaki diğer ülkelerin Gayri Safi Yurtiçi Hasıllarındaki (GSYH) ilk beş ülke sırasıyla Brezilya, Kanada, Meksika, Arjantin ve Kolombiya'dır. Türkiye eğer sıralamada ABD olmasa, Türkiye dördüncü en yüksek GSYH'e sahip olacaktır. Aynı zamanda bulgulara göre GSYH'si en düşük ülkeler Uruguay ve Paraguay'dır.

2005'te Brezilya'nın GSYH 892 milyar dolar, Kanada 1,16 Trilyon dolar, Meksika 866 milyar dolar, Arjantin 220 milyar dolar ve Kolombiya 146 milyar dolar olurken Türkiye'nin GSYH'si ise 482 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir.

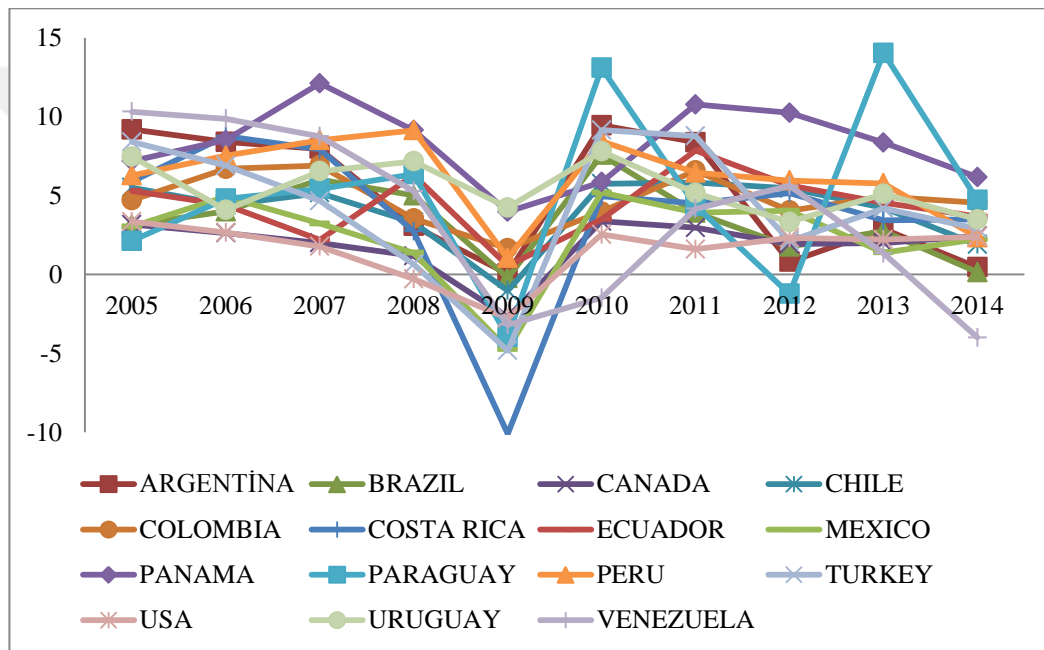
Son gözlemlenen yıl olan 2014'te Brezilya'nın GSYH'si 2,34 trilyon dolar, Kanada 1,78 trilyon dolar, Meksika 1,29 trilyon dolar, Arjantin 537 milyar dolar ve Kolombiya 377 milyar dolar olurken Türkiye'nin ki 798 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir.

2009 yılında, finansal ve küresel krizden dolayı çoğu ülke, özellikle Kanada, Meksika ve Türkiye gibi ülkelerin GSYH'de önemli bir düşüş meydana gelmiştir. Brezilya'nın ise 2005- 2011 yılları arası yıllık GSYH'si düzenli şekilde artmıştır. Brezilya ekonomisi, özellikle BRICS düzeyinde, önemli bir küresel rol oynamaktadır. Aslında 2009 yılında, finansal krizden sonra bu ülkelerin lideri (LuizInácio Lula da Silva, Dmitry Medvedev, Manmohan Singh, ve Hu Jintao) Yekaterinburg'da ilk toplantılarını yapmışlar ve 2010 yılında Güney Afrika da bu gruba üye olmuştur. Bu ve diğer ekonomik faktörler; son 15 yılda mal ve

hammadde fiyatlarındaki artıştan dolayı; Brezilya'nın GSYH'si Kanada'nın GSYH'sinden daha yüksek hale gelmiştir. Fakat 2012 yılından itibaren Brezilya'nın eğrisi düşmeye başlamıştır. Bu olayın 3 ana nedeni vardır: 1) Geçici tüketim uyarıları, 2) Avrupa ekonomik krizi ve 3) Çin'de meydana gelen ekonomik yavaşlamadır.

GSYH etkileyen diğer önemli bir faktör petroldür. Örneğin Brezilya, Kanada, Arjantin ve Venezuela için petrol önemli bir gelirdir. Bu nedenle, 2000- 2010 döneminde petrol fiyatı düzenli artmış fakat son 5 yılda petrolün küresel olarak talebinin azalmasından dolayı, uluslararası fiyatlardaki düşüş bu ülkelerin aleyhinde gelişme göstermiştir.

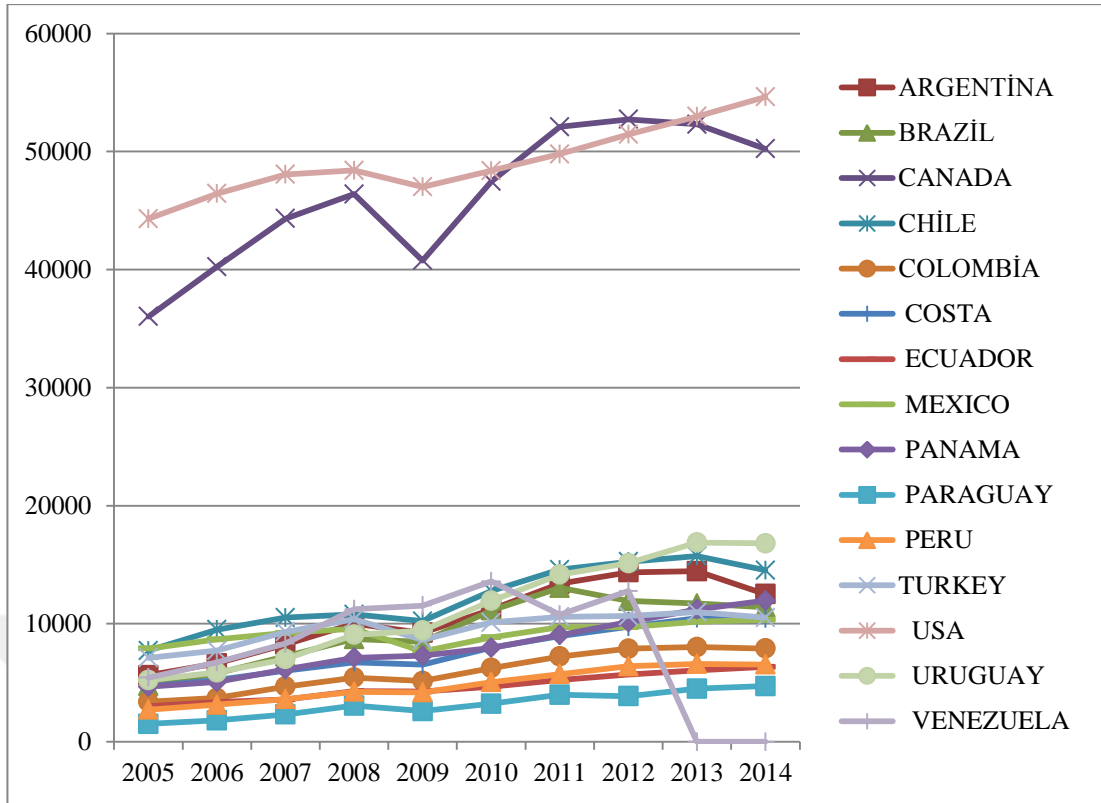
Diğer Latin Amerika Ülkeleri ve Türkiye'nin GSYH'si genelde sabit olurken hafif bir büyüme göstermiştir.

Şekil 13. Amerika Kıtasındaki Ülkeler ve Türkiye'nin GSYH Yıllık Büyüme Oranı (%) 2005 – 2014

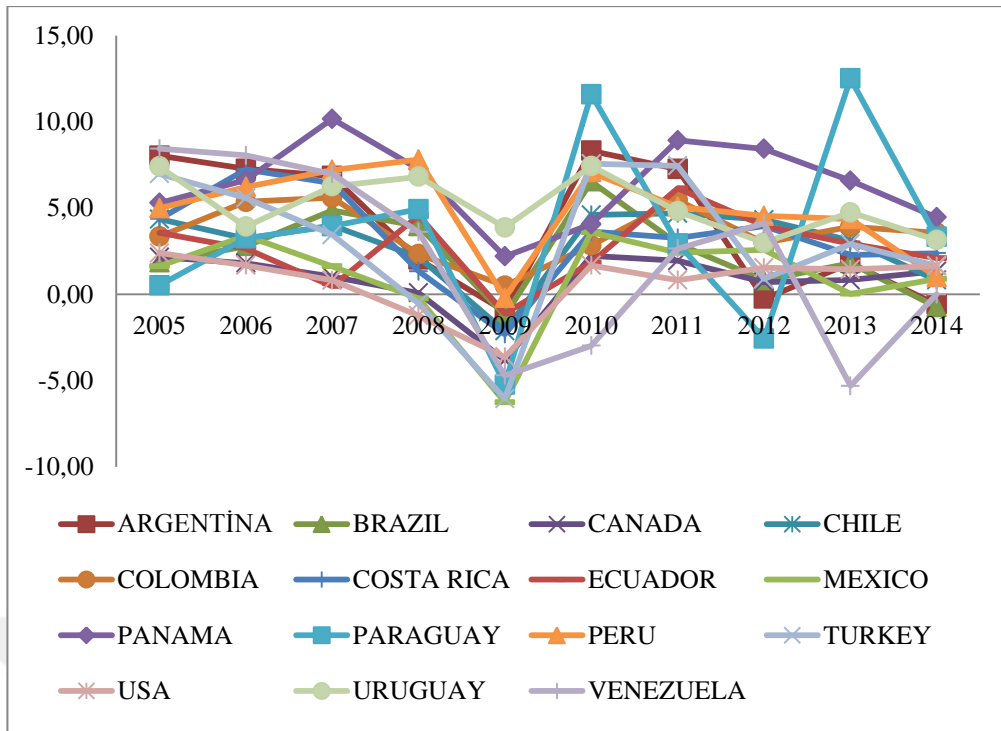
Gayri Safi Yurtiçi Hâsılada (GSYH) yıllık büyüme gözlemlenen bütün ülkelerde 2009'da önemli bir düşüş göstermiştir. Fakat finansal kriz sonrasındaki 2010-2014 döneminde çoğu ülkenin GSYH'sinde hafif bir büyüme meydana gelse de 2014'te Brezilya'daki büyüme sifıra yakındır. Venezuela'da ise negatif yönlü bir büyüme meydana gelmiştir. Hem küresel ekonomi faktörler hem de politik nedenler iki ülkenin GSYH büyüme oranını etkilemiştir.

Şekil 14. Amerika Kıtadaki Ülkeler ile Türkiye'nin KBGSYH'si Karşılaştırılması (ABD Doları, 2005 – 2014)

KBGSYH verilerine göre Amerika kıtasındaki en yüksek ülke ABD ve Kanada'dır. 2005'te ABD'nin KBGSYH 44,308 dolar olurken, Kanada'da ise 36,028 dolar olmuştur. Yukarıdaki grafik (Şekil 14) ile önceki grafik (Şekil 11) kıyaslanırsa Arjantin, Brezilya, Kolombiya ve Meksika'nın GSYH'leri yüksektir, fakat net gelir eşitsizliği dengesiz olarak dağılmıştır. Bu durum kısaca GİNİ indeksi tarafından açıklanabilir; yani Kuzey Amerika'da GSYH daha iyi dağılmaktadır; Latin Amerika'da ise çoğu ülkelerde para az sayıda kişinin elinde toplanmıştır, nüfusun çoğunluğu ise çok az gelir elde etmektedir. Bu nedenle Latin Amerika ülkelerindeki GİNİ indeksi yüksektir. Bundan dolayı yukarıdaki grafiğe göre Kanada ardından ise Şili ve Uruguay'da GİNİ indeksi yüksektir. HANGİ GRAFİK

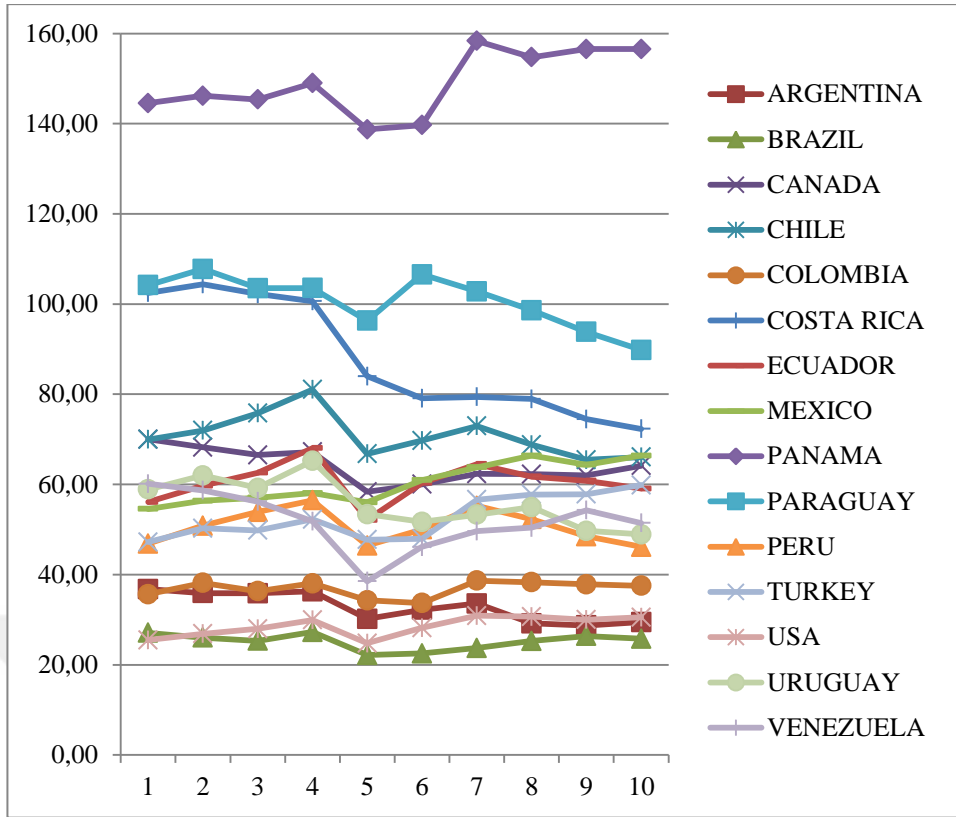

Şekil 15. Amerika Kıtasındaki Ülkeler ve Türkiye KBGSYH'si Yıllık Büyüme Oranı (%) 2005 – 2014

KBGSYH yıllık büyüme oranına göre finans krizi nedeniyle 2009 yılında önemli bir kayıp yaşanmıştır. Aynı zamanda hem Arjantin hem Brezilya hem de Venezuela KBGSYH büyümesi azalmaya devam etmiştir. Örnek olarak, 2013'te Venezuela'nın değeri eksi yüzde 5,31 olmuş, Arjantin ise pozitif yüzde 0.58 artmıştır.

2014'te Kolombiya ve Uruguay ile sırasıyla yüzde 3,57 ve yüzde 3,15 sabit ama hafif bir büyüme göstermiştir. Diğer ülkeler 2011'de büyümüş fakat 2011 yılından itibaren büyüme hızı azalmaya başlamıştır.

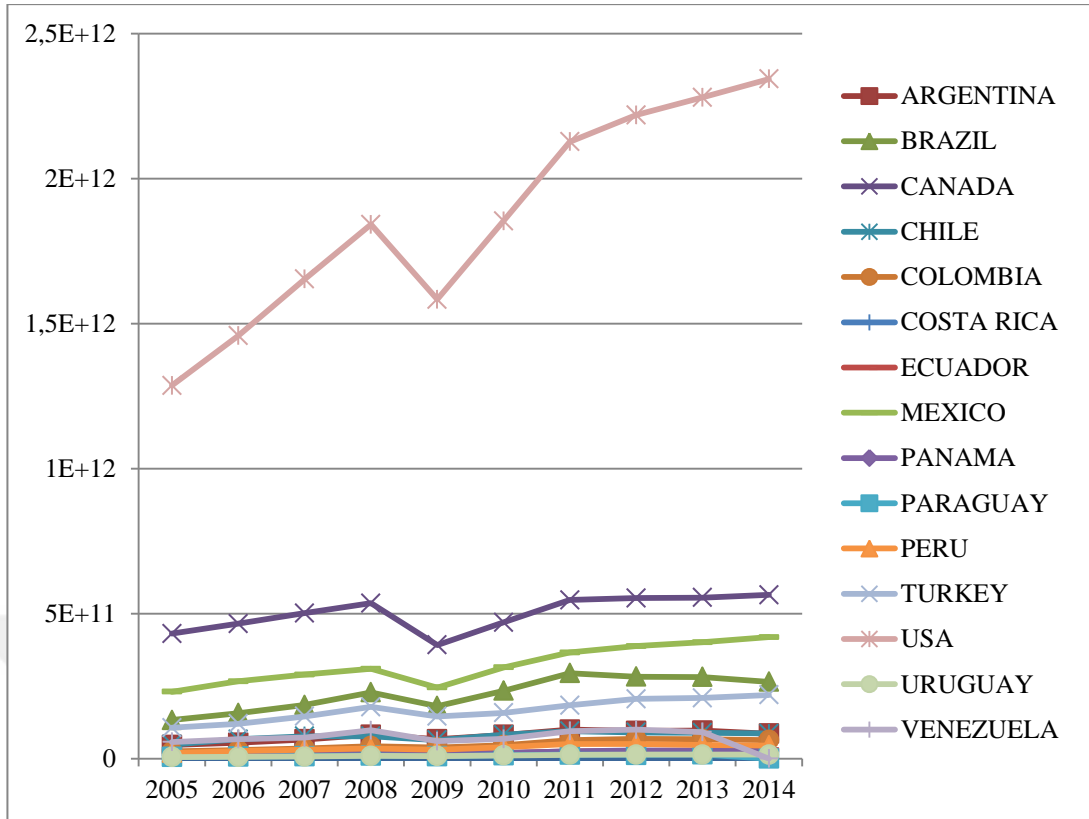
Gözlenen dönemde Arjantin'in finansal sorunları, özellikle *Corralito* krizi (2001) olduktan sonra ve çözülememesinden dolayı onun KBGSYH'ne önemli bir düşüş olarak yansımıştır. Ayrıca Venezuela iç siyasi sorunları, uluslararası petrol fiyatlarındaki düşüş ve döviz kontrolleri onun KBGSYH'yı çok etkilenmiştir.

Şekil 16. Amerika Kıtasındaki Ülkeler ve Türkiye'nin GSYH'den Yıllık Ticaret Oranı (%) 2005 – 2014

GSYH'den ticaret payı alma durumuna göre Amerika kıtasında %140-160 arasında Panama birinci, Paraguay ikinci ve Kosta Rika üçüncüdür. Kanada, Şili, Meksika, Panama ise % 60-80 arasında bulunmaktadır. Peru, Uruguay, Türkiye ve Venezuela % 40-60 arasında gösterilmektedir ve Brezilya, ABD ve Arjantin %20-40 arasında bulunmaktadır. Yani, uluslararası ticaret dinamiklerine ve dalgalanmalarına en duyarlı ülke Panama'dır; Brezilya bundan en az etkilenir.

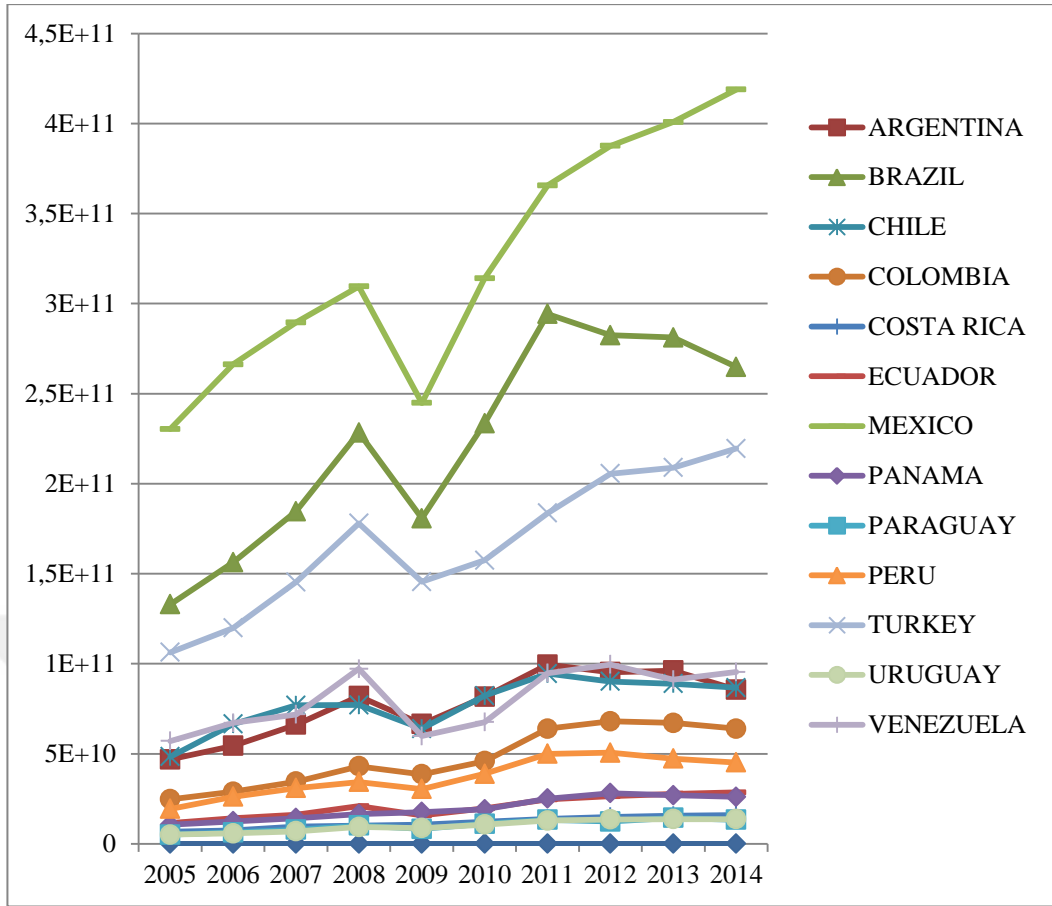
Türkiye'de ise bu durum % 40-60 arasında gerçekleşmektedir.

Şekil 17. Amerika Kıtasındaki Ülkeler ve Türkiye'nin İhracat Karşılaştırılması (BoP, cari ABD Doları) 2005 – 2014

Verilere göre, Amerika kıtasındaki en çok ihracat yapan ülke ABD'dir. ABD yıllara göre önemli bir büyüme göstermektedir; yani 2005'te 1,286 Trilyon dolar olurken 2014'te 2,343 Trilyon dolar olmuştur. Finansal kriz olmasına rağmen bu ülkenin ihracatının büyümesi ilerlemeye devam etmiştir. İkinci sırada Kanada vardır, Kanada'nın ihracatı 2005'te 430,7 milyar dolar olurken 2014'te 564,6 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir.

Amerika kıtasındaki ihracat rakamlarına göre üçüncü ülke Meksika'dır, 2005'te 230 milyar dolar olurken 2014'te ise 418,9 milyar dolar olmuştur.

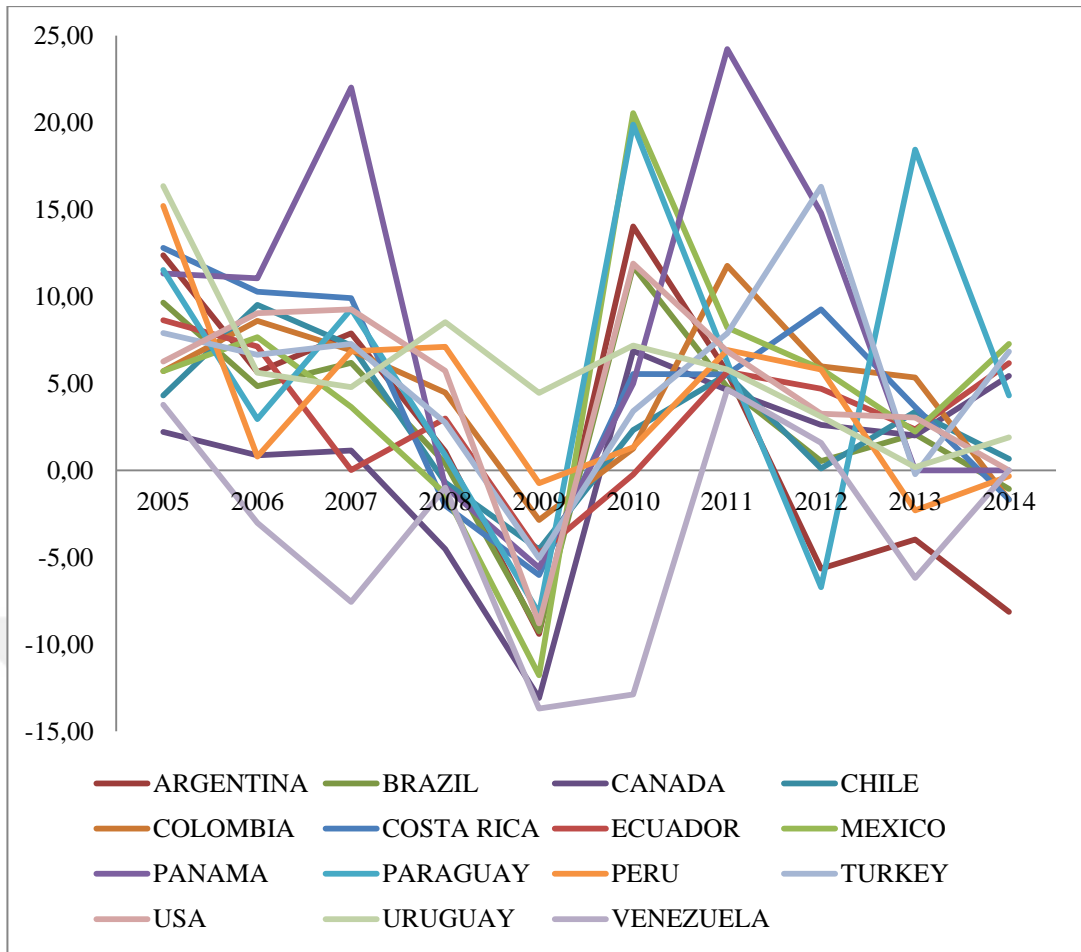

Şekil 18. Amerika Kıtasındaki Ülkeler ve Türkiye'nin İhracat Karşılaştırılması (BoP, cari ABD Doları, ABD dâhil değildir) 2005 -2014

Mevcut araştırmalarda Kuzey Amerika, özellikle ABD, kullanılmadığı zaman daha ince detaylar görünebilir; dolayısıyla yukarıdaki grafikte Latin Amerika ve Türkiye ülkelerinin ihracatı gösterilmektedir.

Verilere göre 2005'te en çok ihracat yapanlar Arjantin 46,9 milyar dolar, Brezilya 133 milyar dolar, Şili 48 milyar dolar, Meksika 230 milyar dolar ve Venezuela 57 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Diğer yanda, en az ihracat yapanlar, Paraguay 5,1 milyar dolar ve Uruguay 5 milyar dolardır. Fakat Brezilya'nın ihracatları 2011'den sonra azalmaya başlamıştır. 2014'te ise, 418 milyar dolarla birinci Meksika ve ikinci 264 milyar dolarla Brezilya olmuştur..

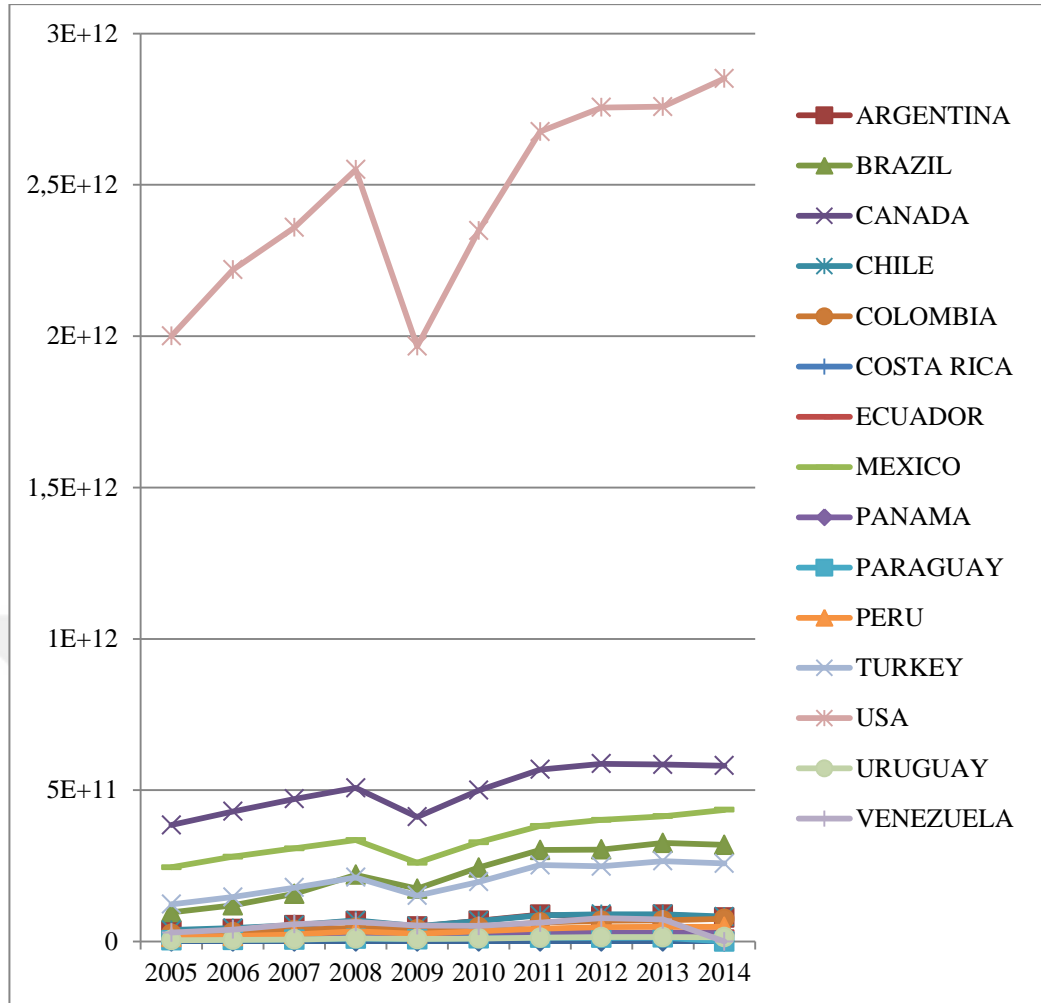
Latin Amerika ülkeleri ile Türkiye'nin ihracat karşılaştırmasını yaparsak sadece iki ülke (Meksika ve Brezilya) Türkiye'nin ihracat değerini aşabilmektedir. 2005'te Türkiye'nin ihracat değeri 106 milyar dolar olurken, 2014'te ise 219 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir.

Şekil 19. Amerika Kıtasındaki Ülkeler ve Türkiye'nin Yıllara Göre İhracat Büyüme Oranı (%) 2015 -2014

İhracat büyümesine göre, incelenen dönemde bütün ülkeler finansal kriz tarafından etkilenmiştir. Fakat Amerika kıtasındaki ülkelerden sadece Uruguay pozitif bir değer (%4,45) elde etmiştir. 2010'da bir gelişme olmuş ama 2011'den itibaren çoğu ülkenin büyümesi azalmaya başlamıştır; özellikle, Arjantin, Brezilya, Kosta Rika, Peru ve Venezuela'nın büyüme oranı azalmıştır.

2014'te sırasıyla Kanada, Ekvator, Meksika ve Uruguay %5,43, % 6,16, %7,26 ve %1,9 pozitif bir artmış göstermiştir. Türkiye ise sadece 2012'de %16,31'lik önemli bir artış yaşamıştır.

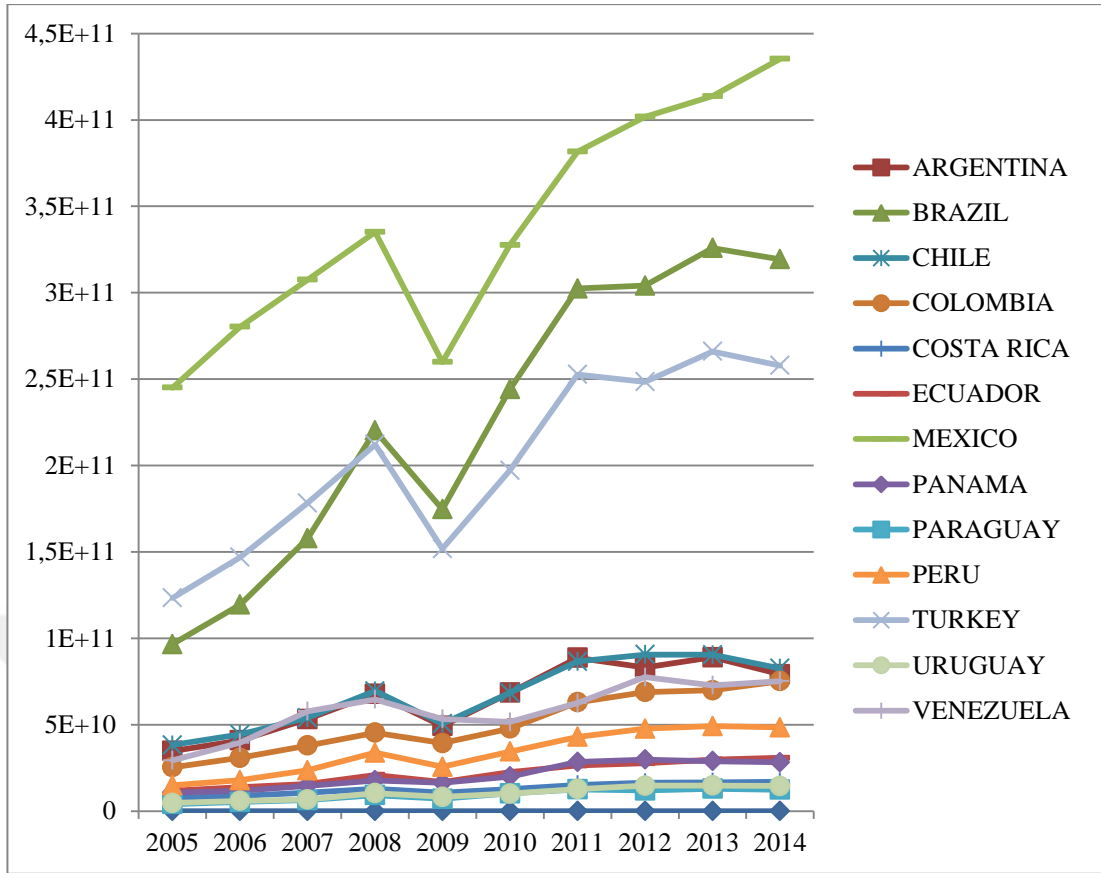

Şekil 20. Amerika Kıtasındaki Ülkeler ve Türkiye'nin İthalat Karşılaştırılması(BoP, ABD doları) 2005 – 2014

Verilere göre, Amerika kıtasının en çok ithalat yapan ülkesi ABD'dir. ABD'nin ithalat rakamları gözlenen dönemde sabit bir büyüme göstermektedir; yani 2005'te 2 Trilyon dolar 2014'te ise 2,841 Trilyon dolar olarak gerçekleşmiştir. Finansal krizin olduğu 2009'da önemli bir kayıp gözlemlenmektedir. Bundan dolayı ithalat değeri 2009'da 1,966 trilyondolar'a düşmüş fakat 2010 yılında tekrar artmaya başlamış ve son gözlenen yıldaki artışla 2,8 trilyon dolara yaklaşmıştır.

İkinci sıradaki ülke ise Kanada'dır, 2005'te 385 milyar dolar, 2014'te ise 580 milyar dolar ithalat gerçekleştirmiştir.

İthalata göre Amerika kıtasındaki en büyük üçüncü ülke Meksika'dır. Bu ülke 2005'te 245 milyar dolar ithalat yaparken 2014'te 435 milyar dolar ithalat yapmıştır.

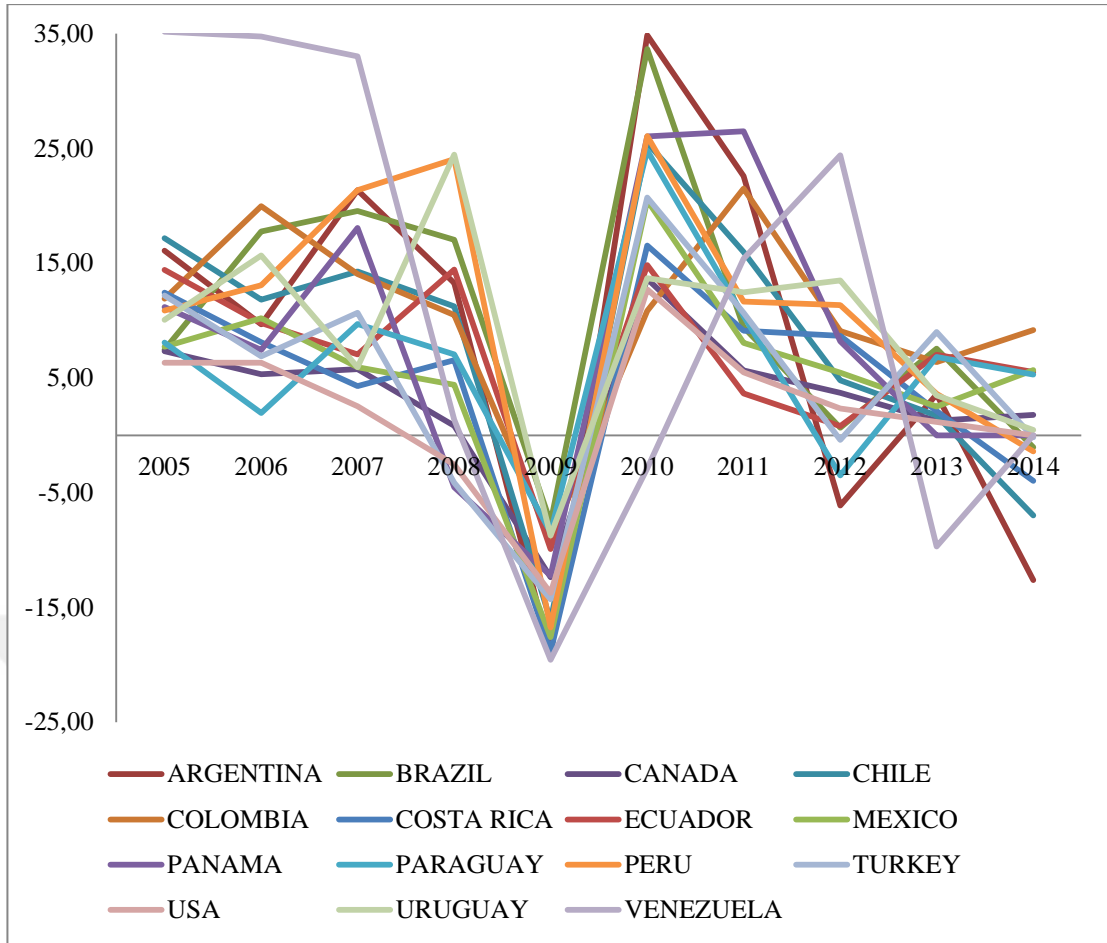
Şekil 21. Amerika Kıtasındaki Ülkeler ile Türkiye'nin İthalat Karşılaştırılması (BoP, ABD doları, ABD Dâhil değildir) 2005-2014

Sadece bu verilere göre ve sadece Latin Amerika ülkelerini incelersek, 2005'te 34 milyar dolarla en çok ithalat yapan ülke 245 milyar dolar ile Meksika'dır. İkinci sırada ise 96 milyar dolar ile Brezilya'dır. Üçüncü, 34 milyar dolar ile Arjantin'dir. Diğer taraftan en az ithalat yapanlar ise, 4 milyar dolarla Paraguay ve 4,6 milyar dolarla Uruguay'dır

2014'te en çok ithalat yapanlar ülkeler ise sırasıyla; Meksika 435 milyar dolar, Brezilya 319 milyar dolar; Arjantin 79 milyar dolar; Şili 82 milyar dolar ve Kolombiya 75 milyar dolar ile olmuştur.

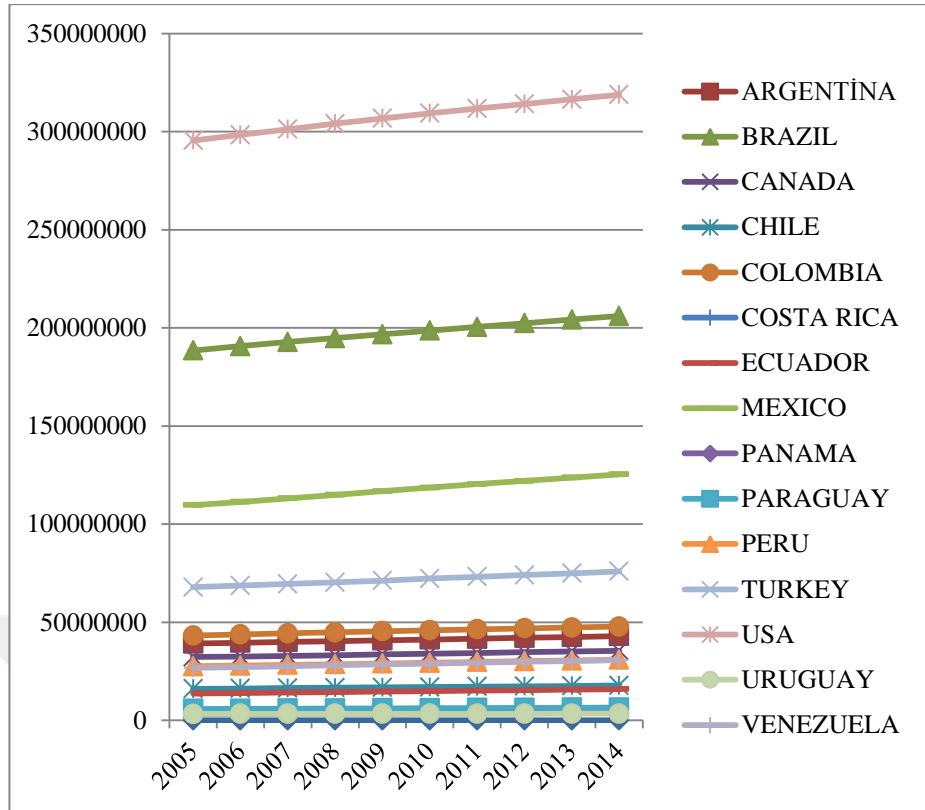
Latin Amerika ülkeleri ile Türkiye'nin ithalat kıyaslamasını yaparsak yine sadece iki ülke (Meksika ve Brezilya) Türkiye'nin ithalat değerini aşabilmektedir. 2005'te Türkiye'nin ithalat değeri 123 milyar dolar, 2014'te ise 257 milyar dolardır.

Şekil 22. Amerika Kıtasındaki Ülkeler ile Türkiye'nin İthalat Yıllara Göre Büyüme Oranı (%) 2005-2014

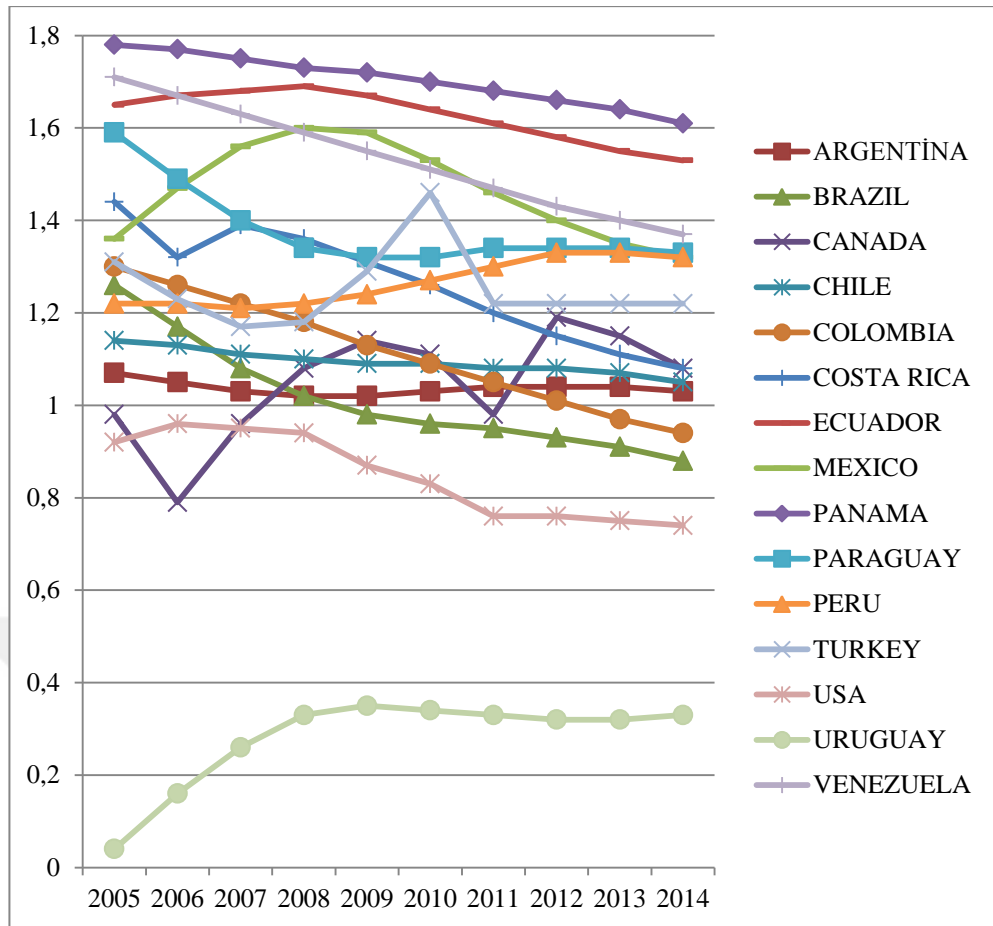
Verilere göre, finansal krizden sonra bütün ülkelerin büyüme oranları etkilenmektedir. 2010'da küçük bir gelişme olmuş, fakat 2011'den itibaren kötüleşmeye başlamıştır. Son yılda Kolombiya ve Meksika'da ise sırasıyla % 9,6 ve %5,66 ithalatlarındaki büyümelerinde hafif bir iyileşme gözlemlenmiştir. Diğer ülkeler, özellikle Arjantin, Şili ve Kosta Rika'da önemli düşüşler meydana gelmiştir.

Şekil 23. Amerika Kıtasındaki Ülkeler ile Türkiye'nin Nüfuslara Göre Karşılaştırılması (2005-2014)

Amerika kıtası ülkeleri ve Türkiye nüfuslara göre kıyaslanacak olunursa, en çok nüfusa sahip ülkeler sırasıyla ABD, Brezilya, Meksika ve Türkiye'dir. Yani, 2005'te ABD'de 295 milyon nüfusu varken, 2014'te ise 318 milyon olmuştur. İkincisi sırada Brezilya'dır. Brezilya'nın 2005'te 188 milyon nüfusu varken, 2014'te ise 206 milyon olmuştur. Üçüncü sırasında, Meksika'nın Meksika'dır. 2005'te 109 milyon nüfusu varken, 2014'te ise 125 milyona ulaşmıştır. Dördüncü en fazla nüfuslu ülke ise Türkiye'dir. Türkiye'nin 2005'te 67 milyon nüfusu varken, 2014 ise 76 milyona ulaşmıştır.

Diğer ülkelerin nüfusları 50 milyona yaklaşmıştır fakat nüfuslarında hızlı bir büyüme gerçekleşmemiştir.

Şekil 24. Amerika Kıtasındaki Ülkeler ile Türkiye'nin Yıllara Göre Nüfuslar Büyüme Oranı (%) (2005-2014)

Nüfus olarak, Amerika kıtasındaki ülkelerin genelinde bir büyüme görülmektedir. Ancak yukarıdaki grafik çoğu ülkelerde 2005- 2014 döneminde nüfus artış hızında bir yavaşlamayı yansıtmaktadır. 2014'te Sadece Peru ve Uruguay sırasıyla %1,32 ve %0,33 küçük bir artmış göstermektedir.

Brezilya, Kolombiya, Kosta Rika, Meksika ve Panamada nüfus artış hızında bir düşüş gözlenmektedir. 2005'te Brezilya nüfus büyümesi %1,26 olmuş, 2014'te ise % 0,88 azalmış; 2005'te Kolombiya %1,3 olmuş, 2014'te ise %0,94 azalmış; 2005'te Kosta Rika %1,44 olmuş, 2014'te ise %1,08 azalmış; 2005'te Meksika %1,36 olmuş, 2014'te ise %1,32 olarak artmış ve Panama, 2005'te %1,78 olmuş, 2014'te ise %1,61 azalmıştır.

Tablo 16. Amerika Kıtasındaki Ülkelerin ve Türkiye'nin Döviz Kuru Karşılaştırılması (ABD Doları ve Ülkeler Döviz Kuru'nun Ortalaması, 2005-2014)

Year	*Argentina (Peso)	Brazil (Real)	Canada (Dolar)	Chile (Peso)	Colombia (Peso)	Costa Rica (Colon)	*Ecuador	Mexico (Peso)	*Panama	Paraguay (Guarani)	Peru (Sol)	Turkey (Lira)	USA (USD)	Uruguay (Peso)	*Venezuela (Bolivar.F.)
2005	2,92	2,43	1,21	559	2,32	478	1	10,89	1	6171	3,29	1,34	1	24,43	2,1
2006	3,07	2,17	1,13	530	2,359	511	1	10,89	1	5639	3,27	1,43	1	24	2,15
2007	3,11	1,94	1,07	521	2,074	516	1	10,92	1	5023	3,12	1,3	1	23,4	2,15
2008	3,16	1,83	1,06	523	1,967	524	1	11,14	1	4323	2,92	1,3	1	20,7	2,15
2009	3,73	1,99	1,14	558	2,151	570	1	13,5	1	4958	3,02	1,55	1	22,48	2,15
2010	3,91	1,75	1,02	11	1,898	524	1	12,6	1	4747	2,83	1,5	1	20	4,25
2011	4,12	1,67	0,98	483	1,848	501	1	12,4	1	4182	2,75	1,68	1	19,2	4,3
2012	4,54	1,95	0,99	486	1,797	502	1	13,1	1	4414	2,63	1,8	1	20,16	4,3
2013	5,47	2,15	1,03	495	1,87	501	1	12,7	1	4313	2,7	1,9	1	20,36	6,06
2014	8,1	2,35	1,1	570	1,999	536	1	13,3	1	4464	2,83	2,18	1	23,2	5,92

Kaynak: <http://fxtop.com/en/historical-exchange-rates.php>, Aralık 2015.

Ticaret alanında döviz kuru önemli bir rol oynamaktadır; bu nedenle mevcut araştırmaya eklenmiştir. Amerika kıtasındaki ülkeler ve Türkiye arasında döviz kuru karşılaştırılması kapsamında özel alıntılar incelenmiştir.

Genellikle Amerika kıtasındaki ülkelerin siyasi durumları ve ekonomik sorunları reel döviz kurunu çok etkileyebilir. Mevcut araştırma ve bulgulara göre aşağıdaki iki ülke, örnek olarak açıklanacaktır.

Arjantin

Corralito krizi (2001-2002) olduktan sonra Arjantin'inin cumhurbaşkanı, Néstor Krichner ve onun ekonomik modeli - '*K model*'- Arjantin'inin ithalatlarının aşırı azalmasını ve spekülasyonları engellenmek (uluslararası borçlular tarafından) amacıyla, *K model* (*Krichner model*) uygulanmış ve birçok önlemlerin yanı sıra makroekonomik kararlar alınmıştır.

Bu model kapsamında uluslararası borçlar çok azalmıştır fakat reformlara ve reel döviz kontrollerine ters bir etkisi olmuştur; enflasyon yükselmiş ve reel döviz kuru negatif etkilenmiştir. Bundan dolayı 2005'te 1 ABD doları, 2,92 Arjantin pesosu ederken, 2014'te ise 1 ABD doları 8,1 Arjantin pesosu etmektedir. Hatta Türkiye'de de yüksek enflasyon ve mali açık nedeniyle benzer bir kriz 90'lı yıllarda meydana gelmiştir. Türkiye uluslararası destekler sayesinde özellikle Avrupa'dan ve IMF'den yardım aldıktan sonra bu olumsuz havayı hızlı bir şekilde değiştirmiştir.

Venezuela

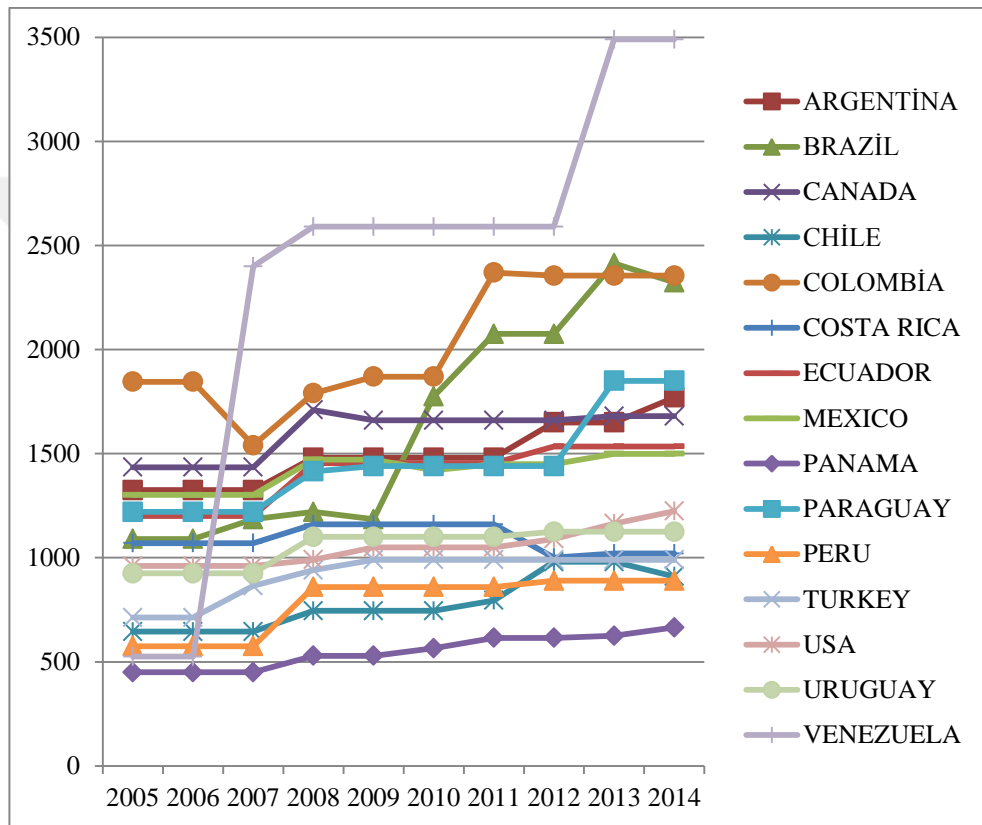
Benzer durumlar Venezuela'da da olmuştur. Venezuela'nın cumhurbaşkanı Hugo Chávez Frias döneminde yeni bir '*sosyalizm sistemi*' hedefi ile döviz kontrolleri koyulmuştur. Aynı zamanda, diğer reformlar (devalüasyon, sermaye kontrolleri, ithalat kontrolleri ve benzer politikalar) uygulandıktan sonra, Venezuela'nın reel döviz kuru bozulup 'kara bir piyasa' ortaya çıkmaya başlamıştır. Yıllan yıla bu 'kara piyasadan reel döviz kuru epeyce etkilenip devalüasyon politikaları destek bulmuştur.

Bu nedenle hem Arjantin hem de Venezuela reel döviz alanında özel bir açıklama yapmak zorunda kalmıştır. Aslında, son yıllarda küresel petrol fiyatlarının azalması nedeniyle bu iki ülkede döviz olarak daha büyük bir negatif etki görülmüştür. Bundan dolayı, 2005'te 1 ABD doları 2,92 Bolívares Fuertes vermesi gerekirken, 2014'te ise 1 ABD doları 5,92 Bolívares Fuertes vermesi gerekmiştir; fakat bu döviz kuru değeri Venezuela Devleti için geçerlidir çünkü kara piyasada daha da yüksektir. 2016'da 1 ABD dolar için yaklaşık 1000 Bolívares Fuertes verilmesi gerekmektedir.

Ekvator ve Panama

Ekvator ve Panama döviz kuru özel olarak incelenebilir. Ekvator 2000 yılından itibaren 'Ekvator Sukresini' bırakmış ve ABD dolarını kullanmaya başlamıştır. Panama ise, 1904'ten itibaren ABD doları kullanmaya başlamıştır.

Türkiye'nin Ticaret Maliyetleri üzerindeki Karşılaştırmalar

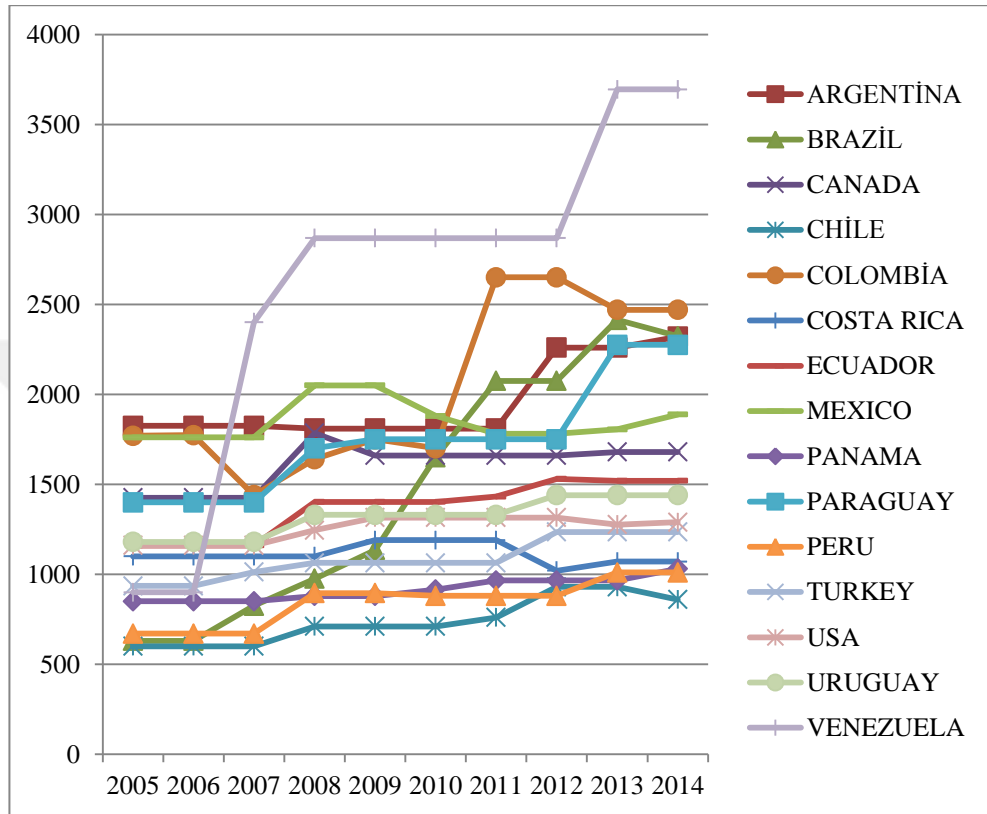

Şekil 25. Amerika Kıtasındaki Ülkeler ile Türkiye'nin İhracat Maliyetinin Karşılaştırılması (ABD doları) 2005-2014

Verilere göre ihracat maliyeti en yüksek olan ülke Venezuela'dır. 2005'te Venezuela'nın ihracat maliyeti (20 Ton konteyner olarak) 525 dolardır, 2007'den itibaren maliyet değeri yükselmeye başlamış ve eğilim devam etmiş. 2014'te ihracat maliyeti 3490 dolar olarak gerçekleşmiştir. İhracat maliyeti en yüksek olan ikinci ülke ise Kolombiya'dır. 2005'te 1845 dolar olurken 2014'te ise 2355 dolar olarak gerçekleşmiştir. İhracat maliyeti en yüksek olan üçüncü ülke Brezilya'dır. 2005'te 1090 dolar, 2014'te ise 2322 dolar olmuştur. İhracat maliyeti en yüksek olan dördüncü ülke Kanada'dır. 2005'te 1435 dolar olurken, 2014'te ise 1680 dolar olmuştur.

Öte yandan, ihracat maliyeti en düşük ülkeler olan Şili, Peru ve Panama'dır. 2005'te Şili 645 dolar, Peru 545 dolar ve Panama 450 dolar; 2014'te ise Şili 910 dolar, Peru 890 dolar ve Panama 665 dolar olarak gerçekleşmiştir.

Verilere göre Türkiye son sırada dördüncü sırada yer almaktadır. 2005'te 713 dolar, 2014'te ise 990 dolar olarak gerçekleşmiştir

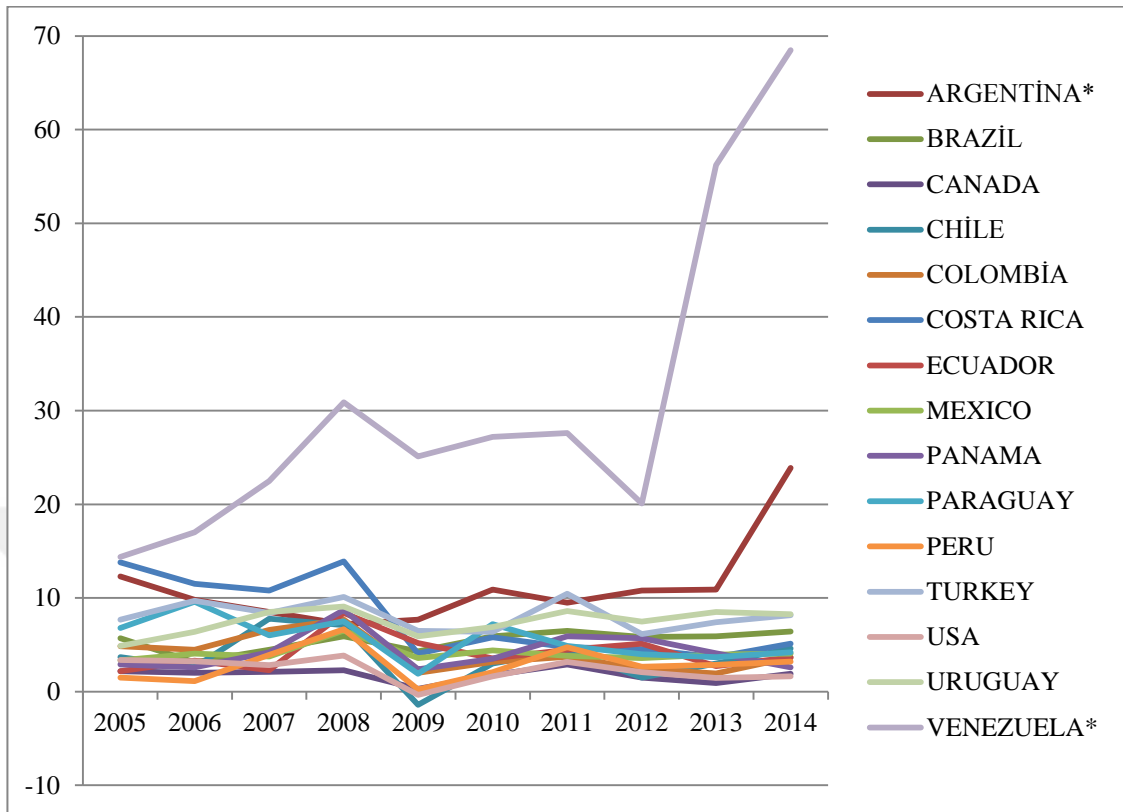
Şekil 26. Amerika Kıtadaki Ülkeler ile Türkiye İthalat Maliyeti Karşılaştırılması (ABD Doları) 2005-2014

Verilere göre ithalat maliyeti en yüksek olan ülke Venezuela'dır. 2005'te Venezuela'nın ithalat maliyeti (20 Ton konteyner olarak) 900 dolar, 2007'den itibaren maliyet değeri yükselmeye başlamıştır ve artış eğilimi devam etmiştir. 2014'te ithalat maliyeti 3695 dolar olmuştur.

İthalat maliyeti en yüksek olan ikinci ülke Arjantin'dir. 2005'te 1825 dolar, 2014'te ise 2320 dolar olmuştur. İthalat maliyeti en yüksek olan üçüncü ülke Kolombiya'dır. 2005'te 1770 dolar, 2014'te ise 2470 dolar olarak gerçekleşmiştir. İthalat maliyeti en yüksek olan dördüncü ülke, Meksika'dır. 2005'te 1761 dolar, 2014'te ise 1881 dolar olmuştur.

İthalat maliyeti en düşük olan ülkeler Şili, Peru ve Panama da meydana gelmiştir. 2005'te Şili 645 dolar, Peru 545 dolar ve Panama 450 dolar olurken 2014'te ise Şili 860 dolar, Peru 1010 dolar ve Panama 1030 dolar olmuştur.

Verilere göre Türkiye karşılaştırılması yaparken son sırada yer almıştır. 2005'te 935 ABD doları, 2014 ise 1235 ABD dolardır.

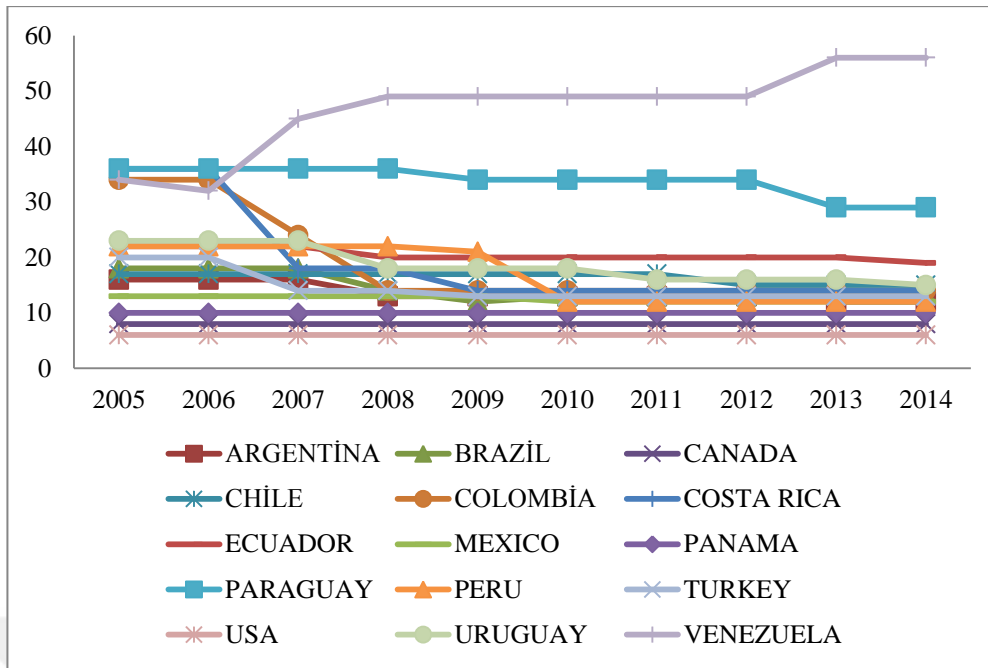

Şekil 27. Amerika Kıtasındaki Ülkeler ile Türkiye Enflasyon Yıllara Göre Karşılaştırılması (%) 2005-2014

Verilere göre enflasyon oranı en yüksek olan ülke Venezuela'dır. 2005'te Venezuela'nın enflasyonu yüzde 14,4 ulaşmış ve 2014'te yüzde 68,5 olmuş. Bu olay Venezuela'nın ekonomi problemlerinin ve politik dengesizliğinin bir sonucudur.

İkinci en yüksek enflasyon oranı olan ülke Arjantin'dir. 2005'te Arjantin'in enflasyonu yüzde 12,3 olmuş ve 2014'te yüzde 23,9 olarak yansımıştır. Bu durum finansal ve parasal problemleri nedeniyle olmuştur. Üçüncü sırasında Türkiye bulunmaktadır. 2005'te Türkiye'nin enflasyonu yüzde 7,7'yi görmüş ve 2014'te yüzde 8,17 olmuştur. Diğer ülkeler için enflasyon normal bir düzeyde gözlenmiştir.

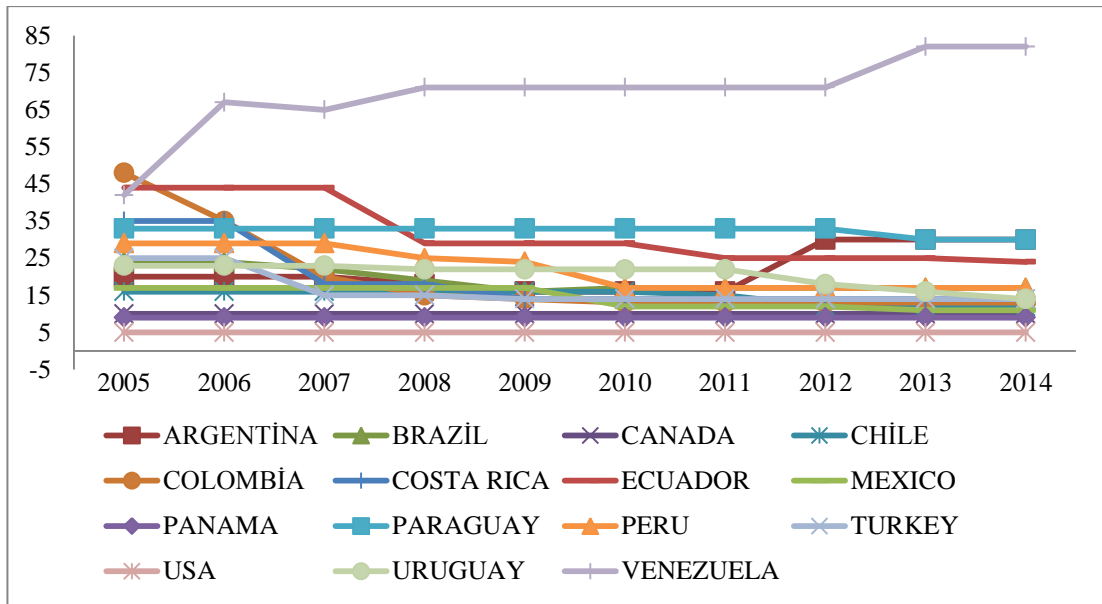

Şekil 28. Amerika Kıtasındaki Ülkeler ile Türkiye İhracat Zamanı Karşılaştırılması (Sürer Günleri, 2005-2014)

Verilere göre ihracat zamanı en yüksek olan ülke Venezuela'dır. 2005'te Venezuela'nın ihracat zamanı 34 gün sürmüş, 2014'te ise 56 gün sürmüştür. İkinci ihracat zamanı olarak en yüksek olan ülke Paraguay'dır. 2005'te bu ülke için ihracat zamanı üzerinde 36 gün sürmüş fakat yıllar boyunca bu eğilim biraz azalmış, 2014'te 29 gün sürmüştür. Kolombiya ve Kosta Rika'da 2005'te sırasıyla 34 ve 36 gün bulunmuştur. Bu ülkelerin yüksek seviyesi zaman boyunca azalmış ve bu yüzden 2014'te her iki ülkenin ihracat zamanı 14 gün sürmüştür.

ABD, Kanada ve Panama ise gözlenen dönemde ihracat zamanı en düşük olan ülkelerdir. Hem 2005'te hem de 2014'te ABD'nin ihracat zamanı olarak 6 gün sürmüş. Kanada için gözlenen dönemde ihracat zamanı 8 gün sürmüş. Panama için gözlenen dönemdeki ihracat zamanı 10 gün sürmüştür.

Diğer yandan 2005'te Türkiye'nin ihracat zamanı 20 gün sürmüş, 2014'te ise 13 gün sürmüştür.

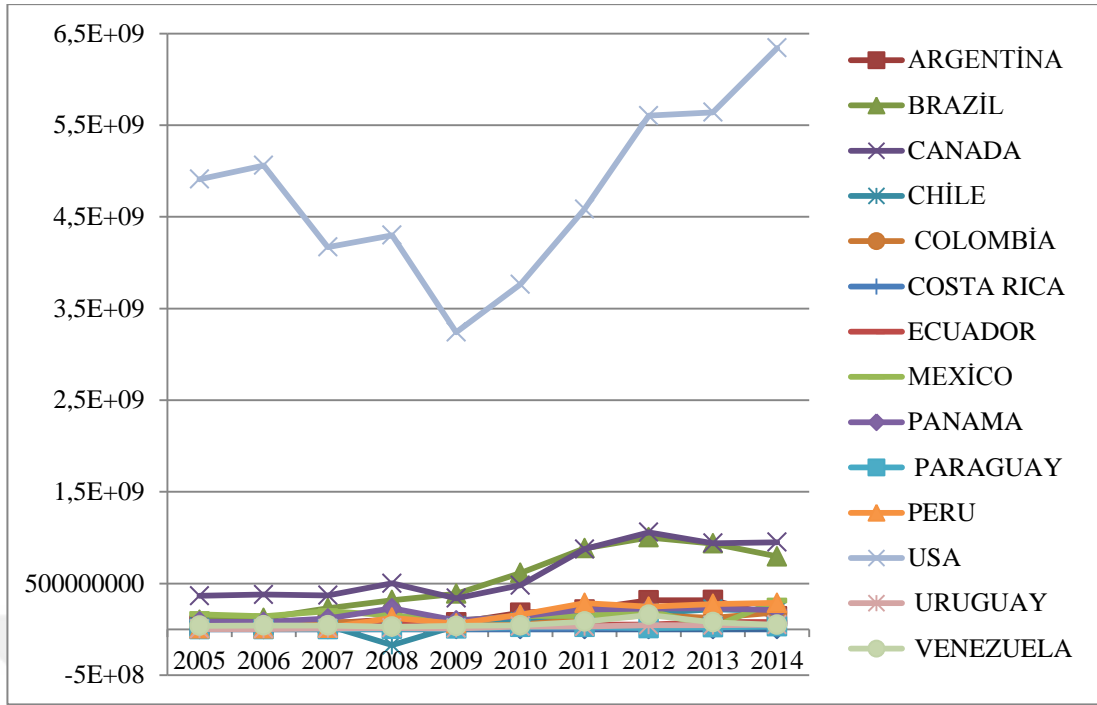

Şekil 29. Amerika Kıtasındaki Ülkeler ile Türkiye İthalat Zamana Göre Karşılaştırılması (Sürer Günleri, 2005-2014)

Verilere göre ithalat zamanı en yüksek olan ülke Venezuela'dır. 2005'te Venezuela'nın ithalat zamanı 42 gün sürmüştür, fakat sonraki yıllarda bu rakam yükselmeye başlamıştır ve 2014'te 82 gün sürmüştür. Diğer taraftan, 2005'te Kolombiya ve Ekvator'da sırasıyla 48 ve 44 gün sürmüştür, fakat yıllar boyunca bu verileri azalmaya başlamıştır; böylece bu iki ülke için 2014'te sırasıyla 13 ve 24 gün sürmüştür.

ABD, Kanada ve Panama'da ise ithalat zamanı sırasıyla 5, 10 ve 9 gün sürmüştür. İncelenen dönemde bu üç ülke için sabit bir zaman gözlenmiştir.

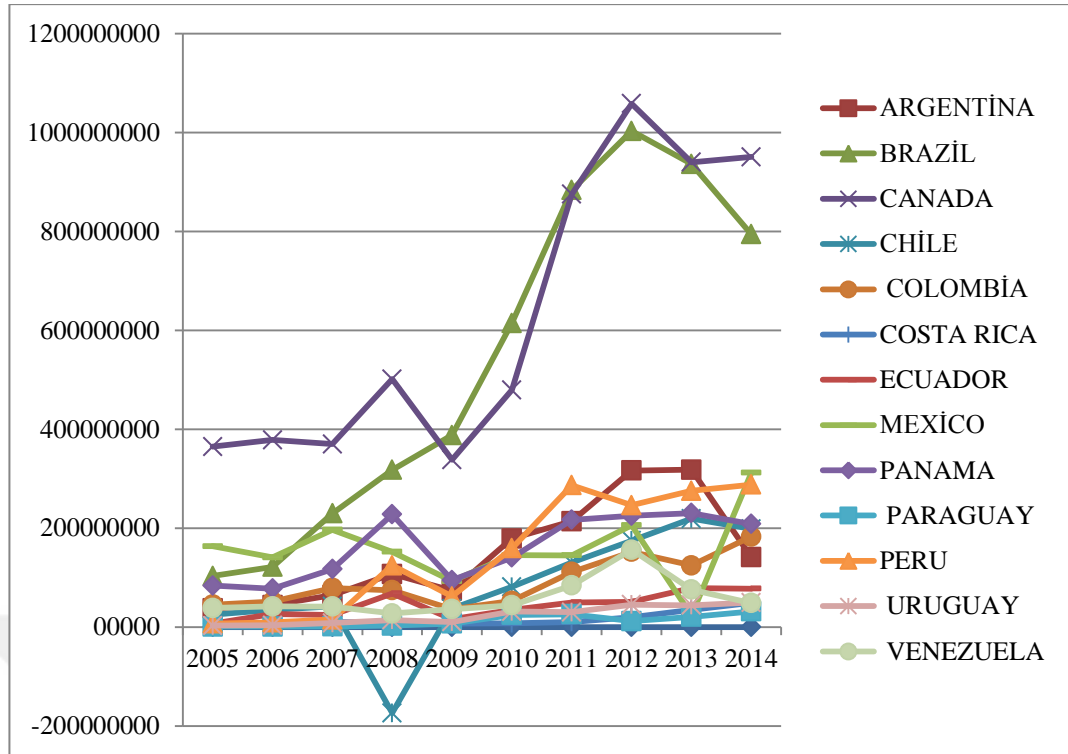
Diğer yandan, 2005'te Türkiye'nin ithalat zamanı 25 gün sürmüştür; 2014'te ise 14 gün sürmüştür.

Şekil 30. Türkiye İhracatının Amerika Kıtasındaki Ülkelerine Göre (ABD doları) 2005-2014

Verilere göre Türkiye ihracatının Amerika kıtasındaki ülkelere göre dağılımında en önemli ülke ABD'dir. 2005'te Türkiye'nin ihracatı ABD'ye 4,9 milyar dolar olmuş, 2006'da 5 milyar dolar aşmış; fakat 2007, 2008 ve 2009'da sırasıyla 4,1, 4,2 ve 3,2 milyar dolar olarak gerçekleşmiş ve önemli bir azalma gözlenmiştir. 2010'dan itibaren Türkiye'nin ihracat eğilimi yükselmeye başlamış. Böylece 2012'de Türkiye'nin ihracat değeri 5,6 milyar dolara yaklaşmış ve 2014'te 6,3 milyar dolar olmuştur.

ABD 2015 yılı itibariyle Türkiye için en önemli 5. ihracat pazarı konumundadır. Anılan ülkeye Türkiye ihracatının toplam ihracatı içerisindeki payı % 4,4'tür. Türkiye'nin ABD'ye ihracatı genel olarak artış eğilimindedir. Türkiye'nin ihracatı 2015 yılı itibariyle 6,3 milyar dolara ulaşmıştır. Türkiye, 2015 yılı verilerine göre, ABD'nin ihracatında % 0,6'lık payıyla 27. sırada yer almaktadır (<http://www.mfa.gov.tr/turkiye-amerika-birlesik-devletleri-siyasi-iliskileri.tr.mfa>).

Şekil 31. Türkiye'nin İhracatının Amerika Kıtasındaki Ülkelerine Göre (ABD doları, ABD dâhil değildir) 2005-2014

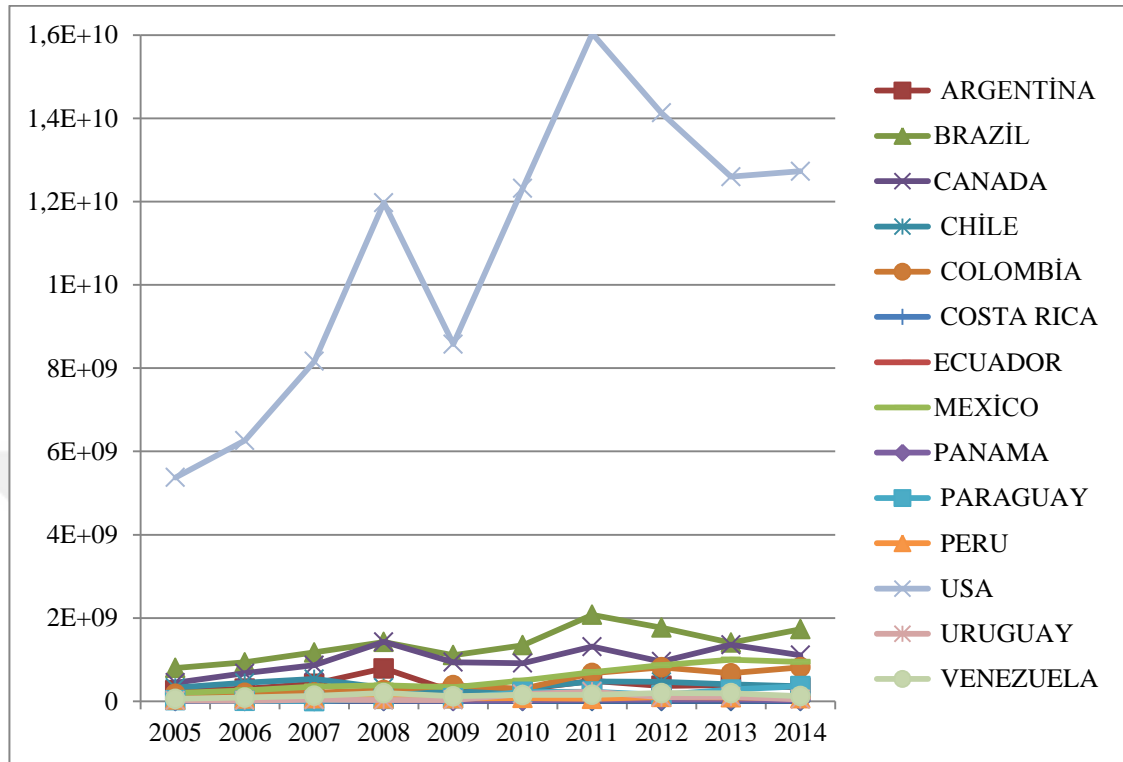
Türkiye'nin ABD dışındaki Amerika kıtasındaki diğer ülkelere yaptığı ihracatında önemli olan ülkeler Brezilya ve Kanada'dır. 2005'te Türkiye'nin Brezilya'ya ihracat değeri 103 Milyon dolardır. 2009'dan itibaren bu değer artmaya başlamış, böylece 2010, 2011 ve 2012'de 614 Milyon, sırasıyla 883 Milyon ve 1 milyar doları aşmış fakat 2012 ve 2013'te 936 Milyon ve 794 Milyon dolar olarak gerçekleşmiştir.

Diğer taraftan, 2005'te Türkiye'nin Kanada'ya ihracat değeri 364 Milyon dolar olmuş bu eğilim 2009'a kadar sabit durmuş fakat 2009'da Türkiye'nin ihracat değeri hafif bir azalma göstermiştir, böylece 2009'da ihracat değeri 338 milyona yaklaşmış. 2010'dan itibaren Türkiye'nin ihracat değeri büyümeye başlamış ve son yılda bu değer 950 Milyon dolar olarak gerçekleşmiştir.

Türkiyenin Amerika kıtasına ihracatında üçüncü önemli ülke Meksika'dır. 2004'te Türkiye'nin ihracat değeri 163 Milyon dolara yaklaşmış fakat 2014'te bu değer 311 Milyona kadar ulaşmıştır.

Diğer yandan, Türkiye'nin ihracatı Kosta Rika, n Paraguay ve Uruguay diğer Amerika ülkelerine göre daha az değerde gözlenmiştir. 2005'te Kosta Rika'ya ihracat değeri 3 Milyon dolar olmuş, 2009'da 7 Milyon yansımış ve sadece gözlenen son iki sene 'normal' bir seviyeyi aşmış, yani 2013'te 34 Milyon dolar ve 2014'te 48 Milyon dolara yaklaşmıştır.

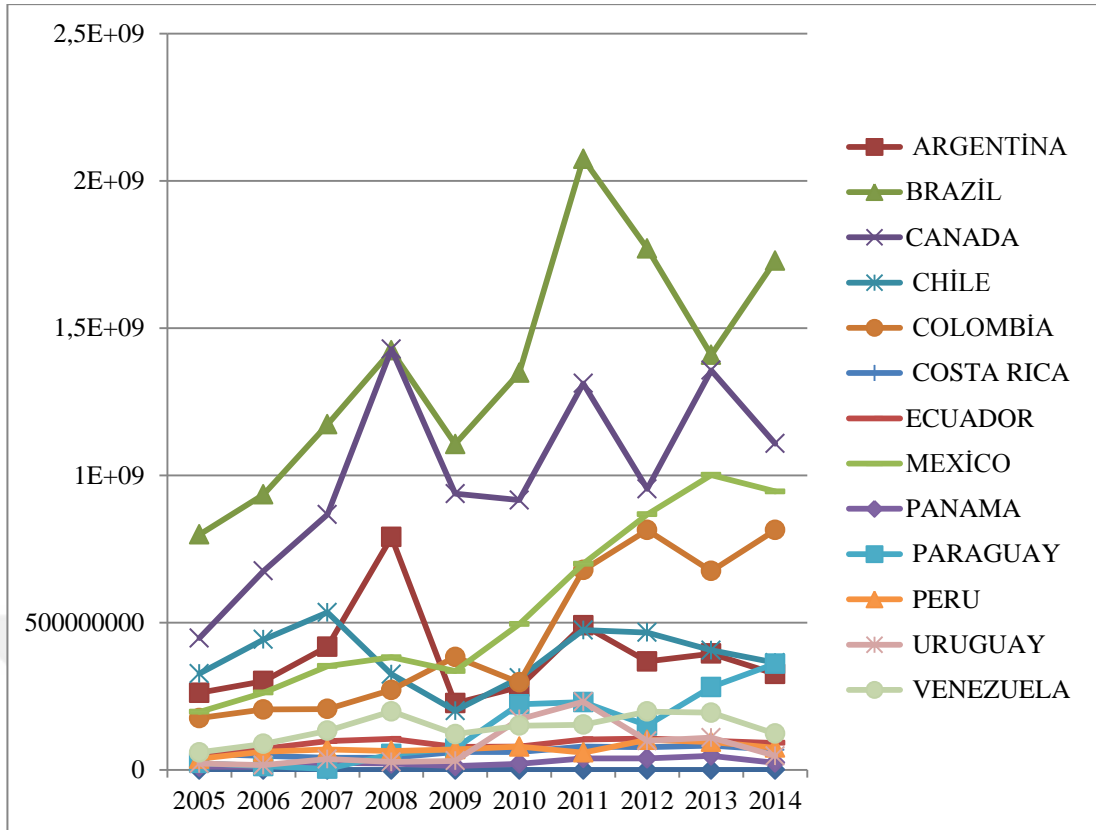
Diğer Amerika Kıtasındaki ülkelere Türkiye'nin ihracatı 'normal' bir seviyede gözlenmiştir. Fakat Şili için 2009'da ile eksi 173 milyon ABD doları olarak önemli bir düşüş yaşanmıştır.

Şekil 32. Türkiye İthalatının Amerika Kıtasındaki Ülkelerine Göre (ABD Doları) 2005-2014

Amerika kıtasındaki ülkeler arasında Türkiye'nin ithalatında yer alan en önemli ülke ABD'dir. 2005'te Türkiye'nin ABD'den ithalat değeri 5,3 milyar dolar, 2006'da 6,2 milyar dolar, 2007'de 8,16 milyar dolar, 2008'de 11,9 milyar dolar olarak yansımış; fakat 2009'da finansal kriz nedeniyle 8,57 milyara önemli bir düşüş gözlenmiştir. 2010'da bu eğilim tekrar artmaya başlamış ve 2011'de Türkiye'nin ithalatı değeri 16 Milyara aşmış. Son iki gözlenen yılda 2013 ve 2014'te sırasıyla 12 milyar ve 12,7 milyar olarak değerlerde düşüş olmuştur.

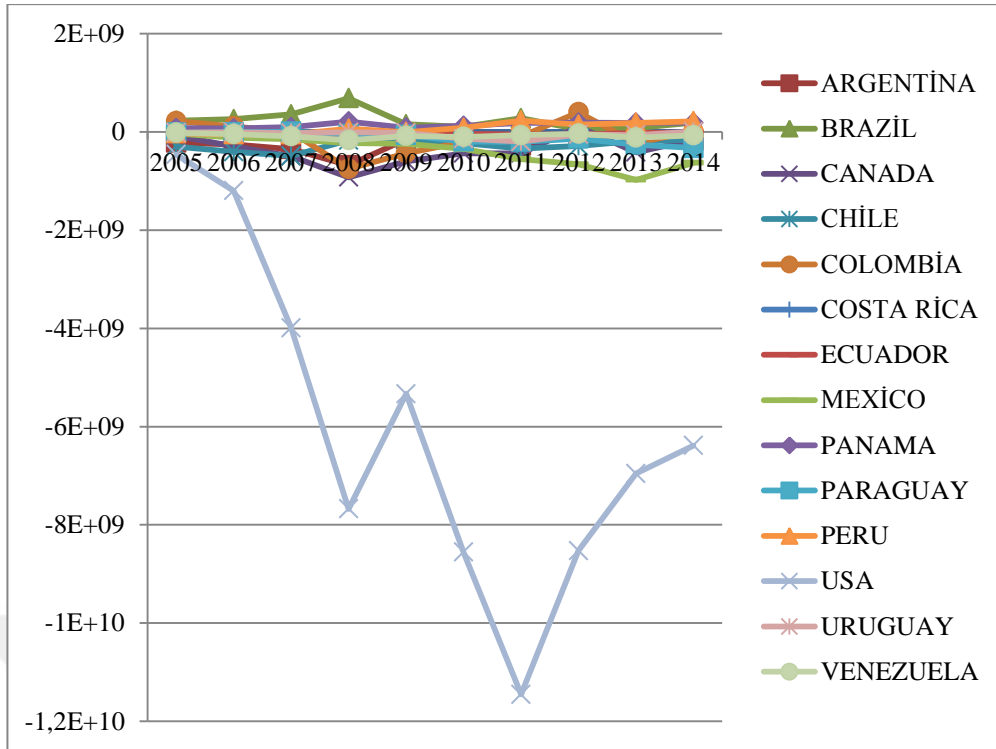
Diğer yandan, Türkiye'nin ABD'den ithal ettiği başlıca kalemler: Helikopterler, uçaklar, uzay araçları, pamuk, dozlandırılmış ilaç, turbo jetler, turbo propellerler ve diğer gaz türbinleri, tıpta, cerrahide ve veterinerlikte kullanılan alet ve cihazlar, kağıt, karton, soya fasulyesi, binek otomobiller, pirinç, telefon cihazları, ses, görüntü veya diğer bilgileri almaya veya vermeye mahsus diğer cihazlardır (<https://www.deik.org.tr>).

Şekil 33. Türkiye'nin İthalatının Amerika Kıtasındaki Ülkelerine Göre (ABD Doları, ABD dâhil değildir) 2005-2014

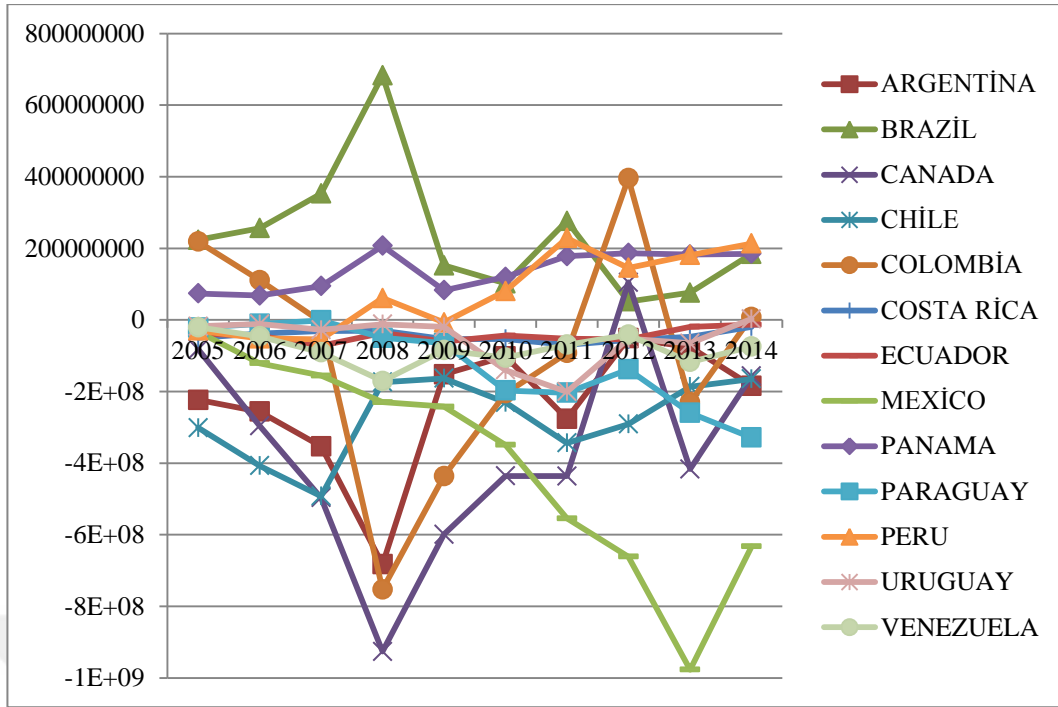
Verilere göre, Türkiye'nin ithalatında Amerika kıtasındaki ülkelerden ABD dışındaki diğer önemli ülkeler Brezilya ve Kanada'dır. 2005'te Türkiye'nin Brezilya'dan ithalatı 798 Milyon dolar olmuştur. Bu yıldan sonra ithalat eğilimi yükselmeye başlamış; böylece 2006'da 934 Milyon dolar, 2007'da 1,1 milyar dolar ve 2008'de 1,4 milyar dolara ulaşmıştır; ama 2009'da 1,1 milyar dolara düşmüştür. 2010'da ise 1,3 milyar dolar olmuş ve 2011'de 2 milyar dolar ile en yüksek ithalat değerine ulaşmıştır. Sonraki yıllar, yani 2012'de ve 2013'te Türkiye'nin ithalat değeri sırasıyla 1,7 milyar dolar ve 1,4 milyar dolar olarak yansımıştır. Gözlenen son yılda ithalat değeri tekrar büyümüş ve 1,7 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir.

Kanada ise, 2005'te 447 Milyon dolar, 2008'de 1,4 milyar dolara yaklaşmış; fakat 2009'da bu değer 937 Milyon dolara kadar azalmıştır. Bu yıldan itibaren Türkiye'nin ithalatı Kanada ile 900 Milyon ile 1,3 milyar arasında dalgalanmış. 2014'te 1,1 milyar dolar olmuştur.

Şekil 34. Türkiye'nin Ticaret Dengesinin Amerika Kıtasındaki Ülkelere Göre (ABD Doları) 2005-2014

Verilere göre Türkiye'nin Amerika Kıtasındaki ülkeler ile arasındaki en olumsuz ticaret dengesi ABD iledir. Dönem boyunca bu eğilim kötüleşmeye devam etmiştir. 2005'te eksi 464 Milyon dolar, 2006'da eksi 1,2 milyar dolar, 2007'de eksi 3,9 milyar dolar ve 2008'de eksi 7,6 Milyon dolara yaklaşmış. Fakat 2009'da eksi 5,3 Milyon dolar ile hafif bir iyileşme olmuş. 2010 ve 2011'de sırasıyla eksi 8,5 milyar ve 11,4 milyar dolar daha fazla azaltmıştır. Bu durum son yıllarda değişime yansımış, yani, 2012, 2013 ve 2014'te eksi 8,5 milyar, eksi 6,9 milyar ve eksi 6,3 milyar dolar yükselmeye başlamıştır.

Şekil 35. Türkiye'nin Ticaret Dengesinin Amerika Kıtasındaki Ünelere Göre (ABD Doları, ABD dâhil değildir) 2005-2014

Verilere göre ABD dışındaki, Türkiye'nin Amerika Kıtasındaki ülkeler ile arasındaki en olumlu ticaret dengeleri Brezilya, Panama ve Peru iledir. 2005'te Türkiye'nin ticaret dengesi Brezilya ile 223 Milyon dolar olmuş, bu eğilimi yükselmeye devam etmiş ve 2008'de 682 Milyon dolar olmuştur. 2009'dan itibaren bu eğilim azalmaya başlamış, o yılda 152 Milyon dolar yansımış, 2010'da 101 Milyon dolar, 2011'de ise 276 Milyon dolar ile hafif bir gelişme olmuş. 2012, 2013 ve 2014'te sırasıyla 51 Milyon, 75 Milyon ve 184 Milyon ticaret dengesi gözlenmiştir.

Diğer yandan, 2005'te Türkiye'nin Ticaret dengesi Panama ile 73,9 Milyon, 2006'da 67 Milyon ve 2007'de 94 Milyon dolar olmuş. 2008'de ise bu rakam 207 Milyon ile yükselmiştir. Bu eğilim dönem boyunca 119 ve 184 Milyon dolar arasında dalgalanmıştır.

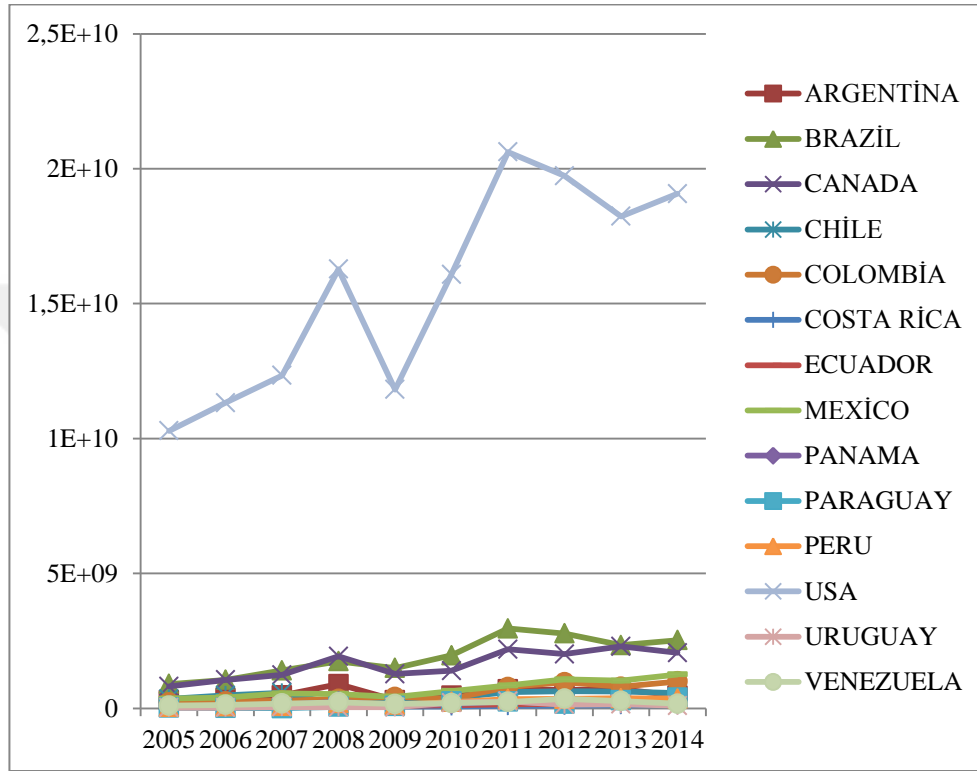
Türkiye'nin Ticaret Dengesi Peru ile eksi rakamlar olmasına rağmen (2005'te ve 2006'da eksi 30 Milyon ve eksi 51 Milyon dolar), 2010'dan itibaren olumlu bir ticaret dengesi yansımıştır. Böylece gözlenen son senede, yani 2014'te 213 Milyon dolar olmuştur.

Öte yandan, Türkiye'nin Amerika Kıtasındaki ülkeler ile arasındaki en olumsuz ticaret dengeleri Kanada, Şili ve Meksika'dır. 2005'te Türkiye'nin Ticaret dengesi Kanada ile eksi 82 Milyon dolar olmuş, ama 2006'dan itibaren bu eğilim azalmaya başlamış. 2007'de eksi 496 Milyon dolar olmuş, 2008'de yaklaşık 2 kat azalmış, yani eksi 926 Milyon dolar

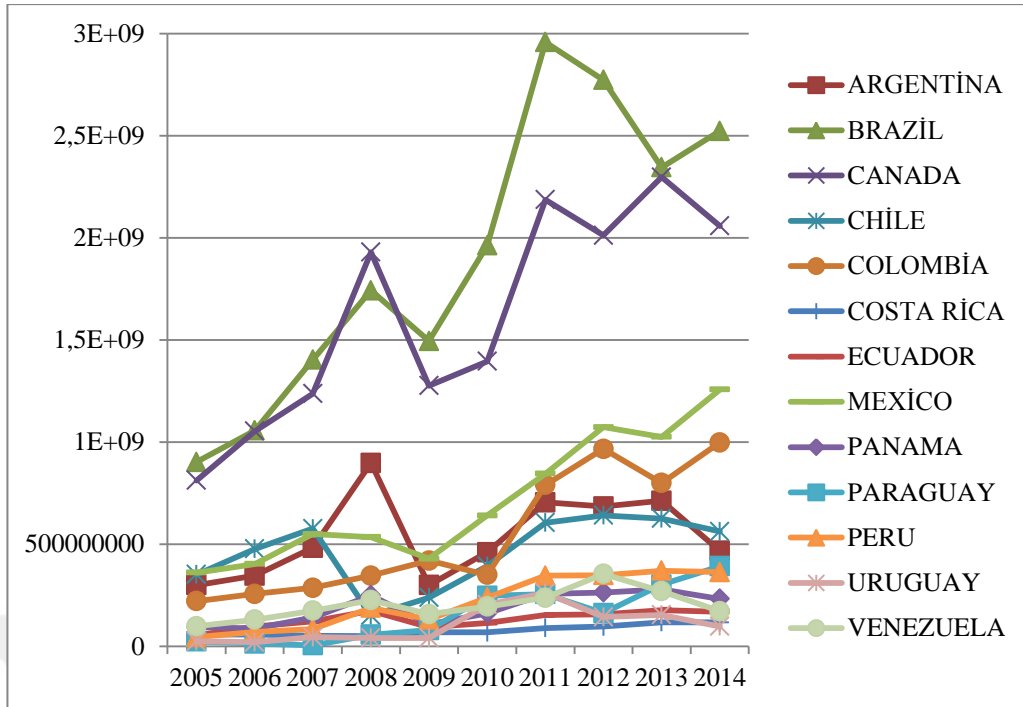
yansımış. Son yıllarda, Türkiye'nin Ticaret dengesi Kanada ile önemli bir gelişme olmuştur ve böylece eksi 436 Milyon dolardan eksi 156 Milyon dolara yaklaşmıştır.

Diğer Tarafтан 2005'te Türkiye'nin Ticaret dengesi Şili ile eksi 301 Milyon dolar olmuş fakat 2014'te eksi 164 Milyon dolara ulaşmıştır. Meksika ise 2005'te eksi 32 Milyon dolar ile başlamış fakat dönem boyunca ile eksi 632 Milyon dolar ile önemli bir azalma olmuştur.

Şekil 36. Amerika Kıtasındaki Ülkeler ile Türkiye'nin Ticaret Hacmi (ABD doları) 2005-2014

Verilere göre, 2005'te Türkiye'nin ticaret hacmi ABD ile 10,2 milyar dolar olmuş. 2006, 2007 ve 2008'de sırasıyla 11,3 milyar, 12,3 milyar ve 16,2 milyar dolar olarak yükselmeye devam etmiş. 2009'da ise 11,8 milyar dolar ile önemli bir düşüş yaşamıştır. Sonraki yıllarda bu eğilim yine artmıştır. Bu nedenle 2011'de 20 milyar dolara yaklaşmıştır. Gözlenen son senede, yani 2014'te, Türkiye'nin ticaret hacmi 19 milyar dolara ulaşmıştır.

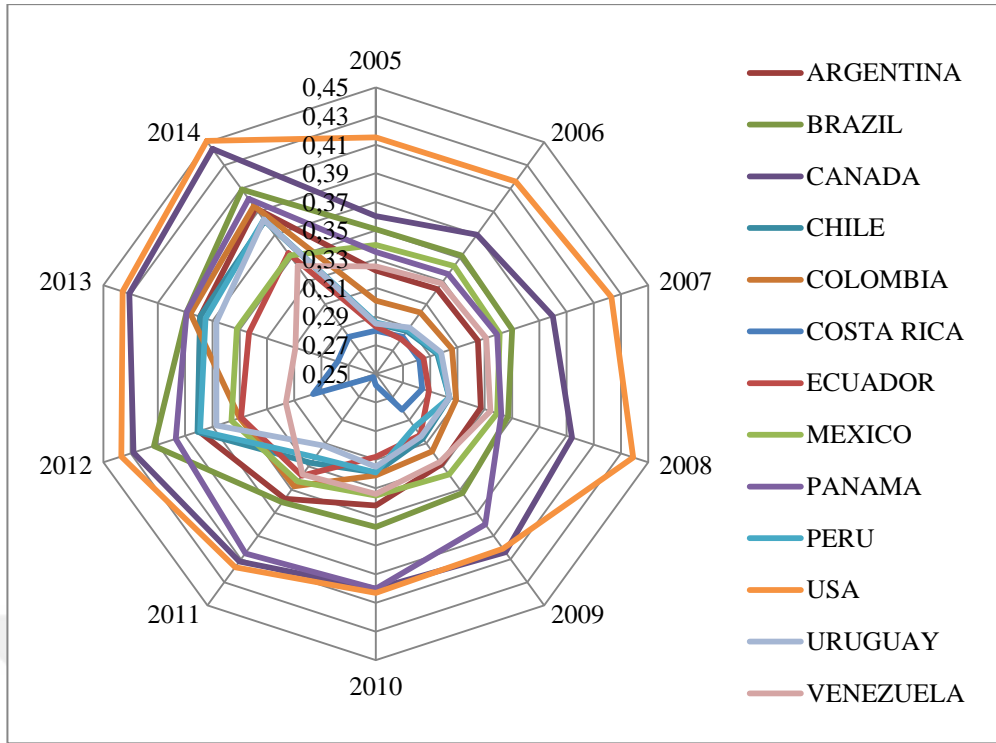
Şekil 37. Amerika Kıtasındaki Ülkeler ile Türkiye'nin Ticaret Hacmi (ABD doları, ABD dâhil değildir) 2005-2014

Türkiye'nin ticaret hacmine göre Amerika Kıtasındaki önemli ülkeler Brezilya, Kanada, Meksika'dır. 2005'te Türkiye'nin ticaret hacmi Brezilya ile 902 Milyon dolar olmuş. 2009'da ise 1,4 milyar dolar olarak gözlenmiş. Bu yıldan sonra bu ticaret hacmi hızlı yükselmeye başlamış, böylece 2011'de 3 milyar dolara yaklaşmıştır. Gözlenen son senede, yani 2014'te bu ticaret hacmi 2,5 milyar dolar olmuştur.

Diğer taraftan, Türkiye'nin ticaret hacmi Kanada ile Brezilya'dakine benzer şekilde gözlenmiş. 2005'te bu ülke ile 811 Milyon dolar olmuş, 2009'da ise 1,2 milyar dolara ulaşmıştır. Gözlenen son senelerde 2 milyar dolarda dalgalanmıştır.

Öte yandan, Türkiye'nin ticaret hacmi Meksika ile dönem boyunca hafif ama istikrarlı bir büyüme göstermiştir. 2005'te bu ticaret hacmi 360 Milyon dolar ile başlamış, 2009'da 428 Milyon dolar olmuştur. 2012'den itibaren Türkiye'nin ticaret hacmi Meksika ile 1 milyar dolara yaklaşmış ve bu eğilim sonradaki yıllarda devam etmiştir.

Ayrıca Türkiye'nin ticaret hacmi Arjantin, Kolombiya, Şili ve diğer Latin Amerika ülkeleri ile gözlenen son dört senede önem kazanmıştır. Türk hükümetinin yeni bir dış politika uygulaması nedeniyle Türkiye'nin ticaret hacmi bu ülkeler ile artmıştır. 2000 yılında 1 milyar dolardan 2014 yılında 10 milyar dolara yaklaşmış,

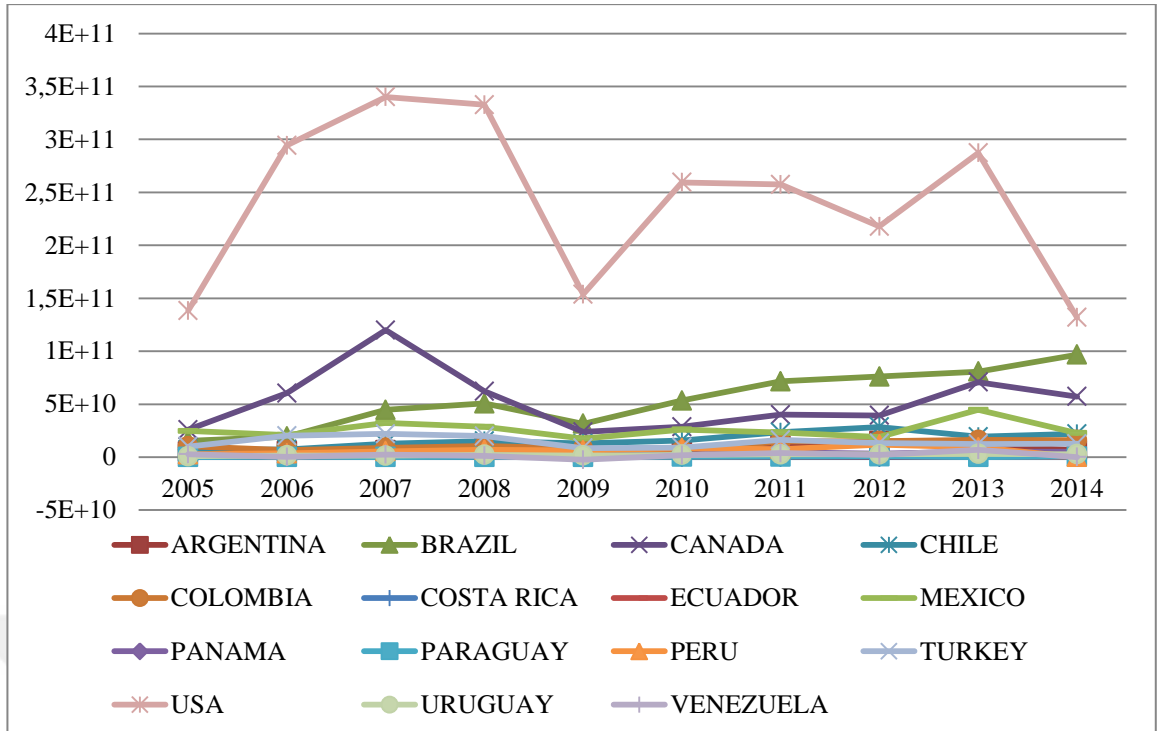

Şekil 38. Amerika Kıtasındaki Ülkeler ile Türkiye Arasındaki Liner Nakliye Bağlantı İndeksi (% ,2005-2014)

Liner Nakliye Bağlantı İndeksi Dış Ticaret alanında önemli bir faktördür. Bu İndeks ile bir ülke diğer ülkelerden nakliye olarak ne kadar uzak veya yakın olduğunu göstermektedir. Bunun için mevcut araştırma verileri bilgisayar paket programına yüklenmiştir ve bu indeks kullanılarak bir karşılaştırma analizi yapılmıştır.

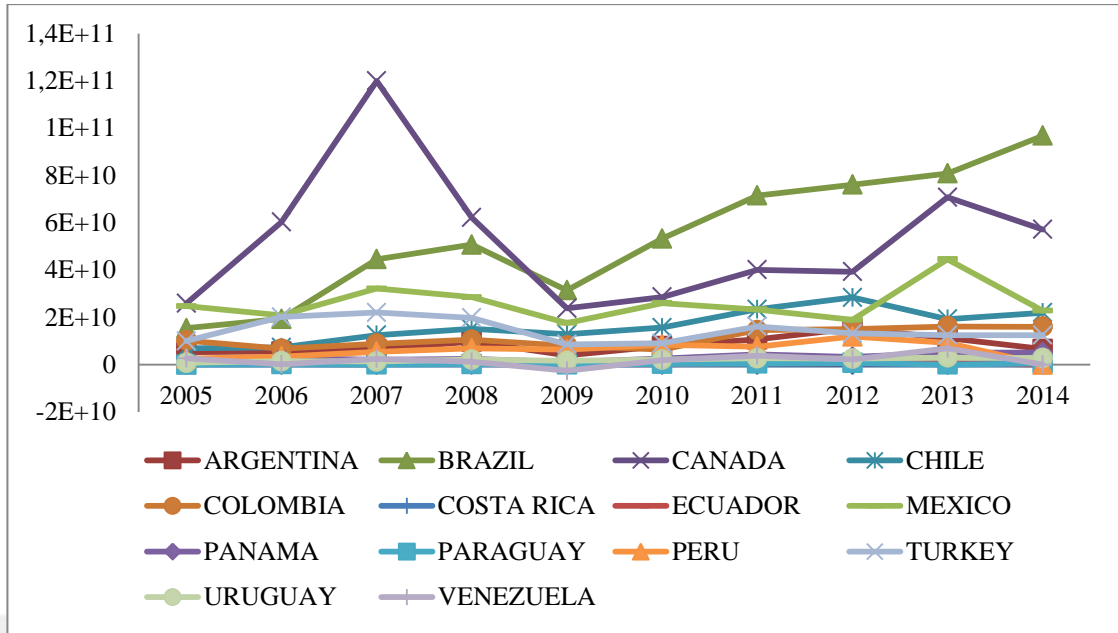
UNCTAD verilerine göre Liner Nakliye Bağlantı İndeksi incelenirken 2005'te Türkiye'ye en yakın ülkeler, yüzde 0.42, 0.36 ve 0.35 olmak üzere sırasıyla ABD, Kanada ve Meksika'dır. Bu eğilim büyümeye devam etmiştir. 2014'te bu üç ülke için sırasıyla yüzde 0.45, 0.44 ve 0.41 olarak gözlenmiştir. Aynı zaman döneminde ve aynı yılda-2014- Kolombiya ve Panama Türkiye ile önemli bir pozisyon aldığı görülmektedir, çünkü Bağlantı İndeksi bu iki ülke için yüzde 0.40 olarak gözlenmiştir.

Diğer yandan, Nakliye Bağlantı İndeks üzerinde 2005'te Türkiye'den en uzak ülkeler yüzde 0.28 ile Kosta Rika ve Ekvator'dur. Bu eğilim zaman boyunca Kosta Rika ile devam etmiş, Ekvator ile ise yıllar boyunca bir hafif gelişme olmuş, 2014'te yüzde 0.35 olarak gözlenmiştir.

Şekil 39. Amerika Kıtasındaki Ülkeler ile Türkiye Arasındaki Doğrudan Yabancı Yatırımları (Net Girişler), 2005-2014)

Verilere göre, Amerika kıtasındaki ülkeler ile Türkiye arasındaki en yüksek DYY net girişleri ABD tarafından olmaktadır. 2005'te ABD'nin DYY net girişleri 138 milyar dolar. 2007'de ise 340 milyar dolara yaklaşmış ve bu eğilim 2008'de 332 milyar dolar olmuş; fakat 2009'da bu değer 153 milyar dolara azalmıştır. Bu durum finansal kriz ile açıklanabilmektedir. 2010'da bu değer tekrar yükselmiş fakat bu yıldan itibaren ABD'nin DYY'yi artık azalmaya başlamıştır. Ayrıca, 2014'te 131 milyar dolar ile bütün incelenen dönemdeki en düşük seviyesi gözlenmiştir.

Şekil 40. Amerika Kıtasında Ülkeler ile Türkiye Arasındaki Doğrudan Yabancı Yatırımlar (Net Girişler): ABD dâhil değildir, 2005-2014(B)

Latin Amerika ve Karayipler ülkeleri 2000'li yıllarda önemli oranda yabancı yatırım çekmeye başlamıştır. Bu bölge ülkeleri bu dönemde ayrıca yoksullukla mücadele, demokratikleşme ve ülkelerarası ve iç ihtilaflara barışçıl yollarla çözüm bulma konusunda önemli oranda iyileşme kaydetmişlerdir (<http://www.mfa.gov.tr>).

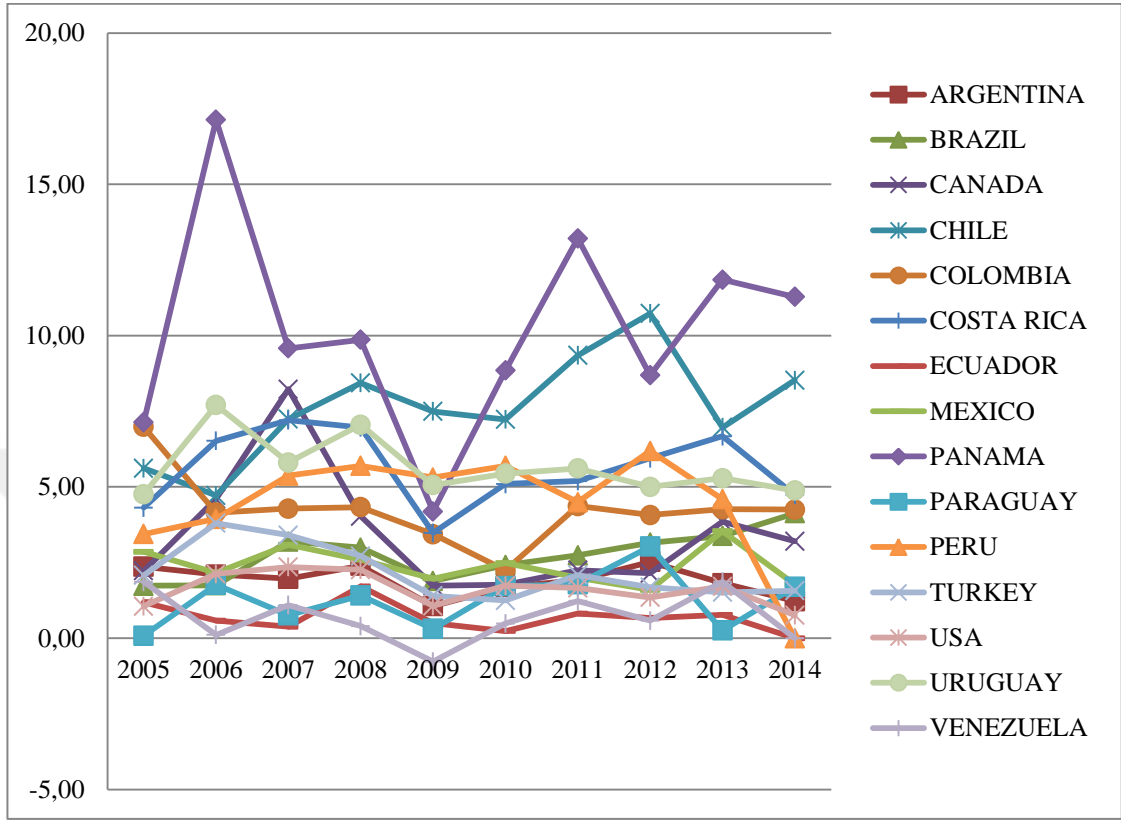
Verilere göre ABD hariç Amerika kıtasındaki ülkeler ile Türkiye arasındaki en yüksek DYY net girişleri bulunan ülkeler Kanada ve Brezilya'dır. 2005'te Kanada'nın DYY'i 25 milyar dolar olmuş, 2007'de 119 milyar dolara yaklaşmış fakat 2008 ve 2009'da sırasıyla 62 ve 23 milyar dolar ile önemli bir düşüş gözlenmiştir. Sonraki yıllarda bu eğilim yükselmeye başlanmıştır, böylece 2014'te 57 milyar dolar olmuştur.

Diğer taraftan 2005'te Brezilya'nın DYY'i 15 milyar dolar olmuş, 2009'da finansal kriz nedeniyle 31 milyar dolara azalmış, 2010'da ise 53 milyar dolara ulaşmış ve gözlenen son yılda, yani 2014'te, bu değer 96 milyar dolar olmuştur.

Öte yandan, DYY net girişleri üçüncü en yüksek ülke Meksika'dır, 2005'te Meksika'nın DYY net girişleri 24 milyar olarak gözlenmiş, 2009'da ise 17 milyar dolar ile hafif bir düşüş yaşamıştır.

DYY'i olarak dördüncü ülke Şili'dir, 2005'te Şili'nin DYY net girişleri 7 milyar dolara yaklaşmış ve incelenen dönem boyunca yükselmeye devam etmiş, 2012'de 28 milyar dolara ulaşmış ve gözlenen son yılda 22 milyar dolar olmuştur.

En sonunda ve Türkiye'yi incelersek, 2005 ve 2009 arasındaki DYY net girişleri olarak önemli bir artış gözlenmiş (2005'te 10 milyar dolardan 2008'de 19 milyar dolara), fakat 2009'dan itibaren bu eğilim 9 milyar dolar ve 12 milyar dolar arasında dalgalanmıştır.

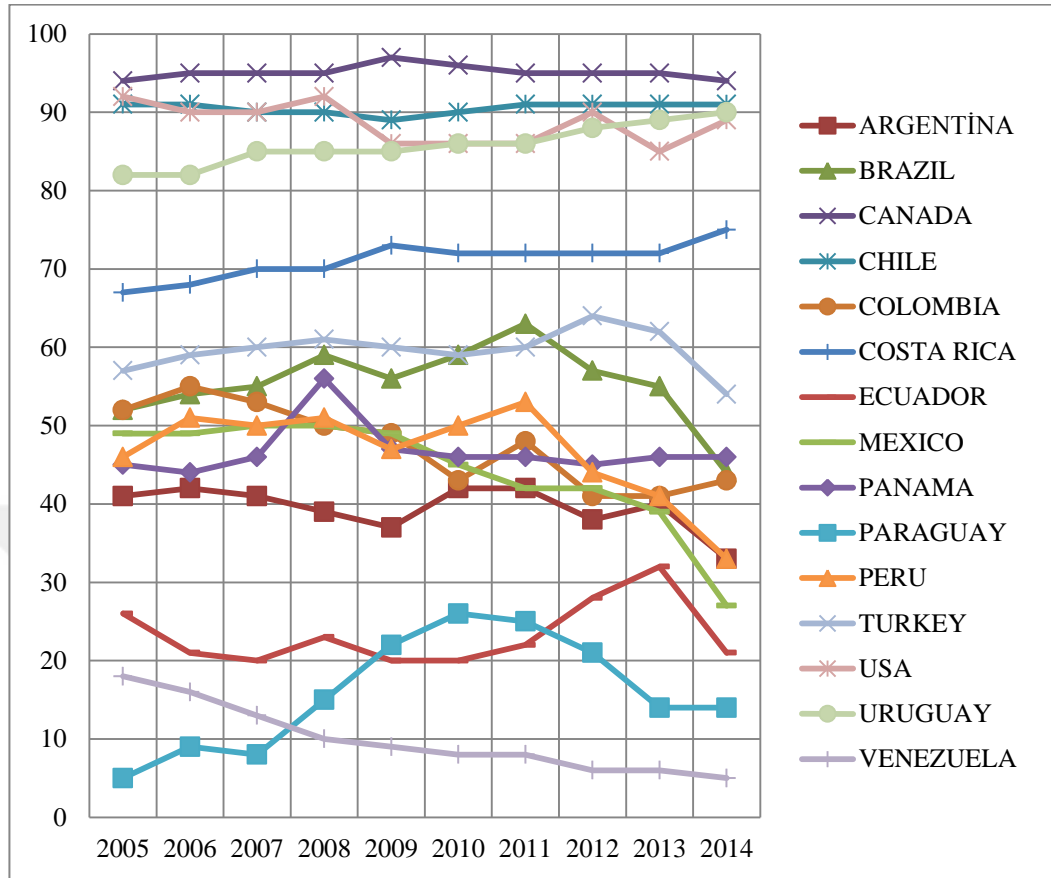
Şekil 41. Amerika Kıtasındaki Ülkeler İle Türkiye Arasındaki GSYH'den Doğrudan Yabancı Yatırımları (% , 2005-2014)

Gözlenen dönemde, GSYH'nin Doğrudan Yabancı Yatırımına oranına göre en yüksek ülkeler Panama ve Şili'dir. 2006'da Panama yüzde 17,1; fakat 2007, 2008 ve 2009'da bu yüzde önemli bir düşüş göstermiş, bundan dolayı 2009'da yüzde 4,1'e kadar azalmış. 2010 ve 2011'de ise sırasıyla yüzde 8,8 ve 13,1 olmuştur. Gözlenen son yıl olan 2014'te yüzde 11,2 olmuştur.

Benzer şekilde Şili için, 2005'te yüzde 5,6 olmuş; 2006'da ise yüzde 4,7'ye kadar azalmış. Ancak 2008'den itibaren Şili'nin eğilimi yükselmeye başlamış ve 2012'de yüzde 10,7 yansımış, gözlenen son yıl olan 2014'te bu değer yüzde 8,5 olmuştur.

Öte yandan, GSYH'nin Doğrudan Yabancı Yatırımına oranı en düşük olan ülkeler Ekvator ve Venezuela'dır. Ekvator 2006'da yüzde 1,1 gözlenmiş, 2007'de bu değer daha da düşmüş, böylece 2007'de yüzde 0,3 yansımıştır. 2009'dan itibaren bu eğilim yüzde 0,2 ve yüzde 0,7 arasında bulunmuştur. Venezuela ise, 2005'te yüzde 1,8 gözlenmiş fakat 2009 yılı

için bu değer önemli bir düşüş yaşamış, böylece eksi yüzde 0,7 olmuş, son gözlenen yılda yüzde 1,2 gözlenmiştir.

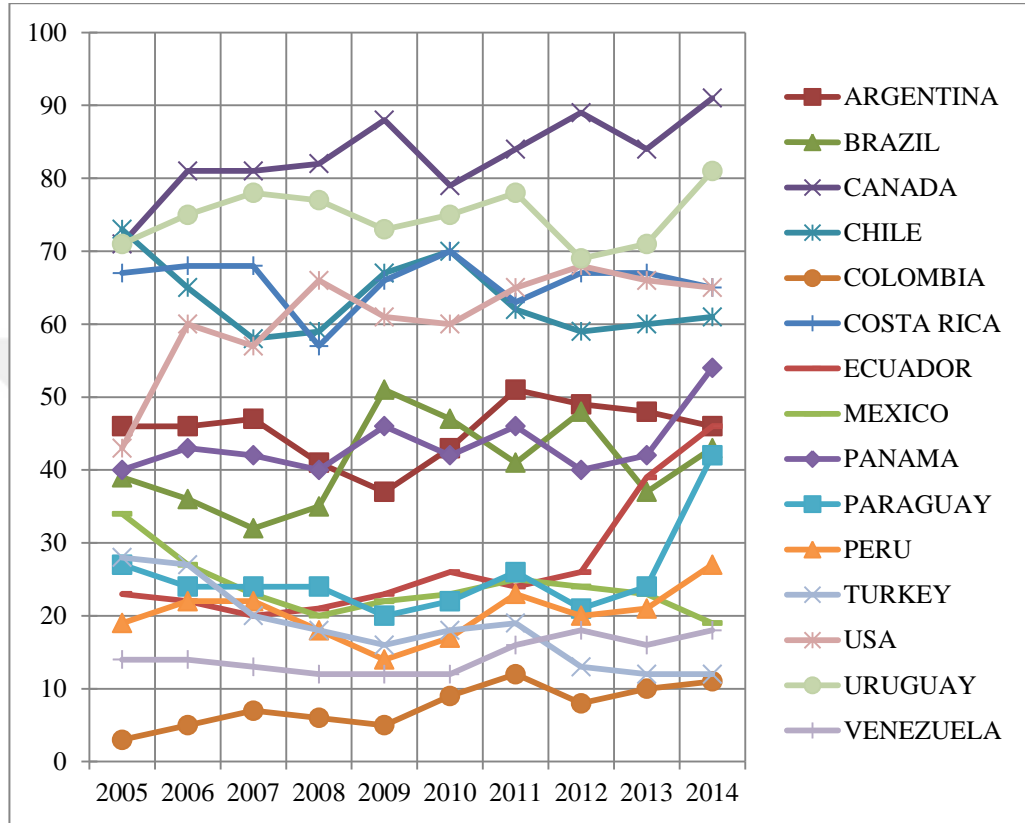
Şekil 42. Amerika Kıtadaki Ülkeler ile Türkiye Arasındaki Yolsuzluk Kontrolü İndeks Karşılaştırması (2005-2014)

Worldwide Governance veritabanına göre, Amerika Kıtadaki Ülkeler ile Türkiye arasındaki Yolsuzluk Kontrolü indeksine göre en iyi performansı bulunan ülkeler Kanada, Şili, ABD ve Uruguay'dır. Bu dönem boyunca bu indeks Kanada için yüzde 94 ile 97 arasında bulunmuştur. ABD ise 2005'te ile yüzde 92 başlamış fakat yıllar boyunca biraz azalmış; sırasıyla 2009'da ve 2013'te yüzde 86 ve 85 ile hafif düşüş gözlenmiştir. Şili ise gözlenen dönemde yüzde 91 ile başlamış ve bu dönem boyunca yüzde 89 ve 91 arasında dalgalanmıştır. Diğer taraftan 2005'te Uruguay'da yüzde 82 görmüş fakat 2006'dan itibaren yükselmeye başlamış, 2014'te Uruguay'ın değeri yüzde 90 olmuştur.

Amerika Kıtadaki Ülkeler ile Türkiye arasındaki Yolsuzluk Kontrolü indeksine göre en kötü performans gösteren ülkeler Ekvator, Paraguay ve Venezuela'dır. 2005'te bu değer Ekvator için yüzde 26 olmuş fakat sonraki yıllar için bu değer yüzde 20'ye kadar azalmış ve son senede yüzde 21 olmuştur. Aynı zamanda, 2005'te Venezuela'nın değeri yüzde 18 gözlenmiş fakat bu dönem boyunca azaltmıştır, böylece gözlenen son 3 senede

yüzde 6 ve yüzde 5'e kadar düşmüştür. Paraguay ise 2005'te yüzde 5 ile başlamış fakat son senedeki, yani 2014 için yüzde 14'e kadar ulaşmıştır.

Türkiye için bu indeks bu dönem boyunca yüzde 54 ve yüzde 64 arasında bulunmuştur. Yani, eğer Amerika kıtasındaki ülkeler ile bir karşılaştırılması yaparsak, Türkiye'nin değeri, Amerika Kıtasındaki ülkelerin genel ortalamasından yüksektir.

Şekil 43. Amerika Kıtasındaki Ülkeler İle Türkiye Arasındaki Siyasi İstikrar Ve Şiddet Olmaması İndeks Karşılaştırılması (2005-2014)

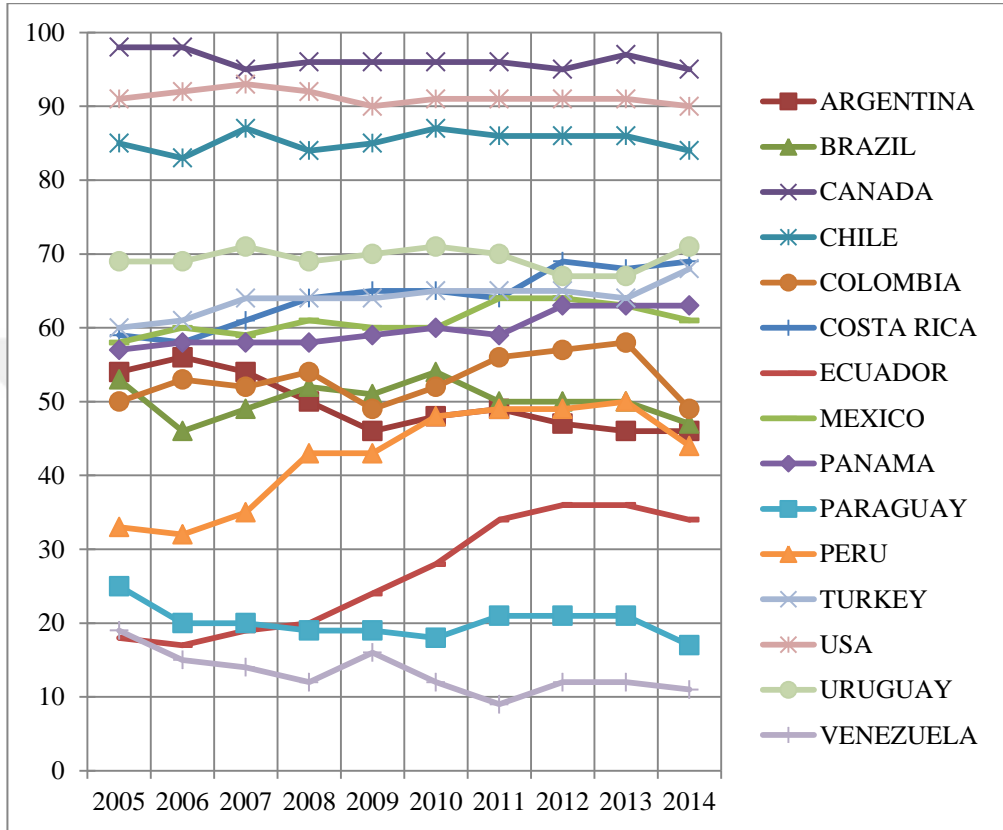
Worldwide Governance veri tabanına göre, Amerika kıtasındaki ülkeler ile Türkiye arasındaki Siyasi İstikrar ve Şiddet olmaması indeksine göre, en iyi performansa sahip ülkeler Kanada ve Uruguay'dır. 2005'te hem Kanada hem de Uruguay yüzde 71 ile başlamıştır. Sonraki sene Kanada'da yüzde 81 gözlenmiş. 2009'da bu indeks Kanada için daha da yükselmiş, böylece yüzde 88'e kadar ulaşmıştır. Gözlenen son senede yüzde 91 olmuştur. Uruguay ise, 2009'da yüzde 73 olmuş. Gözlenen son senede bu değer Uruguay için yüzde 81 olmuştur.

Öte yandan, Siyasi İstikrar ve Şiddet olmaması indeksine göre en kötü performansa sahip ülkeler Kolombiya ve Venezuela'dır. 2005'te Kolombiya için bu değer yüzde 3, Venezuela için yüzde 14 olmuştur. Fakat 2009'dan itibaren Kolombiya'nın eğilimi yükselmeye başlamış, böylece 2011'de yüzde 12'ye ulaşmış ve aynı rakam ile incelenen

dönemi bitirmiştir. Venezuela ise 2009’da yüzde 12 olmuş ama gözlenen son senede yüzde 18’e ulaşmıştır.

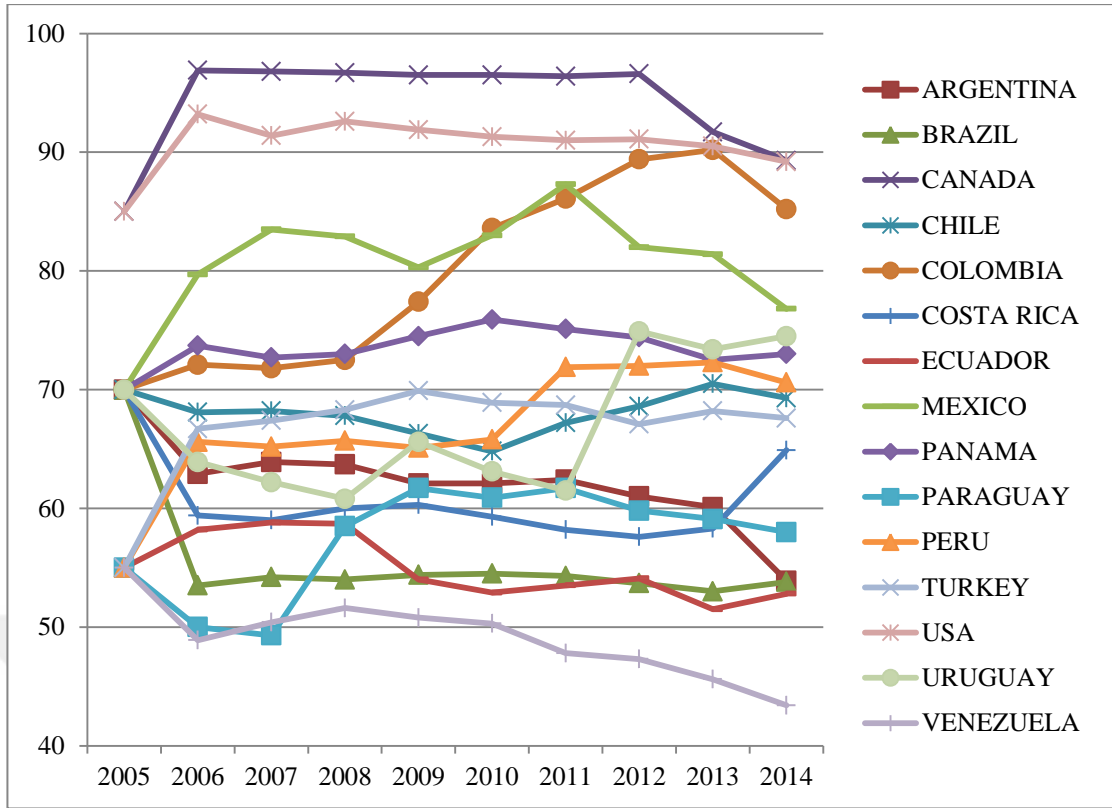
Eğer Türkiye’yi incelersek 2005’te yüzde 28 ile başlamış fakat bu dönem boyunca önemli bir düşüş gözlenmiştir, bunun için 2008’de yüzde 18 olmuş ve gözlenen son senede, yüzde 12 ile kapanmış, yani Kolombiya ile aynı seviyede olmuştur.

Şekil 44. Amerika Kıtasındaki Ülkeler ile Türkiye Arasındaki Hükümet Etkililiği

Worldwide Governance veri tabanına göre, Amerika kıtasındaki ülkeler ile Türkiye arasındaki Hükümet Etkililiği İndeksine göre, en iyi performansa sahip olan ülkeler Kanada, ABD ve Şili’dir. 2005’te Kanada için bu değer yüzde 98 olmuş. 2007’de bu değer yüzde 95’e gerilemiş; 2013’te ise bu değer yüzde 97 ile artmıştır. İkinci sıradaki ülke ise ABD’dir. Bu indeks ABD için dönem boyunca yüzde 90 ve 93 arasında dalgalanmıştır. Şili ise yüzde 85 ile başlamış sonraki seneler için bu değer yüzde 83 ve 87 arasında dalgalanmıştır.

Öte yandan, Hükümet Etkililiği İndeksi olarak en kötü performansa sahip ülkeler Paraguay ve Venezuela’dır. 2005’te bu indeks Paraguay için yüzde 25, Venezuela için ise yüzde 19 olmuştur. 2010’da bu değer bu iki ülke için azalmış, Paraguay için yüzde 18 ve Venezuela için yüzde 9 olmuştur. Gözlenen son senede sırasıyla ile yüzde 17 ve yüzde 11 olmuştur. Bu durum siyasi iç problemler tarafından açıklanabilmektedir.

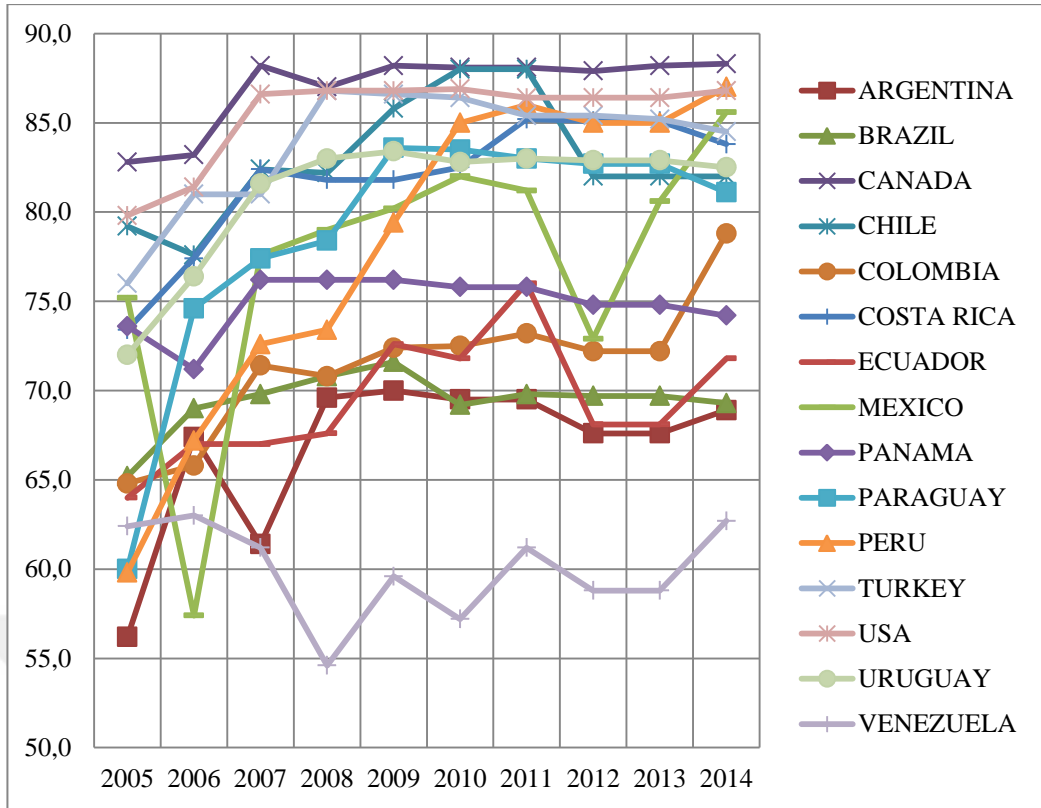

Şekil 45. Amerika Kıtasındaki Ülkeler İle Türkiye Arasındaki İş Özgürlüğü İndeks Karşılaştırılması (2005-2014)

Heritage Organization veriler kullanılarak, Amerika kıtasındaki ülkeler ile Türkiye arasındaki İş Özgürlüğü indeksine göre en iyi performansa sahip ülkeler Kanada ve ABD'dir. 2005'te hem Kanada hem de ABD için bu değer yüzde 85 olmuştur. 2006'da ise Kanada'da yüzde 97, ABD ise yüzde 93 olarak gözlenmiştir. Bu dönem boyunca her iki ülke için sabit bir seviye gözlenmiş, fakat son senede, bu iki ülke yüzde 89 ile incelenen dönemi kapatmıştır.

Öte yandan, İş Özgürlüğü indeksine göre en kötü performansa sahip ülkeler Brezilya, Ekvator ve Venezuela'dır. 2005'te bu değer Brezilya için yüzde 70 olmuş, ama 2006'dan itibaren önemli bir düşüş gözlenmiş; böylece, yüzde 54'e kadar azalmış ve sonraki seneler için yüzde 55 ve yüzde 53 arasında bulunmuştur. Diğer taraftan, 2005'te Ekvator yüzde 55 ile başlamış, 2007 ve 2008'de ise yüzde 59'u görmüş, fakat dönem boyunca yüzde 53 ile yüzde 59 arasında dalgalanmıştır. Kötü performansa sahip son ülke Venezuela'dır. 2005'te yüzde 55 olmuş ama son yıllarda önemli bir düşüş yaşanmıştır. Bunun için 2012, 2013 ve 2014'te sırasıyla yüzde 47, 46 ve 43 sırasıyla olmuştur.

Diğer taraftan Kolombiya için bu indeks son üç senede önemli bir artış göstermiştir. 2012, 2013 ve 2014'te sırasıyla yüzde 89, 90 ve 85 olarak gözlenmiştir.

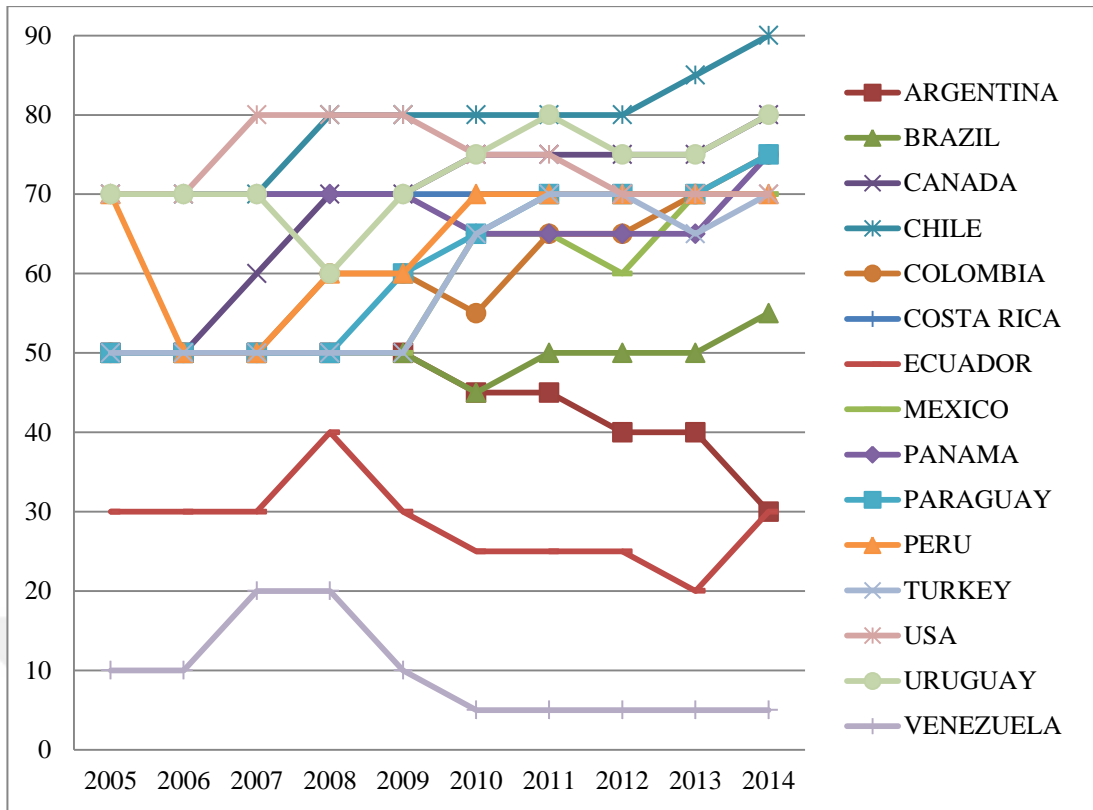

Şekil 46. Amerika Kıtasındaki Ülkeler İle Türkiye Arasındaki Ticaret Özgürlüğü İndeks Karşılaştırılması (2005-2014)

Heritage Organization verileri ve Ticaret Özgürlüğü İndeksi kullanılarak, Amerika kıtasındaki ülkeler ile Türkiye arasında en iyi performans sahip ülkeler Kanada ve ABD'dir. 2005'te bu değer Kanada için yüzde 82,8 olmuş. 2007'de ise yüzde 88'e kadar ulaşmış ve gözlenen son senede aynı rakam gerçekleşmiştir. Aynı zamanda, 2005'te ABD için bu indeks yüzde 79 olmuştur. 2007'de ise bu değer artmış ve yüzde 86 olmuştur.

Türkiye'nin performansı ise iyi bir seviyededir. 2005'te yüzde 76 olmuş ve dönem boyunca yükselmiştir; böylece 2008, 2009 ve 2010'da yüzde 86'ya kadar ulaşmıştır. Gözlenen son senede ise yüzde 84 olmuştur.

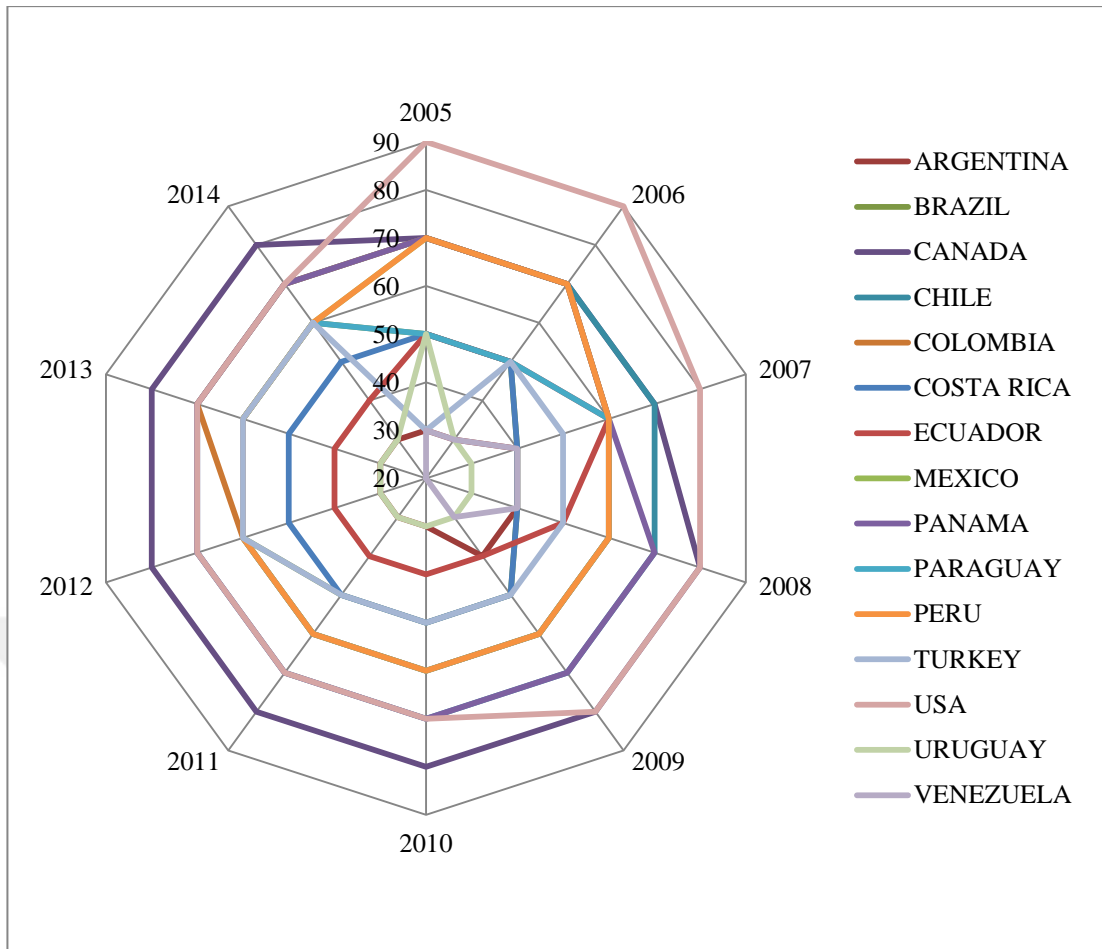
Bu indeks için en kötü performansa sahip ülkeler Arjantin ve Venezuela'dır. 2005'te Arjantin yüzde 56 ile başlamış fakat sonraki seneler biraz yükselmiştir. Örneğin 2009'da yüzde 70'e kadar ulaşmış fakat gözlenen son senede yüzde 68 olmuştur. Venezuela ise, 2005'te yüzde 62 ile başlamış fakat dönem boyunca azalmıştır, 2008'de yüzde 54 ve gözlenen son senede ise yüzde 62 olarak gerçekleşmiştir.

Şekil 47. Amerika Kıtasındaki Ülkeler İle Türkiye Arasındaki Yatırım Özgürlüğü İndeks Karşılaştırılması (2005-2014)

Heritage Organization verileri ve Yatırım Özgürlüğü indeksi kullanılarak, 2005'te en iyi performans gösteren ülkeler yüzde 70 Şili, Kosta Rika, Panama, Peru, ABD ve Uruguay'dır. Böyle olmasına rağmen dönem boyunca sadece Şili, Uruguay ve Kanada yükselmeye devam etmiştir. Örneğin, 2010'da bu değer Şili için yüzde 80'e ulaşmış, Kanada ve Uruguay için ise yüzde 75 olarak yansımıştır. Gözlenen son senede bu indeks Şili için yüzde 90'a kadar ulaşmış ve Kanada ve Uruguay için yüzde 80 olmuştur.

En kötü performansa sahip ülkeler ise Ekvator ve Venezuela'dır. 2005'te bu indeks Ekvator için yüzde 30 olmuş, Venezuela için ise yüzde 10 olmuştur. 2010'dan itibaren her iki ülke için bu değer daha da azalmış, Ekvator yüzde 25'i görmüş, Venezuela ise yüzde 5'e kadar azalmıştır. Gözlenen son senede bu rakam Venezuela için sabit, yani yüzde 5, olmuş fakat Ekvator için tekrar yüzde 30 seviyesine dönmüştür.

Şekil 48. Amerika Kıtındaki Ülkeler İle Türkiye Arasındaki Finansal Özgürlük İndeks Karşılaştırılması (2005-2014)

Heritage Organization verileri ve Amerika kıtasındaki ülkeler ile Türkiye Finansal Özgürlük İndeksi kullanılarak incelendiğinde en iyi performansa sahip ülkeler ABD ve Kanada'dır. 2005'te bu indeks ABD için yüzde 90 olarak yansımıştır. Aynı yılda Kanada için yüzde 70 olmuştur. Dönem boyunca bu değer ABD için azalmış fakat Kanada için artmaya başlamıştır; 2008'den itibaren bu indeks Kanada için yüzde 80'e kadar artmış, diğer taraftan aynı yılda, ABD için yüzde 80'e düşmüştür. Son senede Kanada için yüzde 80, ABD için yüzde 70 olarak gerçekleşmiştir.

En kötü performansa sahip ülkeler Arjantin ve Venezuela'dır. 2005'te Bu indeks Arjantin için yüzde 30 olarak gözlenmiş ve dönem boyunca bu değer çok fazla değişmemiş, sadece 2007 ve 2009 arasında yüzde 40'a kadar ulaşmıştır. Venezuela için 2005'te yüzde 30 olarak gözlenmiş fakat 2010'dan itibaren yüzde 20'ye kadar azalmıştır.

Türkiye'yi incelersek bu indeks yüzde 30 yani kötü puan ile başlamış, fakat 2007'den itibaren bu değer yükselmeye başlamış ve yüzde 60'a kadar ulaşmıştır.

SONUÇ

Birinci ekonometrik model (Dış Ticaret Hacmi) sonuçlarına göre Türkiye ile Amerika kıtasındaki ülkeler arasındaki mesafenin azalması ikili ticaret hacmi üzerinde olumlu bir etki göstermektedir. Ayrıca ihracat için belirtilen zamandan görüldüğü gibi Amerika kıtasındaki ülkeler ile yapılan ticaret zamanındaki azalmanın Türkiye ile ikili ticaret hacmine de olumlu etki yapacağı kanıtlanmıştır.

Aynı zamanda, Türkiye'nin ithalat katsayısı ve Amerika kıtasındaki ülkelerin ihracat katsayısı incelendiğinde görüldüğü gibi, Amerika kıtasındaki ülkeler için ihracat maliyetin de bir artış ve Türkiye'nin ithalat maliyetlerindeki bir artış ikili ticaret hacmi tahminlerinde pozitif bir etkiye sahiptir; vergiler, nakliye maliyetleri ve gümrük ücretlerindeki artışların ticaret performansını doğrudan azaltmadığı, bu durumun her biri deneysel olarak açıklanabilmektedir. Ticaret işlemlerindeki artış anlamına gelen işletme maliyetleri alt yapıyı ya da daha iyi ticaret performansını ve hizmetleri destekleyebilir.

Ayrıca, Amerika kıtasındaki ülkelerin GSYH'sindeki büyüme artışı Türkiye ile ikili ticaret hacmi üzerinde pozitif bir etkiye sahiptir.

İkinci ekonometri modeli (Çekim Modeli) ile yapılan analizler sonucunda model denklemindeki değişkenler olan GSYH artışı ve mesafe azalışı ile iki yönlü ticaret hacmi arasında pozitif bir ilişki bulunmuştur. Bu nedenle Türkiye ile Amerika kıtasındaki ülkeler arasındaki ikili ticaret ilişkisini analiz etmek için yer çekimi modelinin uygun bir model olduğu sonucuna ulaşılabilir. Aynı zamanda diğer akademik çalışmalar ve ticaret tahminleriyle ilgili önceki buluşlara karşın nüfustaki düşüş her zaman ticaret hacminde bir düşüş yapacağı anlamına gelmemiştir. Bunu açıklamak için uygun bir açıklama, nüfustaki artışın tüketim için net geliri arttırmamasıdır. Amerika kıtasındaki ülkeler ile Türkiye arasındaki mesafenin ikili ticaret hacmine negatif etkisinin olduğu durumda ise, Amerika kıtasındaki nüfus Türkiye pazarındaki ürünlerden ziyade diğer pazarlardan tüketmeyi tercih etmektedir. Bu bir önceki analizlerde (Dış Ticaret Maliyeti analizi) kanıtlandığı gibi bu durum güncel çalışmalarla da kanıtlanmıştır.

Üçüncü ekonometrik model (Doğrudan Yabancı Yatırımı) ve gözlemlere dayanarak doğrudan yabancı yatırımları ile ticari özgürlük indeksi arasında pozitif bir ilişki olduğu bulunmuştur. Bu durum ise Amerika kıtasındaki ülkelerde ihracat ve ithalat için vergi ve tarife dışı engellerin olmamasının doğrudan yabancı yatırımın net akışlarını etkilediğini kanıtlamıştır. Aynı zamanda beklentilerin aksine enflasyondaki bir artışın doğrudan yabancı yatırım akışlarına pozitif etkisinin olduğu görülmektedir. Bu Amerika kıtasındaki ülkeler

genelindeki ekonomik durumun iyileşmesiyle açıklanabilmektedir. Son olarak son iki değişken ve sırasıyla yolsuzluk indeksi ve GSYH doğrudan yabancı yatırımlara olumlu bir etkisinin olduğu göstermektedir.

KAYNAKÇA

- Ades, A., Di Tella, R., “*Rents, Competition and Corruption, The American Economic Review*”, Volume 89, Issue 4 (Sep., 1999), S. 982-993.<http://www.jstore.org/journals/aea.html>.
- Anderson, J.E. (1979); “*A Theoretical Foundation for the Gravity Equation*”;*American Economic Review* 69. S. 106-116.
- Anderson J.E. ve Wincoop E. (2001), “*Gravity with Gravitas: A Solution to the Border Puzzle*”; *NBER Working Paper*, 8079. S. 170-192.
- Anderson, E ve Wincoop E.(2004). “*Trade Costs; Working Paper 10480, National Bureau of economic research*”, May 2004, <http://www.nber.org/papers/w10480>.
- Ariç, K.,(2013), “İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi”, *Kafkas Üniversitesi*, Cilt 4, Sayı 5.
- Arnold, G.L. (2010),“*Existence of Equilibrium in the Helpman-Krugman Model of International Trade with Imperfect Competition*”, *University of Regensburg*; <http://www.uni-regensburg.de/wirtschaftswissenschaften/vwl-arnold/>.
- Artige, L., Nicolini, R. (2005), "Evidence on the Determinants of Foreign Direct Investment: The Case of Three European Regions." <http://pareto.uab.es/wp/2005/65505.pdf>.
- Asiedu, E. (2002), "On the Determinants of Foreign Direct Investment to Developing Countries: Is Africa Different?" *World Development*, 30(1). S. 107-119.
- Aizenman, J.(1992), "Exchange Rate Flexibility, Volatility and Patterns of Domestic and Foreign Direct Investment," *International Monetary Fund Staff Papers*vol.39 no. 4 (1992). S. 890-922.

- Baiman, R.,(2010), “The Infeasibility of Free Trade in Classical Theory: Ricardo’s Comparative Advantage Parable has no Solution”, *Review of Political Economy*, 22(3) S. 419-437.
- Bajo, O.,(1991), “Teorías del Comercio Internacional”. *Antonio Bosch editor S.A.*, Barcelona, España. S. 160.
- Baier SL., Bergstrand H. (2007),“Do free trade agreements actually increase members' international trade?”, *International Economics*, 2007; 71(1). S. 72-95.
- Baier SL., Bergstrand H.(2009),“A simple method for approximating international trade-cost effects using the gravity equation”; *Journal of International Economics*. S. 77–85.
- Barrell R., Gottschalk S.D., Hall S.G. (2004), “Foreign direct investment and exchange rate uncertainty in imperfectly competitive industries”. Tanaka Business School Discussion Papers: TBS/DP04/7, *London: Tanaka Business School*. S. 23.
- Baumol, W.; Blinder, A. (2009); “Economics Principles and Policy”; Eleventh edition; New York University and Princeton University, S. 50.
- Behar A. ve Venables, A. (2010), J.,“Transport costs and international trade”, Department of Economics, *University of Oxford*, June 2010. S. 27.
- Bellos, S. ve Subasat, T. (2012), “Corruption and foreign direct investment: a panel gravity model approach”. *Bulletin of Economic Research*, 64. doi:10.1111/j.1467-8586.2010.00370. S. 565–574.
- Bengoa, M.; Sanchez-Robles, B.(2003),“Foreign direct investment, economic freedom and growth: new evidence from Latin America”; *European Journal of Political Economy*, Vol. 19 (2003). S. 529–545.
- Bergstrand, J.H. (1985), “The Gravity Equation in International Trade: Some Microeconomic Foundations and Empirical Evidence”,*The Review of Economics and Statistics* 71. S. 143-153.

- Blonigen, B., (1997), "Firm-Specific Assets and the Link Between Exchange Rates and Foreign Direct Investment." *The American Economic Review*, Vol. 87, No. 3. (Jun.1997). S. 447-465.
- Borensztein, E., De Gregorio, J., Lee, J.W., (1998). "How does foreign direct investment affect economic growth?", *Journal of International Economics* 45. S. 115– 135.
- Bougheas, S.; Demetriades P, Morgenrothc E.(1999),"Infrastructure, transport costs and trade", *Journal of International Economics*. S. 169–189.
- Breuss, F., and Egger, P. (1999), "How Reliable Are Estimations of East- West Trade Potentials Based on Cross-Section Gravity Analysis?" *Empirica* 26(2). S. 81-95.
- Bun MJG., Klaassen FJGM. (2007),"The Euro effect on trade is not as large as commonly thought". *Oxford B Econ Stat*, 2007; 69(4). S. 473-96.
- Carrere, C. (2006). "Revisiting the effects of regional trade agreements on trade flows with proper specification of the gravity model". *European Economic Review*, 50. S. 223-247.
- Charkrabarti, A. (2001), "The Determinants of Foreign Direct Investment: Sensitivity Analyses of Cross-Country Regressions." *Kyklos*, 54(1). S. 89-114.
- Chen, I-H, ve Wall H. (1999), "*Controlling for Heterogeneity in Gravity Models of Trade*", Federal Reserve Bank of St. Louis Review, January/February 2005, 87(1)S. 49-63.
- Cho J. (2003), "Foreign direct investment: determinants, trends in flows and promotion policies," in *Investment Promotion and Enterprise Development Bulletin for Asia and the Pacific*, K. Lakshminarayanan, Ed., no.1, ESCAP Works Towards *Reducing Poverty and Managing Globalization*, United Nations, 2003, <http://www.unescap.org/tid/publication/indpub2259.pdf>. S. 99–112.

- Clark, X., Dollar, D., Micco, A. (2004), "Port efficiency, maritime transport costs, and bilateral trade"; *Journal of Development Economics*, 75. S. 46.
- Dermihan, E.; Masca, M.(2008), Determinants of Foreign Direct Investment flows to developing countries: a cross sectional analysis; *Prague Economic Papers*. S. 4.
- Dinçer, G.,(2013), "The Gravity Model in International Trade Theory", Gazi Üniversitesi. S. 1-34.
- Deardorff, A. (1995); "Determinants of Bilateral Trade: Does Gravity Work in a Neo-Classic World?", NBER Working Paper 537. S. 1-30.
- Djankov, S., Freund, C., ve Pham, C., (2006), "Trading on Time"; World Bank.. S. 1-39.
- Dritsaki, M.; Dritsaki, C. ve Adamopoulos, A.(2004), "A causal relationship between Trade, Foreign Direct Investment and Economic Growth for Greece", *American Journal of Applied Sciences*, 1(3). S. 230-235.
- Dunning J. ve Rugman, A. (1985), "The Influence of Hymer's Dissertation on the Theory of Foreign Direct Investment," *American Economic Review*, Vol.75. Issue 2. S. 228-232.
- Dunning, J. H. (1993), "Multinational Enterprises and the Global Economy", Harlow, Essex: Addison Wesley publishing Co. S. 685.
- Economist Intelligence Unit, "Country Commerce, 2009–2012", World Bank.
- Edwards, S.(1990), "Capital Flows, Foreign Direct Investment, and Debt - Equity Swaps in Developing Countries" (Working Paper No. 3497 ed.): NBER. 1-44.
- Egger, P. (2000), "A Note on the Proper Econometric Specification of the Gravity Equation", *Economics Letters*, 66. S. 25-31.
- Evans, C. ve James H.,(2005), "Distance, Time, and Specialization: Lean Retailing in General Equilibrium" *American Economic Review*. 95:1. S. 292-313.

- Erk, O. (2015);“*Türkiye ile körfez ülkeleri arasında dış ticaret ilişkisinin incelenmesi – Çekim Modeli Yaklaşımı*”, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Galatasaray Üniversitesi, Mart. S. 149.
- Frémont A., (2005). “*Conteneurisation et mondialisation. Les logiques des armements de lignes régulières*”. Geography. Université Panthéon-Sorbonne - Paris I. S. 269.
- Fukao, K., Okubo, T., & Stern, R.M. (2003). “*An econometric analysis of trade diversion under NAFTA*”, North American Journal of Economics and Finance, 14. S. 3-24.
- Grant JS, ve Lambert DM.,(2008);“*Do regional trade agreements increase members’ agricultural trade?*”, American Journal Agric Econ 2008; 90(3). S. 765-82.
- Grossman, G. ve Alan V. , Deardorff. (1996), “*Determinants of bilateral trade: Does gravity work in a neoclassical world*”. In: Frankel, J.A. (Ed.), The Regionalization of the World Economy. University of Chicago for NBER, Chicago. S. 27.
- Jaratin L.,Mori K., Dullah M., Lim T. S., ve Rozilee A.(2014);“*Exchange Rate Movement and Foreign Direct Investment in Asean Economies*”, Hindawi Publishing Corporation Economics Research International; Volume 2014, Article ID 320949,. S. 10.
- Jeffrey F. ve Andrew R.(2000), “*An Estimate of the Effects of Currency Unions on Growth,*” working paper, May 2000. S. 62.
- Jordaan, J. C. (2004), “*Foreign Direct Investment and Neighbouring Influences.*” Unpublished doctoral thesis, University of Pretoria. S. 190.
- Henderson DJ, ve Millimet DL., (2008)“*Is gravity linear?*”, Journal Appl. Economics 2008; 23(2). S. 137-72.
- Hellman, J. S., Jones G. Ve Kaufmann D. (2002). “*Far from home: do foreign investors import higher standards of governance in transition economies?*”, World Bank Policy Research Working Paper Series, Washington, DC: World Bank. (http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=386900). S. 28.

- Helpman, E. ve P. Krugman (1985), “*Market Structure and Foreign Trade. Increasing Returns, Imperfect Competition, and the International Economy*”, The MIT Press, Cambridge, MA/London. S. 267.
- Hummels, D., (2001), “*Toward a Geography of Trade Costs*”, Purdue University, September 2001. S. 54.
- Hummels, D.; “*Time as a Trade Barrier*,” Mimeo, Purdue University, 2001. S. 54.
- Kepaptsoglou K, Tsamboulas D, Karlaftis MG, Marzano V.(2009), “*Analyzing free trade agreements effects in the mediterranean region: a sure gravity model based approach*”. S. 88-96.
- Kepaptsoglou, Konstantinos; Karlaftis, Matthew G.; Tsamboulas, Dimitrios (2010), “*The gravity model specification for modeling international trade flows and free trade agreement effects: a 10-year review of empirical studies*”, The Open Economics Journal, ISSN 1874-9194, Bentham Open, Sharjah, Vol. 3, S. 1-13, <http://dx.doi.org/10.2174/1874919401003010001>.
- Khan, U.I ve Kalirajan, K.(2011), “*The impact of trade costs on exports: An empirical Modelling*”; ASARC Working Paper 2011/07. S. 7.
- Krugman, P.(1991), “*Is Bilateralism Bad?*” , Helpman and Razin (eds.) International Trade and Trade Policy, Cambridge, MA: MIT Press. S. 27.
- Leamer, E., Levinsohn, J., (1995). “*International trade theory: The evidence. In: Grossman, G.*”, Rogoff, K. (Eds.), Handbook of international economics, vol. III. Elsevier Science BV, Amsterdam, S. 1339–1394.
- Lee H. ve Park I.,(2007), “*In search of optimized regional trade agreements and applications to East Asia*”. World Econ 2007; 30(5).S. 783-806.

- Lim, D. (1983), "*Fiscal Incentive and Direct Foreign Investment in Less Developed Countries.*" *The Journal of Development Studies*, 19, S. 207- 212.
- Limao, N. ve Venables, A.,(2001),"*Infrastructure, Geographical Disadvantage, Transport Costs and Trade*", the World Bank Economic Review, vol. 15 no. 3, S. 451-479.
- Love, J., Lage-Hidalgo, F., (2000),"*Analysing the determinants of US direct investment in Mexico*". *Applied Economics* 32. S. 1259– 1267.
- Maneschi, A.(2008), "*How Would David Ricardo Have Taught the Principle of Comparative Advantage?*", *Southern Economic Journal*, 74(4). S. 1167-1176.
- Martinez-Zaroso, I.ve Nowak-Lehmann F.,(2002),"*Augmented Gravity Model: an empirical application to MERCOSUR-European Union trade flows*",*Journal of Applied Economics*, Vol. VI, No. 2 (Nov 2003). S. 291-316.
- Martinez-Zarzos, I. ve Nowak-Lehmann F.,(2007),"*Is Distance a Good Proxy for Transport Costs? The Case of Competing Transport Modes*", *Journal of International Trade and Economic Development*, vol. 16, no. 3, Sept. S. 31.
- Mauro, P., "*Corruption and Growth*", *Quartely Journal of Economics*, August 1995, 110(3),. S.. 681-712.
- Melitz J. (2007),"*North, South and distance in the gravity model*". *Eur Econ Rev* 2007; 51(4). S. 971-991.
- Moreira, M., Volpe C., ve J Blyde (2008), "*Unclogging the Veins of Latin America and theCaribbean: A Report on the Impact of Transport Costs on the Region's Trade*", *Inter-American Development Bank*. S. 25.
- Narendra (2014), "*Relationship between FDI and its determinants- an impact study of FDI by its determinants*", *Tactful Management Research Journal*; Vol. 2, Issue. 7; April. S. 3.

- Noorbakhsh, F., Paloni, A., Youssef, A., (2001). *“Human capital and FDI inflows to developing countries: new empirical evidence”*, World Development 29. S. 1593–1610.
- Hildegunn N., Pinali E. ve Geloso M., *“Logistics and Time as a TradeBarrier”*, OECD Trade Policy Working Paper No. 35, OECD, Paris, 30 May 2006. S. 58.
- Obstfeld, M. and K.S. Rogoff, (2000), *“The six major puzzles in macroeconomics: Is there a common cause?”*. NBER Macroeconomics Annual, en http://www.nber.org/papers/w7777.pdf?new_window=1, S. 339-390.
- Omankhanlen, A. E (2011), *“The Effect of Exchange Rate and Inflation on Foreign Direct Investment and Its Relationship with Economic Growth in Nigeria”*. EAI, 1. ISSN S. 1584-0409.
- Panagiotis G. Liargovas & Konstantinos S. Skandalis., (2011), *“Foreign Direct Investment and Trade Openness: The Case of Developing Economies”*, Springer ScienceBusiness Media, Soc Indic Res (2012) 106:323–331 - DOI 10.1007/s11205-011-9806. S. 9.
- Pankaj G.(2001), *“Distance Still Matters: The Hard Reality of Global Expansion”*, Harvard Business Review, September, 2001. S. 9.
- Park I, Park S.(2008), *“Reform creating regional trade agreements and foreign direct investment: applications for East Asia”*. Pac Econ Rev 2008; 13(5). S. 550-66.
- Poyhonen, P. (1963), *“A Tentative Model for the Volume of Trade between Countries”*, Weltwirtschaftliches Archiv 90. S. 93-99.
- Radelet, S. ve Sachs. J., (1998), *“Shipping Costs, Manufactured Exports, and Economic Growth”*,. S. 21.
- Raballand, G.ve Macchi P.,(2008), *“Transport Prices and Costs: The Need to Revisit Donors’ Policies in Transport in Africa.”* Presented at BREAD Conference on Development Economics, Chicago, IL, September 27, 2008. S. 26.

- Rocco R.H.(2006), “*Distance and trade: Disentangling unfamiliarity effects and transport cost effects*”, the University of Amsterdam, Finance Group, Roetersstraat, 24 February 2006. S. 21.
- Sarker R, Jayasinghe S.(2007),“*Regional trade agreements and trade in agri-food products: evidence for the european union from Gravity modeling using disaggregated data*”, Agric Econ 2007; 37(1). S. 93-104.
- Siliverstovs B, Schumacher D.(2008),“*Estimating gravity equations: to log or not to log?*”, Empir Econ 2008;36(3). S. 645-69.
- Schneider, F., Frey, B. (1985), “*Economic and Political Determinants of Foreign Direct Investment.*”, World Development, 13(2),. S. 161-175.
- Schumacher, R. (2014), “*Adam Smith’s Theory of Absolute Advantage and the Use of Doxography in the History of Economics*”, Erasmus Journal for Philosophy and Economics, Volume, Issues 2, Autumn 2012. S. 54 – 80.
- Sohn C-H.(2005),“*Does the gravity model explain South Korea’s trade flows?*”, Japanese Econ Rev 2005; 56(4). S. 417-30.
- Solow, R., 1956. “*A contribution to the theory of economic growth*”, Quarterly Journal of Economics 70. S. 65– 94.
- Trade Committee (2011),“*Clarifying trade costs in maritime transport*”, TAD/TC/WP(2008)10/FINAL; Organisation for Economic Co-operation and Development. March, 2011. S. 41.
- Tinbergen, J. (1962), “*Shaping the World Economy. Suggestions for an International Economic Policy*”, New York. S. 242.

- Transparency International, Corruption Perceptions Index(2011), “*Country Commercial Guide, 2009–2012*”; Economist Intelligence Unit, U.S. Department of Commerce, 2009–2012.
- Tuman, J.P., Emmert, C.F., (1999), “*Explaining Japanese foreign investment in Latin America, 1979– 1992*”, *Social Science Quarterly* 80. S. 539– 555.
- Tung, S., Cho, S., (2001), “*Determinants of regional investment decisions in China: an econometric model of tax incentive policy*”, *Review of Quantitative Finance and Accounting* 17. S. 167–185.
- Turhan, T.G.(2012), “*Kara sınırı komşuları ile ticaretin türkiye ’nin kalkınmasına etkisi-Çekim Modeli Yaklaşımı*”, Doktora tezi; Kadir Has Üniversitesi. S. 149.
- Tzouvelekas V.(2007), “*Accounting for pairwise heterogeneity in bilateral trade flows: a stochastic varying coefficient gravity model*”, *Appl Econ Lett* 2007; 14(12). S. 927-930.
- Uwubanmwun, A., Ajao E., Mayowa G.(2012), “*The Determinants and Impacts of Foreign Direct Investment in Nigeria*”, Faculty of Management Sciences, University of Benin, Benin City, Edo State, Nigeria, November 21. S. 11.
- United Nations (1998), “Principles and Recommendations for Population and Housing Censuses”, Revision 1.UN, *New York, 1998, Series M*, No. 67, Rev. 2. S. 523.
- UNCTAD (2015). “The intrinsic relation between logistics performance and trade facilitation measures. *Transport and Trade Facilitation Newsletter*”. First quarter. Issue No. 65. S. 28.
- Wilmsmeier, G. ve Hoffmann, J. (2008). ‘*Liner Shipping Connectivity and Port Infrastructure as Determinants of Freight Rates in the Caribbean*’, *Maritime Economics & Logistics*, 2008, 10. S. 130–151.

Wilmsmeier G ve Sánchez RJ (2009). “*The relevance of international transport costs on food prices: Endogenous and exogenous effects*”, Research in Transportation Economics. 25(1). S. 56–66.

Wheeler, D., Mody, A.(1992), “*International Investment Location Decisions: The Case for U.S. Firms*”, Journal of International Economics, 33. S. 57-76.

World Bank. (1996). “*World Debt Tables: External Financing for Developing Countries*”, The World Bank, Washington D.C. S. 693.

World Trade Organization, “*Trade Policy Review*”, 1995–2012.

İnternet Kaynakları.

http://www.bbc.com/mundo/noticias/2013.05.130516_argentina_diez_k_vs. Erişim Tarihi 12.08.2015.

<http://www.cavallo.com.ar/desde-la-crisis-de-2001-turquia-busco-derrotar-a-la-inflacion-argentina-hizo-lo-contrario/>. Erişim Tarihi 12.05.2015.

<http://comtrade.un.org/db/>. Erişim Tarihi 12.08.2015.

<http://databank.worldbank.org/data/reports>. Erişim Tarihi 12.07.2015.

https://www.deik.org.tr/6221/T%C3%9CRK%C4%B0YE_ABD_EKONOM%C4%B0K_VE_STRATEJ%C4%B0K_ORTAKLI%C4%9EINDA_SON_30_YIL.html

<http://www.doingbusiness.org>. Erişim Tarihi 12.08.2015.

<http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Glossary:Inflation>. Erişim Tarihi 12.07.2015.

<http://www.heritage.org/index/about,2015>. Erişim Tarihi 12.08.2015.

<http://www.imf.org/en/Data>. Erişim Tarihi 12.09.2015.

<http://www.investopedia.com/terms/e/exchangerate.asp>. Erişim Tarihi 12.09.2015.

<http://www.investopedia.com/terms/e/exchangerate.asp>. Erişim Tarihi 12.07.2015.

<http://www.investopedia.com/terms/h/heckscherohlinmodel>, 2015. Erişim Tarihi 12.05.2015.

http://www.mfa.gov.tr/i_-turkiye_nin-latin-amerika-ve-karayiplere-yonelik-politikasi-ve-bolge-ulkeleri-ile-iliskileri.tr.mfa. Erişim Tarihi 12.08.2015.

<http://www.oecd.org/tad/benefitlib/trade-costs.htm>. Erişim Tarihi 12.07.2015.

<https://people.hofstra.edu/geotrans/eng/ch7en/conc7en/ch7c3en.html>. Erişim Tarihi 12.08.2015.

http://unctad.org/en/PublicationsLibrary/wir2015_en.pdf. Erişim Tarihi 12.05.2015.

<http://www.yourarticlelibrary.com/international-trade/heckscher-ohlin-theorem-of-international-trade>. Erişim Tarihi 12.07.2015.

<https://commons.wikimedia.org/wiki/File:NewtonsLawOfUniversalGravitation.svg>. Erişim Tarihi 12.08.2015.

ÖZGEÇMİŞ

Adı ve SOYADI : Alexander CAMACHO MURCÍA

Doğum Yeri : Bogota, D.C.

Uyruğu : Kolombiya

Medeni Hali : Bekar

Eğitim Durumu

YÜKSEKLİSANS DİPLOMASI:

TEZ KONUSU: AMERİKA KITASINDAKİ ÜLKELER İLE TÜRKİYE ARASINDAKİ
DIŞ TİCARET: EKONOMETRİK BİR ANALİZ

LİSANS DİPLOMASI: Uluslararası İlişkiler ve Politika, ‘Nueva Granada’ Askeri
Üniversitesi, Bogota. Colombia.

MEZUN OLDUĞU LİSE: Askeri okulları: Liceos del Ejercito.

İLK VE ORTA ÖĞRENİM: Askeri okulları: Liceo Colombia.

Yabancı Diller: İspanyolca, İngilizce, Almanca, Franzisca, Latinca, İtalianca, Portekizce,
Rusça, Türkçe.

E-mail: lexmurcia2015@gmail.com